

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Veronika Hejlová

Anna a Markéta

dcery Karla IV. a Alžběty Pomořanské

Anne and Margaret

daughters of Charles IV. and Elizabeth of Pomerania

Poděkování

Chtěla bych zde poděkovat vedoucí mé bakalářské práce paní profesorce PhDr. Lence Bobkové, CSc. za odborné vedení, cenné rady a podnětné připomínky.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a pramenů.

V Praze dne 16. 8. 2022

Veronika Hejlová

Abstrakt

Práce se zabývá dcerami Karla IV. a Alžběty Pomořanské, Annou a Markétou. Klade důraz na výzkum sňatkových plánů, které se těchto žen týkaly. Zatímco starší Anna se provdala za anglického krále Richarda II., Markéta se stala ženou méně urozeného Jana III. z Zollernu, syna norimberského purkrabího. Rozdíl mezi těmito sňatky může demonstrovat, že mnohdy politické zájmy převyšovaly požadavky na prestižní původ manželů, a že se tak ženy stejného původu mohly provdat za muže zcela rozdílného politicko-sociálního statusu. Práce zkoumá okolnosti, za jakých byly sňatky sjednány, cíle, s kterými dané rody k sňatku přistupovaly, průběh jednání a realizaci svateb. Z hlediska odlišného statusu vybraných manželů se zabývá též přínosem uzavíraných sňatků pro zúčastněné strany. Také se snaží naznačit osudy princezen a jejich roli v sňatkové politice, manželství a vztazích mezi jejich manžely a původní rodinou.

Klíčová slova

Alžběta Pomořanská; Anna Lucemburská; Markéta Lucemburská; Karel IV.; Václav IV.; České království; sňatková politika; Richard II.; Hohenzollernové

Abstract

This thesis deals with daughters of Charles IV. and Elizabeth of Pomerania, Anne and Margaret. It focuses on marriage arrangements, which concern these women. Whereas the elder Anne married king of England Richard II., Margaret became a wife of less noble John III. of Zollern, son of burgrave of Nuremberg. Distinction between these marriages may demonstrate that political interests often exceeded requirements for husband's prestigious origin and that women of the same origin could marry men of entirely different political-social status. This thesis researches circumstances under which were marriages arranged, aims, with which particular dynasties approach them, process of negotiations and realizations of weddings. From the aspect of different statuses of selected husbands, it also deals with benefits of the solemnized marriages for concerned sides. It also tries to indicate princess's life and their role in marriage policy, marriage and relationships between their husbands and original family.

Keywords

Elizabeth of Pomerania; Anne of Luxembourg; Margaret of Luxembourg; Charles IV.; Wenceslaus IV.; Czech kingdom; marriage policy; Richard II.; Hohenzollern

Obsah

Úvod.....	8
1. Stav relevantních pramenů a literatury a metodologické cesty ke zpracování tématu	10
2. Královské dcery a sňatky v pozdním středověku	16
3. Sňatková politika prvních dvou Lucemburků na českém trůně.....	26
4. Anna Lucemburská a její anglický choť	32
4.1. Anna a Richard.....	32
4.2. Okolnosti sňatku.....	34
4.3. Jednání mezi českým a anglickým dvorem.....	38
4.4. Výsledky sňatku.....	41
5. Markéta Lucemburská a pozadí jejího sňatku	47
5.1. Markéta a Jan	47
5.2. Vztahy Karla IV. s norimberskými purkrabími	49
5.3. Průběh jednání.....	54
5.4. Výsledky sňatku.....	57
Závěr	63
Použité prameny.....	66
Použitá literatura	68
Přílohy	75
1. Příloha	76
2. Příloha	76
3. Příloha	77
4. Příloha	77
5. Příloha	78
6. Příloha	78

Seznam zkratek

AČK	Archiv České koruny
ČČH	Český časopis historický
DCR	The Diplomatic correspondence of Richard II.
ĎAS	Dějiny a současnost
Eulogium	Eulogium Historiarum sive Temporis Continuatio Eulogii
Foedera	Foedera, Conventiones, Literae et Cujuscunque, Generis, Acta publica, inter reges Angliae, et alios quosvis imperatores, reges, pontifices, principes, velcommunitate, VII
FRB	Fontes rerum Bohemicarum
HOP	Historie – Otázky – Problémy
KVš–L	Archiv kolegiální kapituly vyšehradské–listiny
MZ	Monumenta Zollerana
NA	Národní archiv
RBMV	Regesta Bohemiae et Moraviae aestatis Venceslai IV.
RI VIII	Regesta Imperii VIII
RBM	Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae

Úvod

Bakalářská práce se zabývá dcerami Karla IV. a Alžběty Pomořanské, Annou a Markétou. Nejedná se však o biografie daných žen. U těchto princezen mě zaujala rozdílnost původu jejich manželů. Zatímco Anna se provdala za vysoce urozeného anglického krále Richarda II., její mladší sestra Markéta se stala ženou Jana III. z Zollernu, syna norimberského purkrabího, který byl výrazně nižšího postavení. Výzkum těchto sňatků tak může demonstrovat, jak politické strategie v některých případech vedly k provdání žen stejného původu do rodů z hierarchického hlediska zcela odlišných. Z tohoto pohledu je pak zajímavé zabývat se okolnostmi sňatků a otázkou, co mohla zúčastněným stranám tato manželství přinést. Právě proto jsem jako hlavní téma práce zvolila sňatky princezen, které jsem zasadila do kontextu sňatkové politiky prvních tří českých králů z rodu Lucemburků. Výzkum těchto sňatků mi také dovolil lépe zodpovědět otázku, zda Václav IV. dodržel u sňatků svých dosud svobodných sourozenců, mezi které patřily i Anna s Markétou, směry, které ustanovil před svou smrtí jejich otec, či sňatkové plány pozměňoval.

Nicméně rozhodla jsem se uvedeným lucemburským sestrám věnovat nejen kvůli srovnání politického významu jejich sňatků, ale částečně i jejich údělů. Ačkoliv je hlavní téma zaměřené na sňatkovou politiku, přišlo mi neadekvátní nevěnovat alespoň menší prostor samotným princeznám. Mám totiž za to, že je studium žen důležité pro celistvý obraz historie. Je známo, že urozené ženy často působily jako významné donátorky a podporovatelky umění, ale nelze opomenout, že některé z nich také zasahovaly do politických událostí, ať už jako regentky nebo prostřednice, či již méně transparentně jako rádkyně svých mužů. V určitých případech máme toto jejich působení doloženo písemnými prameny, ale ženy mohly své muže ovlivňovat, aniž by se o tom zachovaly jakékoliv zprávy. V počátcích výzkumu jsem pomýšlela na sepsání biografii zvolených lucemburských princezen. Nakonec jsem však od tohoto záměru odstoupila. Důvodem byla skutečnost, že pro Markétu Lucemburskou neexistuje dostatečné množství pramenů, které by opravdové zpracování jejího života umožňovalo. Pro biografii její starší sestry Anny, anglické královny, se sice nabízí lepší pramenná základna, ovšem ta už byla zpracována v rámci dvou vysokoškolských kvalifikačních prací a zkráceně byla také vydána. Nicméně jak již bylo napsáno výše, rozhodla jsem se alespoň nastínit životy královských sester, což mi přijde přínosné hlavně pro osobu Markéty, která není dosud literaturou příliš reflektována. Kromě samotných osudů obou princezen mě zajímala jejich role v rámci sňatkové politiky, a také jejich postavení

v manželství a možné zásahy do politiky a vztahů mezi manžely a jejich původní rodinou. V této části práce mi tak hlubší zájem o princezny pomohl při výzkumu hlavního tématu práce, které řeší mimo jiné i výsledky sledovaných sňatků.

Předkládaná práce je členěna do pěti kapitol. První kapitola představuje prameny, literaturu a metody, které jsem při výzkumu použila. Druhá kapitola práce se zabývá obecně tematikou sňatků v panovnických rodinách se zaměřením na sňatky královských dcer. Zároveň se zaobírá tím, jaké postavení měly ženy v rámci sňatkové politiky a samotného manželství. Třetí kapitola se snaží charakterizovat dynastickou politiku Jana Lucemburského a Karla IV., porovnat směřování jimi plánovaných sňatkových strategií, jejich motivy a úspěšnost plánů. V posledních dvou kapitolách se zaměřuji na samotné sňatky Anny a Markéty. V jejich rámci se pokouším řešit okolnosti uzavírání svatebních smluv, průběh jednání o sňatku a na závěr jsou rozebírány výsledky manželství.

1. Stav relevantních pramenů a literatury a metodologické cesty ke zpracování tématu

Při psaní předkládané bakalářské práce jsem kombinovala několik historických metod. Nejednou jsem např. v práci použila analogii s jinými situacemi. Při výzkumu osudů princezen jsem uplatnila také prvky biografického přístupu. Dále používám komparaci, a to např. při práci se sňatkovými listinami, v kterých jsem se snažila porovnat lokality, na kterých bylo pojištěno slíbené věno snoubenců. Postup komparace jsem uplatnila i při porovnání obou zkoumaných sňatků apod. V práci jsem se snažila také využít obecných postupů kulturní antropologie, včetně principů sociologických a dějin mentalit. Respektuji též kulturní transfer, k němuž díky sňatkům docházelo. Kvůli územní vzdálenosti tento moment více vynikne u sňatku Anny Lucemburské, neboť Anglie byla pro české prostředí kulturně odlišnější než nedaleká oblast kolem Norimberku, v které navíc český král jako říšský panovník často pobýval a styky s českým prostředím zde byly běžné.

Druhá a třetí kapitola, jsou založené hlavně na práci se sekundární literaturou. Pro sepsání druhé kapitoly zabývající se obecně sňatkovou politikou v panovnických kruzích a postavením žen v ní, bylo možné čerpat z velkého množství knih a studií. Pro postavení žen v dětském věku jsem využila práce zabývající se problematikou dětství ve středověku. Obecné informace k tomuto tématu mi poskytl článek *K sociálním dějinám dětství ve středověku* od Arnolda Klause.¹ Konkrétnější znalosti k dětem v panovnických rodinách jsem čerpala z rozsáhlé knihy *Děti a dětství, Od středověku po práh osvícenství*. Tato kniha se kromě dětí ve vysoce urozených rodinách zabývá také dětmi z ostatních vrstev společnosti a obsahuje i statě s příspěvky o dětských hračkách, odívání apod.² Krátce se dětem na panovnických dvorech věnuje František Kavka v monografii *Život na dvoře Karla IV.*³ Několik studií mi také poskytla kniha *Ženy a děti ve dvorské společnosti*.⁴ Tématem dětí a žen na dvoře se též zabývá několik studií Dany Dvořáčkové–Malé.⁵ Dále jsem čerpala z kolektivní práce zaměřené na české prostředí *Eva nejen v ráji, Žena v Čechách od*

¹ KLAUSE, Arnold, *K sociálním dějinám dětství ve středověku*, in: Historická demografie 15, 1991, s. 123–140.

² DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, Dana–HOLÝ, Martin–STERNECK, Tomáš–ZELENKA, Jan a kol. *Děti a dětství, Od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019.

³ KAVKA, František, *Život na dvoře Karla IV.*, Praha 1993.

⁴ DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, Dana–ZELENKA, Jan a kolektiv, *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, Praha 2015.

⁵⁵ DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, Dana, Ctnostná manželka a panovnice, in: TÁŽ, *Královský dvůr Václava II.*, Praha 2011, s. 139–146; DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, Dana, Děti v panovnické rodině, in: TÁŽ, *Dvůr jako téma, Výzkum panovnické společnosti v českém středověku–historiografie, koncepty, úvahy*, Praha 2020, s. 165–179; DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, Dana, Dětsví na pražském dvoře, in: TÁŽ, *Královský dvůr Václava II.*, Praha 2011, s. 123–138; DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, Dana, Ženy na dvoře, in: TÁŽ, *Dvůr jako téma, Výzkum panovnické společnosti v českém středověku–historiografie, koncepty, úvahy*, Praha 2020, s. 165–179.

středověku do 19. století, hlavně pak ze studie Boženy Kopiczkové *Žena evropského středověku v zajetí své doby*.⁶ K zahraniční autorce Edith Ennen a její publikaci *Ženy ve středověku*, jsem sáhla pro získání pohledu na studium žen nesoustředícího se jen na české prostředí.⁷

Také množství titulů, které se zabývají sňatkovou politikou z obecného hlediska, je značné. Z českých bych zmínila práce Martina Nodla, které se soustředí i na výzkum podoby sňatkového obřadu.⁸ Dále musím také upozornit na práci Františka Laurina *Pokrevenství a švagrovství jakožto překážky manželství rozlučující podle práva církevního*, která nepatří mezi nejnovější práce, ale podle mého názoru přehledně objasňuje ne úplně jednoduchou problematiku příbuzenství ve středověku.⁹ Kvůli získání obecnějšího pohledu na sňatky ve středověku jsem pracovala jednak se zahraničními knihami přeloženými do češtiny, konkrétně se jednalo o knihu Jacka Goodyho *Proměna rodiny v evropské historii*, práci americké historičky Leah Otise-Cour *Rozkoš a láska, dějiny partnerských vztahů ve středověku*, knihu *Svatby, dějiny svatebních obřadů na západě* od Jeana-Clauda Bologneho a cizojazyčnou práci *Marriage in Medieval England, Law, literature and practise* od Conora McCarthyho.¹⁰ Tématem sňatků v panovnických rodinách se přehledně zabývá Dieter Veltrup v první části své práce *Zwischen Eherecht und Familienpolitik*. Ve stručnější verzi tyto informace poskytuje i úvodní kapitola knihy Františka Kavky *Čtyři ženy Karla IV., Královské sňatky*.¹¹

Další části dvou naposled zmíněných prací se zaměřují na podrobný výzkum sňatkové politiky Karla IV. Z tohoto důvodu se staly důležitými pilíři třetí kapitoly. Stručněji se tímto tématem zabývá kapitola *Sňatková politika Karla IV.* v katalogu výstavy uspořádané k sedmistému výročí narození Karla IV., *Císař Karel IV. 1316–2016*.¹² Během dohledávání informací o jednotlivých sňatcích členů lucemburské dynastie jsem pracovala také s některými monografiemi panovníků z rodu Lucemburků. Některé se k sňatkové politice

⁶ LENDEROVÁ, Milena a kol., *Eva nejen v ráji, Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002.

⁷ ENNEN, Edith, *Ženy ve středověku*, překlad: Karásek, Jindřich– Rychterová, Pavlína, Praha 2001.

⁸ NODL, Martin, *Rituál královských svateb a zasnub*, in: Antropologické přístupy v historickém bádání, eds. Nodl, Martin–Tinková, Daniela, Praha 2007, s. 163–187; NODL, Martin, *In facie ecclesiae*, in: Colloquia mediaevalia Pragensia, Manželství v pozdním středověku, Rituály a obyčeje, eds. Kras Pavel– Nodl, Martin Praha 2014, s. 53–61.

⁹ LAURIN, František, *Pokrevenství a švagrovství jakožto překážky manželství rozlučující podle práva*, Praha 1891.

¹⁰ GOODY, Jack, *Proměna rodiny v evropské historii*, překlad: Diestlerová, Petra, Praha 2006; OTISE-COUR, Leah, *Rozkoš a láska, Dějiny partnerských vztahů ve středověku*, překlad: Novotná, Kateřina, Praha 2002; BOLOGNE, Jean-Claude, *Svatby, Dějiny Svatebních obřadů na západě*, překlad: Chvojková, Barbora, Praha 1996; MCCARTHY, Conor, *Marriage in Medieval England, Law, literature, practise*, Woodbridge 2004.

¹¹ VELTRUP, Dieter, *Zwischen Eherecht und Familienpolitik, Studien zu den dynastischen heiratsprojekten Karls IV.* Warendorf 1988; KAVKA, František, *Čtyři ženy Karla IV., Královské sňatky*, Praha–Litomyšl 2002.

¹² ŽŮREK, Václav, *Sňatková politika Karla IV.*, in: Císař Karel IV. 1316-2016, První česko-bavorská zemská výstava, eds. Fajnt, Jiří–Hörsch, Markus, Praha 2016, s. 189–194.

vyjadřují pouze stručně, jiné se jimi zaobírají více podrobně. K těm, které nechávají sňatkové politice více prostoru, patří práce Jiřího Spěváčka, Lenky Bobkové a Františka Kavky.¹³ Stručněji se sňatkům věnuje např. Václav Žůrek ve své monografii o Karlu IV. a v některých případech i Jörg Hoensch v monografii *Lucemburkové*.¹⁴ Tyto monografie jsem však nepoužila jen při psaní třetí kapitoly, ale v průběhu celé práce. Kromě monografií jsem čerpala z literatury zabývající se osobami, jichž se sledované sňatky týkaly.¹⁵

Při studium postavy Anny Lucemburské jsem měla k dispozici články Marka Suchého, které se zabývají Annou a jejím životem.¹⁶ Ty pravděpodobně vycházely z jeho diplomové práce o Anně Lucemburské, kterou obhájil v roce 1995 na Univerzitě Palackého v Olomouci. Bohužel dnes již není tato práce dostupná.¹⁷ K dispozici jsem však měla mladší diplomovou práci z roku 2016 od Barbory Sattlerové z univerzity v Hradci Králové.¹⁸ Existuje také studie přímo k jednání o Annině sňatku. Ta vznikla ve spolupráci Elišky Niederové a Mileny Hajné a byla publikovaná v knize *Ve znamení Merkura*. Studie však zachycuje až finální jednání, nezabývá se jeho vývojem od roku 1379.¹⁹ Podrobněji se jednáním zabývala kniha Nigela Saula, která mi také pomohla lépe porozumět pohledu na sňatek ze strany Anglie. Kromě této knihy byla pro pochopení anglické politické scény důležitá monografie Antoniho Steela.²⁰ Přehledně se vztahy českých a anglických panovníků v rámci stoleté války zabývá článek Františka Kavky *Čeští panovníci a "stoletá válka"*.²¹ Nejpodrobnější informace ke čtvrté kapitole mi však poskytla kniha Aloise Bejblíka *Shakespear a dobrá královna Anna*.²²

¹³ SPĚVÁČEK, Jiří, *Karel IV., Život a dílo (1316–1378)*, Praha 1979; SPĚVÁČEK, Jiří, *Václav IV. (1361–1419), K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986; BOBKOVÁ, Lenka, *Jan Lucemburský, Otec slavného syna*, Praha 2018; BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny zemí Koruny české IV. a*, Praha–Litomyšl 2003; KAVKA, František, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355–1378), Země české koruny, rodová, říšská a evropská politiky*, díl 1, 2., Praha 1993.

¹⁴ ŽŮREK, Václav, *Karel IV., Portrét středověkého vládce*, Praha 2018; HOENSCH, Jörg, K., *Lucemburkové, Pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308–1437*, překlad: Maurová, Markéta, Praha 2003.

¹⁵ MAZANCOVÁ, Tereza, *Kateřina Lucemburská*, in: HOP 3, 2011, č. 2, s. 99–109; BOBKOVÁ, Lenka–VELIČKA, Tomáš–HOLÁ, Mlada–ZDICHYNEC, Jan, *Jan Zhořelecký, Třetí syn Karla IV., (Korunní země v dějinách českého státu VII.)* Praha 2016; BOBKOVÁ, Lenka, *Zhořelecké vévodství v koncepci lucemburské České koruny*, in: HOP 7, 2015, č. 1, s. 9–22.

¹⁶ SUCHÝ, Marek, *Dobrá královna Anna Česká*, in: *ĎAS*, 21, 1999, č. 3, s. 8–12; SUCHÝ, Marek, *Anna Lucemburská, královna anglická*, in: *Lucemburkové, Česká koruna uprostřed Evropy*, eds. Šmahel, František–Bobková, Lenka, Praha 2012, s. 763–766.

¹⁷ SUCHÝ, Marek, *Anna Lucemburská – královna anglická*, diplomová práce FF UP Olomouc 1995.

¹⁸ SATTLEROVÁ, Barbora, *Anna Česká – anglická královna*, diplomová práce FF UHK, 2018.

¹⁹ NIEDEROVÁ, Eliška – HÁJNÁ, Milena, *Vyslanci z českých zemí u anglického krále Richarda II. v letech 1381–1382 a jednání o královské svatbě*, in: *Ve znamení Merkura: šlechta českých zemí v evropské diplomacii*, eds. Gaží, Martin–Hájna, Milena, České Budějovice 2020, s. 60–67.

²⁰ SAUL, Nigel, *Richard II.*, London 1999; STEEL, Anthony, *Richard II.*, Cambridge 1941.

²¹ KAVKA, František, *Čeští panovníci a "stoletá válka" I.*, in: *ĎAS* 17, 1995, č. 1, s. 16–21; KAVKA, František, *Čeští panovníci a "stoletá válka" II.*, in: *ĎAS* 17, 1995, č. 2, s. 7–13.

²² BEJBLÍK, Alois, *Shakespeare a dobrá královna Anna*, Praha 1989.

Výsledky sňatku pomohla zhodnotit práce zabývající se kulturními vlivy mezi českým a anglickým dvorem od Daniely Břízové.²³

Osobnost Markéty Lucemburské není českou literaturou podrobněji zpracována. Existuje jedna práce, která se věnuje širěji Markétinu sňatku. Jedná se o stat' Lenky Bobkové k dynastické politice prvních dvou Lucemburků na českém trůně.²⁴ Dále jsem se při studiu vztahů Zollernů s Lucemburky opírala o již zmíněné monografie lucemburských panovníků. Kromě nich musím ještě zmínit knihu *Císař Zikmund* od Wilhelma Bauma a studii *Franken als konigsnahe Landschaft unter Karl IV.* od Ernsta Schuberta.²⁵ Část kapitoly o Markétě, při jejímž zpracování jsem více pracovala s literaturou, byla pasáž, která měla představit rod Zollernů. V souvislosti s tím se musím zmínit o poněkud starší německé práci *Genealogie des Gesamthauses Hohenzollern*, která vyšla v Berlíně na počátku dvacátého století, jež pro mě byla však při orientaci v rodinných vztazích Zollernů nepostradatelná. Navíc také obsahuje základní informace ke každému členovi rodu.²⁶ Další informace k rodu Zollernů jsem čerpala z knihy *Medieval Germany* a publikace německého historika Sebastianu Karnatze, která se zabývá sídly Zollernů ve Frakách. Také jsem využila knihu *Geschichte der Graffen von Zollern-Hohenberg und ihrer Graffschaft*. Ta se věnuje příbuzné větvi rodu norimberských purkrabích. Lze ji však použít pro studium společných počátků rodu.²⁷

Z pramenů jsem pracovala nejvíce s dobovými listinami, především editovanými. Pro vládu Karla IV. jsem se opírala především o příslušné svazky edice *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* (díly VII a VIII), které poskytují registry listin z českého a moravského prostředí pro léta 1358–1369.²⁸ Stručné registry pro vládu císaře

²³ BŘÍZOVÁ, Daniela, *Vliv kulturních a výtvarných podnětů dvora císaře Karla IV. na královskou reprezentaci anglického krále Richarda II.*, in: *Obrazy uctívané, obdivované a interpretované: sborník k 60. narozeninám profesora Jana Royta*, eds. Šmied, Miroslav–Záruba, František, Praha 2015, s. 199–215.

²⁴ BOBKOVÁ, Lenka, *Úloha dítěte v dynastické politice prvních Lucemburků na českém trůně*, in: *Dvořáčková–Malá, Dana–Zelenka, Jan a kol., Ženy a děti ve dvorské společnosti*, Praha 2015, s. 47–57.

²⁵ BAUM, Wilhelm, *Císař Zikmund, Kostnice, Hus a války proti Turkům*, Praha 1996; SCHUBERT, Ernst, *Franken als konigsnahe Landschaft unter Karl IV.*, in: *Kaiser Karl IV. 1316–1378, Forschungen über Kaiser und Reich*, eds. Patze, Hans, Neustadt 1978, s. 865–890.

²⁶ GROSSMAN, Julius–BERNER, Ernst–SCHUSTER, Georg–ZINGELER, Karl Theodor, *Genealogie des Gesamthauses Hohenzollern*, Berlín 1905

²⁷ SMITH, William Bratford, *Hohenzollern*, in: *Medieval Germany, An Encyclopedia*, ed. Jeep, John, M., New York 2001; KARNATZ, Sebastian, *Burgen, Klöster, Residenzen, Eine Reise zu Orten der Hohenzollern in Franken*, Cadolzburg 2017; SCHMID, E., *Geschichte der Graffen von Zollern-Hohenberg und ihrer Graffschaft*, Stuttgart 1862.

²⁸ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* VII/ 1–5, eds. Mendl, Bendřich–Linhartová, Milena, Praha 1954, 1955, 1958, 1961, 1964; *Regesta Bohemiae et Moraviae, diplomatica nec non epistolaria*, VIII/ 1, 2, ed. Blechová, Lenka, Praha 2014, 2017.

Karla obsahuje také osmý díl edice *Regesta Imperii*.²⁹ Pro dobu Václava IV. bylo nutné pracovat s devíti díly *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.* Svazky jsou vydávány podle archivů, v nichž jsou dané listiny uloženy.³⁰ Při práci jsem také využila *Monumenta Vaticana*, poskytující plné znění listin z vatikánského archivu. Zajímala mne hlavně svazek III, zachycující léta 1362–1370.³¹ Jelikož nebylo ani u jednoho ze zkoumaných sňatků nutné žádat o dispens, pokusila jsem se pouze zjistit, zda papež nějak zareagoval na zasnoubení nenarozených dětí, které roku 1368 sjednal Karel IV. s Fridrichem V. z Zollernu. Plné znění listin vzniklých při jednání o sňatku Anny Lucemburské poskytuje edice z počátku 18. století od Thomase Rymera. Konkrétně jsem pracovala se svazkem VII.³² Při zpracování kapitoly o Markétě Lucemburské jsem se nejvíce opírala o edici listin *Monumenta Zollerana*. Zaznamenává listiny týkající se rodu Zollernů buď v plném znění, nebo alespoň ve formě registru. Jelikož jsem na jejich základě zkoumala nejen samotný sňatek Markéty, ale také vztahy Zollernů s Karlem IV. a jeho syny Václavem a Zikmundem, bylo třeba použít díly III až VII, které pokrývají období mezi léty 1332–1417.³³ U některých listin však byly dohledatelné i digitalizované originály. Šlo o listiny uložené v Národním archivu ve fondech Archiv České koruny a Archiv kolegiální kapituly vyšehradské.³⁴

Nastínit vztahy mezi Richardem II. a Lucemburky mi pomohla diplomatická korespondence, v níž se nacházejí Richardovy dopisy Václavu IV., Alžbětě Pomořanské, či Zikmundu Lucemburskému. Tyto dopisy sesbíral a vydal v roce 1933 Edouard Perroy.³⁵ Kromě listin a korespondence jsem však využila také některé narativní prameny. Pro české

²⁹ *Regesta Imperii* Bd. VIII. Erstes Ergänzungsheft zu den Regesten des Kaiserreichs unter Kaiser Karl IV. 1346–1378, eds. Bohmer, J. F.–Huber, Alfons, Innsbruck 1889, Dostupná online: <https://www.digital-sammlungen.de/en/view/bsb00009332?page=1> nebo <http://www.regesta-imperii.de/regesten/8-0-0-karl-iv.html>.

³⁰ *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.*, I/1–7, ed. Jenšovská, Věra, Praha 1967, 1968, 1974, 1976, 1978, 1981, 1982; II, ed. Vavřínek, Vladimír, Praha 1968; III, ed. Kopičková, Božena, Praha 1977; IV, ed. Kopičková, Božena, Praha 1989; V/1, 2, eds. Beránek, Karel–Beránková, Věra, Praha 2006, 2007; VI, ed. Kopičková, Božena, Praha 2013; VII, ed. Krafl, Pavel, Praha 2010; VIII, eds. Psík, Richard–Bok, Václav, Praha 2015; IX, eds. Blechová, Lenka–Sedláček, Petr–Večeře, Vojtěch, Praha 2020.

³¹ *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia III, Acta Urbani V. (1362–1370)*, ed. Jenšovský, Bedřich, Praha 1944; Dostupné online: <https://sources.cms.flu.ca.s.cz/src/index.php?s=v&cat=13>.

³² *Foedera Conventiones, Literae et Cujuscunqve Generis Acta publica, inter reges Angliae, et alios quosvis imperatores, reges, pontifices, principes, vel communitates ab ineunte saeculo duodecimo, viz ab Anno 1102, ad nostra usque Tempora, Habit aut Tractata, ex Autographis infra Secretiores Archivorum Regionum Thesararias, per multa Saecula reconditis, fedeliter Exscripta* VII, ed. Rymer, Thomas, Londýn 1709; Dostupná online: https://books.google.cz/books?id=16BSAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.

³³ *Monumenta Zollerana: Urkunden-buch zur Geschichte des Hauses Hohenzollern III–VII*, eds. Srhr, von Stillfried, Rudolf–Märcker, Traugott, Berlín 1857, 1858, 1859, 1860, 1861; Dostupné online: http://opac.regesta-imperii.de/lang_de/anzeige.php?gesamttitle=Monumenta+Zollerna.+Urkundenbuch.

³⁴ Národní archiv, Archiv České koruny, dostupný online: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond>; Národní archiv, Archiv kolegiální kapituly vyšehradské, dostupný online: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/KVs/fond>.

³⁵ *The diplomatic correspondence of Richard II.*, ed. Perroy, Edouard, London 1933.

prostředí se jednalo hlavně o *Zbraslavskou kroniku* končící rokem 1337 a *Kroniku Beneše Krabice z Weitmile*, jež zachycuje události do roku 1374.³⁶ Plnily však spíše okrajovou úlohu v úvodních kapitolách. Důležitější byly kroniky z anglického prostředí *Eulogium* a *Chronica Maiora* od Thomase Walsinghama. S jejich pomocí jsem se snažila zachytit názor na Annu po jejím příjezdu a informace o jejím sňatku a smrti.³⁷

³⁶ *Petra Žitavského kronika zbraslavská*, in: FRB IV., ed. Emler, Josef, Praha 1884; *Kronika Beneše z Weitmile*, in: FRB IV., ed. Emler, Josef, Praha 1884.

³⁷ *Eulogium Historiarum sive Temporis Continuatio Eulogii*, vol. III., ed. Haydon, Franc Scott, London 1858; Dostupné online: <https://archive.org/details/eulogiumhistoria03hayd/page/n5/mode/2up>; *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376–1422*, ed. Clark, James, G., translated by Presst David, Woodbridge 2005.

2. Královské dcery a sňatky v pozdním středověku

Narození dcery v panovnické rodině mohlo přinést určité zklamání, zvláště pokud země ještě neměla mužského dědice. Ze svědectví *Zbraslavské kroniky* lze usuzovat, že tato situace nastala i při narození druhé dcery českého krále Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny, Jitky. Petr Žitavský k jejímu narození poznamenal, že zpráva o narození princezny lid velice rozrušila, jelikož se očekával příchod syna, kterého královský pár dosud postrádal.³⁸ Na druhou stranu i narození princezny mohlo být důvodem k radosti. Dcery se totiž stávaly vítanou figurkou na šachovnici sňatkové politiky. Ženy ve středověké křesťanské společnosti byly pokládány za bytosti slabší na těle i na duchu než jejich mužské protějšky. Při formování negativního pohledu se křesťanští filosofové a teologové mohli inspirovat již v řeckém, římském, židovském a pravděpodobně keltském myšlení. O ženě jako o bytosti, která má být ovládána mužem psal již Aristoteles či římský politik Cicero. I židovský filozof Philon zmiňoval ženský sklon k vášni, strachu, zábavám a touhám. Později podobně smýšleli i svatý Petr a Pavel, přičemž argumentovali hlavně Eviným hříchem. Žena tak měla být podřízena vládě muže. V manželství byl tímto mužem její manžel. Před svatbou byla podřízena otci, případně jiným mužským příbuzným. Osud princezen tak zpravidla ovlivňovaly právě politické záměry jejich otců, bratrů či poručníků.³⁹ Je však nutné připomenout, že obvykle ani mladí princové nezasahovali do vyjednávání svých sňatků.⁴⁰

Domlouvání manželství měla většinou kromě zajištění dědice i jiná politická poslání. Sňatky mohly sloužit k ukončení nepřátelství, navázání dobrých vztahů či jejich udržení. Šťastné zvolení partnerky mohlo dopomoci k získání nového území. Proto mezi oblíbené partie patřily ženy dědičky. Středověká společnost byla silně hierarchizovaná. Za ideální partnery pro ovdovělé panovníky a královské děti byli považováni opět příslušníci královských rodů. Těch ale byl ve středověké Evropě omezený počet, a tak častou alternativu

³⁸ *Petra Žitavského kronika zbraslavská*, in: FRB IV., s. 183: Anno Domini MCCCXV tercio decimo Kalendas Junii hora prima nata est domino Johanni, regi Bohemie, comiti Lucenburgensi Guta filia sekunda in cui nativitate populus conturbatur eo, quod natus filius specabatur. Hoc mater huius puella domina Elizabeth regina considerans me audiente sic dixit: Quia quasi nemo istum puerum diligit, eo ipsum me merito uberius diligere oportebit.

³⁹ O postavení ženy ve sňatkové politice se zmiňuje ENNEN, E., *Ženy ve středověku*, s. 217; ŠIMŮNEK, Robert, *Žena na dvoře a žena ve dvoře*, in: Dvořáčková–Malá, Dana–Zelenka, Jan a kol. *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, Praha 2015, s. 88; Více o postavení ženy ve středověku KOPIČKOVÁ, Božena, *Žena evropského středověku v zajetí své doby*, in: Lenderová, Milena a kol., *Eva nejen v ráji, Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 13–32; KLAPISCH–ZUBER, Christiane, *Mužství a ženství*, in: *Encyklopedie středověku*, eds. Le Goff, Jacques–Schmitt, Jean-Claude, překlad: Bosáková, Lada a kol., Praha 2020, s. 413–423.

⁴⁰ Např. sňatek Karla IV. s Blankou z Valois DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, Dana, *Péče v rodině, Rodina na panovnickém dvoře, Budoucnost a možnosti*, in: Dvořáčková–Malá, Dana–Holý, Martin–Sterneck, Tomáš–Zelenka, Jan a kol., *Děti a dětství, Od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019, s. 152–154.

představovaly rody „skorokrálovské“⁴¹, tzn. rody, jejichž některý příslušník býval v minulosti králem. Mezi takové rody patřili např. Habsburkové či Wittelsbachové. Mnohdy však ve volbě budoucích partnerů hrály hlavní roli spíše aktuální politické zájmy. Někdy se z politického hlediska mohlo zdát výhodnější spojit se s některou z níže postavených rodin. V těchto sňatkových plánech figurovaly princezny častěji než královští synové, pro které byly vybírány nevěsty z významnějších rodů. Hlavně princezny tak přispívaly k navázání výhodných vztahů s rodinami z nižšího společenského kruhu.⁴² Plány týkající se dětí se však často měnily a nejednou je ukončila smrt dítěte.⁴³

Plánovaný sňatek mohly kromě smrti některého ze snoubenců zmařit i jiné důvody. Kromě politických změn bránila některým sňatkům ustanovení zakotvená v kanonickém právu. Podle církve bylo překážkou pro uzavření manželství pokrevnosti či příbuzenství ženicha a nevěsty. Do IV. lateránského koncilu dosahovala širší omezení z důvodu pokrevnosti až do sedmého stupně. V praxi se však již před ním zavedlo, že pokud dotyční o pokrevnosti v pátém, šestém a sedmém stupni nevěděli, bylo jim manželství uznáno jako právoplatné. Od IV. lateránského koncilu překážka znamenala pokrevnosti ve čtvrtém a nižším stupni⁴⁴. Iniciátoři této změny se odvolávali na nesnadnost zapamatovat si vzdálenější pokrevnosti, než ve čtvrtém stupni a symbolicky také na čtyři tělní tekutiny.⁴⁵ Pro odstranění překážky pokrevnosti ve čtvrtém a nižším stupni bylo možné požádat o dispenz. Pro čtvrtý stupeň byly dispensy udělovány běžně, ve třetím a nižším stupni už jen výjimečně.⁴⁶ Překážka příbuzenství, tj. sešvagření zpočátku počítala sešvagření v prvním⁴⁷, druhém⁴⁸ a třetím⁴⁹ rodě.

⁴¹ KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 14.

⁴² BOBKOVÁ, L., *Úloha dítěte v dynastické politice prvních Lucemburků na českém trůně*, s. 47; KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 14–15.

⁴³ K plánům budoucnosti královských dětí DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, D., *Péče v rodině, Rodina na panovnickém dvoře, Budoucnost a možnosti*, s. 152–159.

⁴⁴ V přímé linii 1. stupeň otec a děti, 2. stupeň, prarodiče a vnoučata, 3. stupeň praprarodiče a pravnoučata, 4. stupeň prapraprarodiče a prapraproučata.; V nepřímé linii rozlišujeme linii stejnou a nestejnou (smíšenou). Nepřímá stejná linie se počítá např. mezi sourozenci, kteří jsou oba ke společnému předkovi v 1. stupni přímé linie. Sobě navzájem jsou tak v 1 nepřímé stejné linii. Ve 2. stupni nepřímé stejné linie jsou bratřenci. Jejich společný předek je pro každého ve 2. stupni přímého pokrevnosti. Nepřímá nestejná linie platí např. mezi strýcem a jeho synovcem. Tito jsou spolu ve 2. stupni nepřímé nestejně linie smíšené s prvním stupněm. Strýc je k jejich společnému předkovi v 1. stupni přímého pokrevnosti (jeho rodiče). Synovec je ke společnému předkovi ve 2. stupni přímého pokrevnosti (jeho prarodiče); Více vysvětleno LAURIN, F., *Pokrevnosti a švagrovství jakožto překážky manželství rozlučující podle práva církevního*, s. 5–7.

⁴⁵ NODL, Martin, *Středověk v nás*, Praha 2015, s. 88.

⁴⁶ K tématu pokrevnosti a příbuzenství KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 10; LAURIN, F., *Pokrevnosti a švagrovství jakožto překážky manželství rozlučující podle práva církevního*; OTIS-COUR, L., *Rozkoš a láska*, s. 50–54; BOLOGNE, J. C., *Svatby, Dějiny svatebních obřadů na Západě*, s. 31–39; GUERREAU–JALABERT, Anita, *Příbuzenství*, in: *Encyklopedie středověku*, eds. Le Goff, Jacques–Schmitt, Jean–Claude, překlad: Bosáková, Lada a kol., Praha 2020, s. 540–551.

⁴⁷ Rodina manžela byla sešvagřena pouze s manželkou.

⁴⁸ Sešvagření byli i příbuzní prvního manžela s ženiným druhým manželem.

⁴⁹ Sešvagření byli příbuzní prvního manžela s druhou manželkou ženina druhého manžela.

V prvním rodě tvořilo překážku do sedmého stupně příbuzenství⁵⁰. V druhém rodě bylo sešvagření do čtvrtého stupně překážkou manželství zakazující a do třetího stupně manželství rozlučující. Ve třetím rodě bylo omezeno do druhého stupně. Od IV. lateránského koncilu se jako s překážkou počítalo pouze se sešvagřením v prvním rodě. I zde, stejně jako u pokrevnosti, byl zákaz manželství zúžen na první čtyři stupně. Aby mohlo být rozhodnuto o jakou dispenz požádat, byly na panovnických dvorech vytvářeny genealogické tabulky. Nejpečlivější evidenci těchto záležitostí však vedla papežská kancelář. Papež byl skrze právo udělovat dispenz schopný ovlivňovat politickou scénu. Mohl udělení dispenze odmítnout, či záležitost zdržovat tak dlouho, dokud neztratil sňatek smysl. Kromě toho žádosti o dispenz poskytovaly papeži i finanční příjem.⁵¹ Za další překážky manželství bylo považováno příbuzenství duchovní, které vznikalo kmotrovstvím, složení řeholních slibů či impotence. Překážku pro kanonické právo dále znamenalo odepření souhlasu snoubenců k sňatku. Na rozdíl od světského práva nebyl překážkou nesouhlas rodičů.⁵²

Královské děti se stávaly objekty sňatkové politiky velice záhy. Někdy se dokonce objevily plány týkající se ještě nenarozených dětí.⁵³ Při vzniku sňatkových plánů však bylo nutné zohledňovat překážku zákonného věku dětí vycházející z kanonického práva. První důležitý mezník v dětském věku z hlediska sňatků byl sedmý rok života. Tento rok znamenal přelom mezi prvními dvěma obdobími ze tří věků mládí.⁵⁴ Dieter Veltrup pro pojmenování těchto dvou období používá pojmy *infantes* a *impuberes*.⁵⁵ V rámci těchto dvou období se přístup k dítěti měnil, což se odrazilo i v odlišném způsobu jejich výchovy.⁵⁶

⁵⁰ V případě švagrovství se stupeň sešvagření počítal stejně jako u pokrevnosti. Např. bratr ženina manžela, který byl k bratrovi v prvním stupni pokrevnosti nepřímé linie, byl s ženou svého bratra sešvagřen v prvním stupni. Stejný postup platil i v případě švagrovství v druhém a třetím rodě.

⁵¹ O dispensích KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 10; Více o dispensích a překážkách které odstraňovaly VELTRUP, D., *Zwischen Eherecht und Familienpolitik*, s. 96–132.

⁵² Ohledně překážek manželství KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 10, K překážkám příbuzenství a duchovního příbuzenství GOODY, J., *Proměny rodiny v evropské historii*, s. 39–42; Více k tématu podmínky dobrovolného souhlasu snoubenců k sňatku na území Anglie MCCARTHY, Conor, *The principle of Consent*, in: TÝŽ, *Marriage in Medieval England: Law, Literature and Practice*, Cambridge 2012, s. 19–50.

⁵³ Např. sňatek Markéty Lucemburské s Janem III. z Zolernu, nebo sňatková smlouva Jana Lucemburského s Wettiny o nichž více BOBKOVÁ, L., *Úloha dítěte v dynastické politice prvních Lucemburků na českém trůně*, s. 54–57.

⁵⁴ DOLEŽALOVÁ, Eva, *Výchova a vzdělání, Děti a církve, Středověk*, in: Dvořáčková–Malá, Dana–Holý, Martin–Sterneck, Tomáš–Zelenka, Jan a kol. *Děti a dětství, Od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019, s. 369.

⁵⁵ VELTRUP, D., *Zwischen Eherecht und Familienpolitik*, s. 23–24: *Infantes* označuje děti mladší sedmi let a *impuberes* děti mezi sedmi a u žen dvanácti, u chlapců čtrnácti lety. Pro ženy starší dvanácti let a chlapce od čtrnácti používá pojem *puberes*.; Více k tématu životních období PARAVICINI–BAGLIANI, Agostino, *Životní období*, in: *Encyklopedie středověku*, eds. Le Goff, Jacques–Schmitt, Jean–Claude, překlad: Bosáková, Lada, 2020, s. 911–920.

⁵⁶ KLAUS, A., *K sociálním dějinám dětství ve středověku*, s. 127–130; BOBKOVÁ, L., *Úloha dítěte v dynastické politice prvních Lucemburků na českém trůně*, s. 48.

Prvních sedm let bylo dívkám poskytnuto stejné vzdělání a zacházení jako jejich bratrům. Děti z panovnických kruhů se do sedmi let naučily za asistence matek a chův chodit, mluvit a samostatně jíst. Pravděpodobně nemusely vyrůstat přímo u dvora, ale na některém z královských hradů, což je mělo chránit mimo jiné před morovými epidemiemi. Od sedmi let docházelo k oddělování výchovy děvčat a chlapců. Obecně měly být dívky jako bytosti více náchylné ke zlu a hříchu vedeny k cudnosti a zdrženlivosti. Doporučovalo se trestat přílišnou upovídanost a vést dívku k ručním pracím, což mělo odvádět její mysl od nedovolených myšlenek. Dívky na panovnických dvorech byly v tomto věku vychovávány pro roli dobré manželky. Učily se číst a ovládat ruční práce. Jejich výchovu mohla provázet i výuka hry na hudební nástroj, zpěvu či přednesu, pro což ovšem v českém prostředí doklady chybí.⁵⁷

Pro sňatkovou politiku bylo důležité, že již bylo možné u sedmiletého dítěte přistoupit k zasnoubení nebo symbolickému, tj. nekonzumovanému sňatku, kdy se rodiče páru zavázali, že až manželé dosáhnou plnoletosti, bude manželství naplněno. Před dosažením sedmého roku dětí docházelo pouze ke smlouvám mezi rodiči daného páru o budoucím spojení dětí. Pokud byl silný zájem daný sňatek udržet, mohli rodiče v případě existence některé překážky zažádat už v této době o dispenz. Při samotných zasnubách už bylo vyžadováno prohlášení budoucího páru, že vstoupí do manželství dobrovolně. V některých případech mohlo právě během zasnoubení dojít k prvnímu setkání budoucích manželů. Jaké byly pocity daného páru, si můžeme pouze domýšlet.⁵⁸ Drobné rozpaky snad mohl způsobit přílišný věkový rozdíl, nicméně věk hrál u sňatkových strategií až druhořadou roli.⁵⁹ V rámci zasnub mohlo dojít i k jejich církevnímu požehnání. Současně byly vypracovány zasnubní smlouvy, které stejně jako pozdější svatební smlouvy zmiňovaly důvody sňatku a stanovovaly podmínky, včetně hmotného zajištění páru. Zrušení zasnub bývalo většinou bezproblémové, pokud obě strany souhlasily a nebyly stanoveny sankce za zrušení zasnoubení. Po zasnoubení či symbolickém sňatku mohla být dívka vychovávána na několika místech. Buď setrvala v rodné zemi na některém z královských hradů, případně v klášteře nebo odcestovala na dvůr svého

⁵⁷ K výchově panovnických dcer DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana–HOLÝ, Martin–STERNECK, Tomáš–ZELENKA, Jan a kol., *Děti a dětství, Od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019 s. 278–283; Obecně o naučení pro výchovu dívek BLECHOVÁ, Lenka, *O dětech a dětství, Naučení, O výchově dívek*, in: Dvořáčková-Malá, Dana–Holý, Martin–Sterneck, Tomáš–Zelenka, Jan a kol., *Děti a dětství, Od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019, s. 35-36; BLECHOVÁ, Lenka, *Výchova dítěte podle knížecích zrcadel, Jiljí Římský a Konrád z Megenbergu*, in: Dvořáčková–Malá, Dana–Zelenka, Jan a kol. *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, Praha 2015, s. 24–25; K výchově na dvoře Karla IV. KAVKA, F., *Život na dvoře Karla IV.*, s. 40–42.

⁵⁸ DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana, *Péče v rodině, Rodina na panovnickém dvoře, Budoucnost a možnosti*, s. 154.

⁵⁹ O přednosti politických zájmů před věkovým rozdílem KOPIČKOVÁ, Božena, *Žena evropského středověku v zajetí své doby*, s. 31.

(budoucího) manžela. V některých případech mohl být však naopak budoucí manžel dívky vychován na dvoře dívčích rodičů. Často k tomuto postupu docházelo, pokud měl zmíněný ženich možnost stát se prostřednictvím sňatku panovníkem manželčiny země. Podle tohoto vzorce byl vychován Jan Jindřich Lucemburský na korutanském dvoře či Zikmund Lucemburský na dvoře v Budíně.

Pro konzumování manželství bylo nutné dosáhnout věku dvanácti let u dívek a čtrnácti let u chlapců.⁶⁰ Svatební slavnost se často odehrávala na dvoře, z kterého pocházela manželka, a to i v případě, že byla v předešlé době vychovávána na dvoře budoucího partnera. Takto proběhla např. výchova Kateřiny Lucemburské na rakouském dvoře. Samotná svatba se však odehrála na dvoře pražském. Podobný postup byl pravděpodobně volen i v případě symbolického sňatku. Manželka byla před naplněním sňatku na nějaký čas poslána k rodičům, aby mohla být posléze navracena na dvůr manžela. Stalo se tak např. v případě sňatku Markéty Lucemburské, dcery Jana Lucemburského, s Jindřichem XIV. Dolnobavorským. Princezna do Landshutu odcestovala již v devíti letech (1322). Zde proběhl za přítomnosti Markétiny matky Elišky Přemyslovny symbolický sňatek. Nevěsta se však pravděpodobně v roce 1325 vrátila s matkou do Čech, odkud byla po třech letech vypravěna k naplnění manželství.⁶¹

Na samotný průběh svatebního obřadu mělo vliv prostředí, ve kterém se svatba konala. Z říšských kronikářů středověku se mnozí o průběhu svateb vůbec nezmiňují. Častěji se rozepisovali spíše o korunovacích či královských pohřbech. Známější je podoba svatebních obřadů konaných ve Francii a na území Flander. Svatební formule byly pronášeny biskupem a oddávaným párem přímo před oltářem, po nich následoval polibek a biskupovo požehnání manželství. Tento způsob obřadu odpovídal představám kanonistů, kteří od IV. lateránského koncilu vyžadovali spoluúčast církve při uzavírání manželství. Francouzský způsob byl použit i v případě špýrského sňatku Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny, s tím rozdílem, že byl jeho průběh rozdělen do dvou dnů. První den došlo mezi Janem a Eliškou k rituálnímu předání manželského slibu, a to pravděpodobně na pódiu před kostelem.⁶² Svatební formulí

⁶⁰ DOLEŽALOVÁ, Eva, *Výchova a vzdělání, Děti a církve, Způsobnost podle církve*, in: Dvořáčková-Malá, Dana-Holý, Martin-Sterneck, Tomáš-Zelenka, Jan a kol., *Děti a dětství, Od středověku na práh osvětenství*, Praha 2019, s. 369; K překážce zákonného věku a průběhu sjednávání sňatku KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 9–13; NODL, M., *Rituál královských svateb a zasnub*, s. 171.

⁶¹ Více BOBKOVÁ, L., *Úloha dítěte v dynastické politice prvních Lucemburků na českém trůně*, s. 49–50; Na otcově dvoře se vdávala např. Kateřina Lucemburská, která byla již před ní vychovávána na vídeňském dvoře viz MAZANCOVÁ, T., *Kateřina Lucemburská*, s. 101; O Markétině sňatku BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský*, s. 229–230, 251–252.

⁶² Podle novějšího výzkumu Kláry Benešové však došlo k tomuto manželskému slibu v 1. poschodí západního průčelí (westwerku) špýrské katedrály viz BENEŠOVSKÁ, Klára, *Svatba Jana Lucemburského a Elišky*

přednesl kolínský arcibiskup Jindřich z Virneburku. Druhý den se Eliška vydala v doprovodu matky a manželky Jindřicha VII. k chrámu. Před chrámem ji od nich převzal císař či Jan Lucemburský⁶³ a následně při mši, kterou sloužil Petr z Aspeltu došlo k požehnání manželství. Den pokračoval hostinou, po které došlo ke konzumování manželství. Poznámka Petra Žitavského naznačuje, že tato svatba byla oproti českým svatbám něčím odlišná.⁶⁴ Nařízení o spoluúčasti církve při sňatcích se rychleji ujalo na západě Evropy. V rámci říše a v oblastech východně od ní se uchytilo později. Kvůli velmi kusým zprávám o svatebních obřadech v českém prostředí není možné s určitostí zodpovědět otázku, zda zde aristokratické sňatky vznikaly za spoluúčasti církve, či si zachovávaly významný světský charakter jako tomu bylo u venkovských sňatků. Z Polska jsou přitom z aristokratického prostředí známy doklady manželských slibů ve šlechtických rezidencích. Ze 13. století existuje také záznam o sňatku uzavřeném bez účasti církve na území říše. Jednalo se o sňatek římského císaře Oty IV. Brunšvického s Marií Brabantskou. Na základě překvapivého mlčení pramenů české provenience k průběhu svateb v nejvyšším sociálním prostředí, se Martin Nodl přiklání k názoru, že zde docházelo pravděpodobně k velmi pozvolnému pronikání spoluúčasti církve v rámci svatebních obřadů.⁶⁵

Hmotné zabezpečení princezen v manželství se zpravidla řešilo již v rámci zásnubních a svatebních smluv. Ve smlouvách se zpravidla objevovaly dva či tři druhy darů. První dar, tj. věno⁶⁶ dostával manželský pár ze strany ženiny rodiny a je možné jej chápat jako příspěvek pro společné soužití nového manželského páru. Věno mohlo být zajištěno ročními důchody různých statků, podílem na regálech nebo mohlo být vyplaceno v hotovosti. Při této poslední možnosti bylo splácení věna často rozděleno do pěti splátek. Výše věna se lišila podle území a situace. České princezny zpravidla do manželství přinášely věno ve výši 10 000 hřiven stříbra. Správcem věna se stával manžel, po jeho smrti tato pravomoc přecházela na ženu. Pokud zemřela žena první, měl manžel právo věno užívat do konce svého života a po smrti obou rodičů tento majetek přecházel na jejich děti. Pokud manželství zůstalo bezdětné vracelo

Přemyslovny ve Špýru, in: Královský sňatek, Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský 1310, ed. TÁŽ, Praha 2010, s. 33.

⁶³ Není jasné, zda Elišku převzal císař či jeho syn. NODL, Martin, *Rituál královských svateb a zásnub*, in: Antropologické přístupy v historickém bádání, eds. Nodl, Martin–Tinková, Daniela, Praha 2007, s. 169.

⁶⁴ *Petra Žitavského Kronika Zbraslavská*, in: FRB IV, s. 150: Dominus Petrus, archiepiscopus Maguntinus, indutus episcopalibus vestibis missarum solempnia celebraturus in altari tunc stabat preparatus. Incipitur tunc solempniter officium misse de Spiritu sancto, finito ewangelio sponsus ac sponsa in terram ante altare maius se prostraverunt, munusque benedictionis ab archiepiscopo acceperunt, quod tamen fecere sponsi Bohemie minime consueverunt. Post hec ad altare accedentes Domino ablacionem, quam decuit obtulerunt. Missa finitur, sed ad novum gaudium pervenitur.

⁶⁵ Podrobněji NODL, M., *Rituál královských svateb a zásnub*, s. 163–187; NODL, M., *In facie ecclesiae*, s. 53–56; NODL, Martin, *Středověk v nás*, s. 86–95.

⁶⁶ V němčině označují pojmy zentrale Gabe der Frauenseite, zentrale Frauengabe nebo Heimsteuer.

se věno rodině ženy. Druhým darem, který se v rámci svatebních smluv vyskytoval, bylo tzv. obvěnění⁶⁷ tj. dar manžela manželce. Obvykle výše obvěnění odpovídala výši částky věna, ale mohla být i vyšší. Muž se totiž mohl rozhodnout ženě darovat i tzv. jítíní dar.⁶⁸ Ve smlouvách se tento dar objevil buď ve zvýšení částky obvěnění nebo byl zaznamenán jako třetí samostatný dar. Obvěnění měla žena také právo užívat do konce svého života. V případě bezdětného manželství se vracelo manželově rodu.⁶⁹ Ženy však mohly také získat zdroje z jiných darů či díky vlastním ekonomickým schopnostem. Žofie Bavorská za vlastní prostředky nakoupila nové statky, např. hrad Bradlec a potštejnské panství s Kostelcem nad Orlicí. Její manžel český král Václav IV. ji v roce 1413 podaroval dvorem na Velkém rynku v Praze.⁷⁰

Ačkoli byly sňatky královských dcer motivovány politickými cíli, očekávalo se od žen spíše porození dědice než politická aktivita.⁷¹ Je snadné si představit, že na ženy byl v tomto směru vytvářen velký psychický tlak, hlavně v situaci, kdy očekávaný dědic dlouho nepřicházel.⁷² Takovým případem mohla být i Johana z Rožmitálu, manželka Jiřího z Poděbrad. Johana s Jiřím již potomky měli, ovšem ti byli narození ještě v době, kdy Jiří nebyl králem. Královská dvojice se tak snažila zplodit královského potomka, což se ovšem nedařilo. Proto Johana podnikala zbožné pouti a vyhledávala různé rady.⁷³ Na druhou stranu opakované porody a mnohdy porody značně mladých dívek vedly k častým úmrtím ženy i dítěte. Péči o malé děti byly pověřeny chůvy a kojné, ke kterým si děti mohly vypěstovat náklonost, o čemž v některých případech svědčí pozdější dary, které těmto ženám zajistili jejich bývalí svěřenci. V českém prostředí se tak stalo např. v případě Václava I. a Václava II. Samotná matka v panovnickém prostředí musela dále plnit reprezentační povinnosti a často i cestovat. Alžběta Pomořanská tak brzy po narození syna Zikmunda musela podniknout několikaměsíční cestu do Říma, kvůli její korunovaci císařovnou. Další příklad můžeme hledat i v osobě Guty Habsburské, manželky Václava II., která absolvovala královskou

⁶⁷ V němčině používají pojmy zentrale Gabe der Mannesseite nebo zentrale Mannesgabe.

⁶⁸ V němčině Morgengabe.

⁶⁹ KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 13–14; VELTRUP, D., *Zwischen Eherecht und Familienpolitik*, s. 133–182.

⁷⁰ KOPIČKOVÁ, Božena, *Věnná města a jiné majetky českých královen ve 14. a 15. století*, in: Dvořáčková–Malá, Dana–Zelenka, Jan a kol., *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, Praha 2015, s. 105–106.

⁷¹ BOBKOVÁ, Lenka, *Úloha dítěte v dynastické politice prvních Lucemburků na českém trůně*, s. 57.

⁷² DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, Dana, *Péče v rodině, Rodina na panovnickém dvoře, Příchod na svět*, in: Dvořáčková–Malá, Dana–Holý, Martin–Sterneck, Tomáš–Zelenka, Jan a kol., *Děti a dětství, Od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019, s. 140.

⁷³ DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, Dana, *Péče v rodině, Rodina na panovnickém dvoře, Příchod na svět*, s. 140–141.

korunovaci krátce po porodu desátého dítěte.⁷⁴ Některé manželky se musely vypořádávat s existencí manželoých dětí z předchozích manželství, které mohly, hlavně v případě, že se jednalo o syny, omezovat postavení jejích vlastních potomků. Tak mohla např. císařovna Alžběta Pomořanská žárlit na postavení manželova syna z předchozího manželství Václava IV., který zastíňoval – z jejího pohledu nespravedlivě – její vlastní syny Zikmunda a Jana.⁷⁵

Politická úloha žen z nejvyšších kruhů na území Svaté říše římské a Francie v pozdním středověku slábla. Zlatá bula Karla IV. z roku 1356 stanovuje, že manželka panovníka není „spolucísařovnou“, ale je podřízena císaři. Císařovna či římská královna podle buly vstupovala na říšský sněm v náležitém odstupu za císařem, respektive římským králem a českým králem. Na hostině se její stůl nacházel o tři stopy níže než císařův a o tři stopy výše než stolce kurfiřtů.⁷⁶ To však neznamená, že i nejvýše postavené ženy nemohly ovlivňovat své muže, včetně záležitostí politických. V knížecích Čechách ženy často pomáhaly poměry uvnitř vládnoucí dynastie regulovat. Od dob Přemysla Otakara I., kdy došlo ke stabilizaci politické situace v zemi, je však i v českém prostředí možné až na výjimky zaznamenat pokles aktivity žen z nejvyšších kruhů v politice. Onu výjimku představovala např. Eliška Přemyslovna. Více se politicky prosazovala i čtvrtá manželka Karla IV. Alžběta Pomořanská. Např. v roce 1373, když vpadlo bavorské vojsko v rámci boje o Braniborsko do Čech a vyplenilo okolí Domažlic, vydala rozkaz odrazit jej.⁷⁷ Jako zprostředkovatelka smíru mezi otcem a manželem Rudolfem IV. Habsburským se politicky angažovala i Karlova dcera Kateřina. Znovu pozice českých královen v politice poněkud ožila ke konci 14. století v osobě Žofie Bavorské a později Johany z Rožmitálu.⁷⁸

Ačkoli se vysoce postavené ženy ve vládních záležitostech angažovaly zřídka, mohly naopak politické události silně ovlivnit je. Do nepříjemného postavení se ženy mohly dostat např., když se zhoršily vztahy manžela s její původní rodinou, s otcem či bratry. V nemilost však ženy upadaly i bez politických příčin. Za velký skandál se považovala nevěra manželky panovníka a vážnost královny či urozené dámy klesala také, pokud neprodila dědice. Někdy touha manžela po následníkovi mohla vést ke snaze o anulaci manželství, jak se ukazuje na osudu manželky Přemysla Otakara II. Markéty Babenberské. Nicméně ani manželky, které

⁷⁴ DVORÁČKOVÁ–MALÁ, Dana–HOLÝ, Martin–STERNECK, Tomáš–ZELENKA, Jan a kol., *Děti a dětství, Od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019, s. 138–148.

⁷⁵ KOPIČKOVÁ, B., *Žena evropského středověku v zajetí své doby*, s. 30.

⁷⁶ K pozici žen v politice ENNEN, E., *Ženy ve středověku*, s. 217.

⁷⁷ BLÁHOVÁ, Marie, *Čtyři ženy Karla IV.*, in: Lucemburkové, Česká koruna uprostřed Evropy, eds. Šmahel, František–Bobková, Lenka, Praha 2012, s. 173.

⁷⁸ K politické roli žen v českém prostředí KOPIČKOVÁ, B., *Žena evropského středověku v zajetí své doby*, s. 32.

děti povily, neměly vždy své postavení jisté. Adléta Míšeňská byla svým manželem českým králem Přemyslem Otakarem I. zapuzena kvůli uherské princezně Konstancii. Společně s ní své postavení ztratily i její děti, které se tak staly nemanželskými, což pro jejího syna Vratislava znamenalo ztrátu pozice následníka.⁷⁹

Z výše naznačených důvodů mohlo dojít ke snaze o zrušení manželství. Církev ovšem uznávala manželství jako svátost, a tak ho pokládala za nerozlučitelné. Rozvody tak, jak existovaly v době antické Římské říše církev neuznávala. V praxi se však křesťanské pojetí manželství v období středověku uchycovalo pozvolně. Zpříšňování při povolování ukončení manželství se ale postupně prosadilo, což však na druhou stranu vedlo k častějšímu užívání násilí v manželství, které mnohdy skončilo i smrtí. Bylo tedy nutné umožnit cestu ke zrušení svazku. Kanonický slovník začal rozlišovat pojmy rozluka, rozvod a anulace. Rozvod znamenal zrušení manželství na základě důvodů vzniklých až po svatbě. Církev ho neuznávala. Docílit ale bylo možné např. rozluky majetkového společenství či rozluky od stolu a lože. Manželství tak ale právně nezanikalo, což partnerům znemožňovalo nový sňatek. Ten umožňovala jen jedna cesta – anulace, již se rozumělo prohlášení neplatnosti sňatku od jeho úplného počátku na základě překážek, které existovaly již před sňatkem, ale nebyly v době uzavření sňatku známy. Tyto překážky byly totožné s překážkami pro uzavření sňatku, o kterých bylo pojednáno výše. Anulace tak byla jedinou cestou, jak se zbavit starého manželského závazku, která zároveň umožnila vznik manželství nového.⁸⁰ Přírozeně manželství zanikalo smrtí jednoho z manželů. Ženy ve vdovském stavu pak mohly užívat poněkud více svéprávného postavení. Avšak panovníci se snažili zpravidla i své ovdovělé dcery použít pro další výhodné sňatky. Např. Jan Lucemburský chtěl svou nejstarší ovdovělou dceru Markétu provdat za polského krále Kazimíra III. Nevěsta však ještě před svatbou zemřela.⁸¹ Na rozdíl od Markéty se druhá svatba Kateřiny Lucemburské, ovdovělé dcery

⁷⁹ DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, Dana, *V ohrožení, Panovnícký dvůr, Nejisté vyhlídky*, in: Dvořáčková–Malá, Dana–Holý, Martin–Sterneck, Tomáš–Zelenka, Jan a kol., *Děti a dětství, Od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019, s. 433–434.

⁸⁰ O možnostech zrušení manželství BOLOGNE, J. C., *Svatby, Dějiny svatebních obřadů na Západě*, s. 124–140; KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 13; GOODY, J., *Proměny rodiny v evropské historii*, s. 47; OTIS–COUR, L., *Rozkoš a láska*, s. 54–59.

⁸¹ Více o tomto sňatkovém plánu BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský*, s. 253–254; *Kronika Beneše z Weitmile*, in: FRB IV., s. 491: Eodem anno Margaretha, filia regis Iohannis, relicta olim Henrici ducis Bauarie, post mortem Iohannis sui primogeniti Boemiam revertitur et licet invita et renitens Kazymiro, regi Polonie, desponsatur, et quia, ut dicit skriptura: Invite nupcie malos solent exitus habere, ipsa Margaretha tacta infirmitate longa et maxima antequam convenirent, terci adie ant festum sancte Margarethe in civitate Pragensi moritur, et in Aula Regia sepelitur, et conversum est festum nupciarum in luctum et lamentum.

Karla IV., opravdu konala. Provdala se v Praze roku 1366 za Otu Braniborského, zatímco její mladší sestra Eliška se též den stala manželkou Albrechta III. Habsburského.⁸²

⁸² Více MAZANCOVÁ, T., *Kateřina Lucemburská*, s. 105; *Kronika Beneše z Weitmile*, in: FRB IV., s. 534: Eodem anno feria quinta ante Iudica dominus imperator filiam suam seniore, quam ex domin Blanca genuit, Katherinam, relictam olim Rudolphi, ducis Austrie, copulavit Ottoni marchiono Brandenburgensi. Item eodem die filiam suam secundam, Elizabeth virginem, quam genuit ex domina Anna Swidnicensi, copulavit Alberto, duci Austrie seniori.

3. Sňatková politika prvních dvou Lucemburků na českém trůně

Pro sňatkovou politiku Jana Lucemburského byla typická hlavně jeho profrancouzská orientace. Svou sestru Marii provdal v roce 1322 za francouzského krále Karla IV.⁸³ Následujícího roku oženil svého prvorozeného syna Karla s královnou sestřenicí Blankou z Valois.⁸⁴ Další česko-francouzský sňatek se konal v červenci 1332. Tehdy byli oddáni česká princezna Jitka-Bonna a prvorozený syn francouzského krále Filipa VI. Jan.⁸⁵ Sám Jan Lucemburský si vybral z francouzského prostředí svou druhou manželku, a to dceru bourbonského vévody Ludvíka I. Beatrix Bourbonskou.⁸⁶

Tento králův postoj měl své kořeny v geografické poloze lucemburského hrabství i jeho historii. Po lucembursko-brabantském střetnutí u Worryngenu, ve kterém se bojovalo o nadvládu nad Limburskem, zůstalo Lucembursko bez hraběte, neboť Jindřich VI. i jeho bratři v bitvě zemřeli a Jindřich VII. byl dosud velmi mladý. Jako regentka se vlády ujala vdova po Jindřichu VI. Beatrix. Ta pocházela z hegenavského rodu Avesnes, který měl s Francií úzké kontakty. Konflikt mezi Lucemburskem a Brabantskem měl být definitivně uzavřen sňatkem rodičů Jana Lucemburského Jindřicha VII. Lucemburského a Markéty Brabantské, která byla neteří francouzského krále, v roce 1292. Napětí však pokračovalo i po svatbě. V této době Brabantsko rozvíjelo pouta s Anglií. Jan II. Brabantský se dokonce oženil s dcerou Eduarda II. Oproti tomu Lucemburkové dbali na dobré vztahy s Francií. Lucemburskému hraběti Jindřichu VII. byla francouzským králem poskytnuta roční renta 500 liber jako dědičné léno s povinností přispívat k obraně Francie. Výchova Jana Lucemburského pravděpodobně i díky jeho matce a babičce Beatrix z Avesnes probíhalo ve francouzském duchu a je možné, že byl vychováván na francouzském dvoře, stejně jako později jeho prvorozený syn Karel.⁸⁷

⁸³ Více k sňatku Marie Lucemburské BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský*, s. 248–249; HOENSCH, J. K., *Lucemburkové*, s. 53; BOBKOVÁ, L., *Velké dějiny země Koruny české IV. a*, s. 77–78; KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 20–21; Více k Marii Lucemburské FANTYSOVÁ–MATĚJKOVÁ, Jana–BOBKOVÁ, Lenka, *Lucemburské nevěsty*, in: Lucemburkové, Česká koruna uprostřed Evropy, eds. Šmahel, František–Bobková, Lenka, Praha 2012, s. 174–176.

⁸⁴ O sňatku Karla s Blankou BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský*, s. 255–256.; HOENSCH, J. K., *Lucemburkové*, s. 54; BOBKOVÁ, L., *Velké dějiny země Koruny české IV. a*, s. 91–92; KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 21–25; BLÁHOVÁ, M., *Čtyři ženy Karla IV.*, 166–168.

⁸⁵ Více o sňatku Bonny a Jana II. BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský*, s. 249–251; HOENSCH, J. K., *Lucemburkové*, s. 67–68; BOBKOVÁ, L., *Velké dějiny země Koruny české IV. a*, s. 77; KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 27; FANTYSOVÁ–MATĚJKOVÁ, J.–BOBKOVÁ, L., *Lucemburské nevěsty*, s. 177–180.

⁸⁶ BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský*, s. 236–244; BOBKOVÁ, L., *Velké dějiny země Koruny české IV. a*, s. 146–152; Více k Beatrix Bourbonské KOPIČKOVÁ, Božena–Fantysová–Matějková, Jana, *Dvě manželky Jana Lucemburského*, in: Lucemburkové, Česká koruna uprostřed Evropy, Praha 2012, s. 149–151.

⁸⁷ O vztahu Lucemburků s Francií se zmiňuje BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský*, s. 31–34; O dobrých vztazích Jindřicha VII. s Francií v této době i HOENSCH, J. K., *Lucemburkové*, s. 22–24; Vztahy s Francií ochladly po

Mimo to, že příbuzenské vztahy s francouzskými králi přinášely Janu Lucemburskému značnou prestiž, měla tato sňatková politika i výhody politické. Český král mohl s podporou francouzských příbuzných udržovat dobré vztahy s papežem, který sídlil v Avignonu. Jan touto cestou také získal významnou politickou oporu, kterou mohl využít v diplomacii, např. během pozdějších sporů s císařem Ludvíkem Bavorským.⁸⁸

Dále se Jan snažil pomocí sňatků podpořit svou územní expanzi. Sňatek jeho syna Jana Jindřicha s dcerou korutanského vévody Jindřicha Markétou na podzim roku 1330 měl Lucemburkům zajistit Tyrolsko-korutanské dědictví. Také měl Janovi díky poloze Tyrol pomoci ovládnout území na severu Itálie, kde chtěl král vytvořit vlastní signorii.⁸⁹ Avšak král si také uvědomoval nutnost zajistit přátelství České koruny s okolními rody, což byl směr, kterého se drželi i předešlí přemyslovští králové. Svou nejstarší dceru tak Jan provdal v roce 1322 za Jindřicha XIV. Dolnobavorského, který se později ukázal jako věrný podporovatel jeho politiky.⁹⁰ Do sousedních Uher provdal v roce 1318 svou sestru Beatrix.⁹¹ Janova dcera Anna se pro změnu stala manželkou Oty Habsburského. Svatbu jí vystrojil bratr Karel v roce 1335 ve Znojmě.⁹²

Také některé sňatkové projekty Karla IV. byly motivovány snahou udržet dobré vztahy se sousedními panovníky. Podobně jako otec obrátil Karel svou pozornost na Uhry. Ještě za Janova života dohodl sňatek své prvorozené dcery Markéty s budoucím uherským králem Ludvíkem z Anjou.⁹³ Sňatky však Karel také používal jako prostředek k rozšíření České koruny, nebo území ovládaného členy lucemburské dynastie. Sňatkové strategie motivované možnou expanzí byly u Karla četnější než u jeho otce. Hned několik sňatkových plánů vzniklo ve snaze připojit a udržet při České koruně území Javorska a Svídnicka. V prvním plánu figuroval jako ženich Karlův syn Václav, kterého měl s Annou Falckou. Karel se ho rozhodl oženit se skoro o dvanáct let starší Annou Svídnickou. Anna vychovávaná na uherském dvoře byla možnou dědičkou javorsko-svídnického knížectví po

Jindřichově korunovaci na římského krále a během jeho cesty do Itálie za císařskou korunou viz tamtéž, s. 38–41.

⁸⁸ JILEMNICKÁ, Adéla *Sňatková politika Jana Lucemburského*, bakalářská práce UK PedF, Praha 2015, s. 27.

⁸⁹ BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský*, s. 258–264; BOBKOVÁ, L., *Velké dějiny země Koruny české IV. a*, s. 112–115, 152–156.

⁹⁰ BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský*, s. 251–252; HOENSCH, J., K., *Lucemburkové*, s. 53, 63; BOBKOVÁ, L., *Velké dějiny země Koruny české IV. a*, s. 76–77.

⁹¹ BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský*, s. 247–248; HOENSCH, J., K., *Lucemburkové*, s. 53; BOBKOVÁ, L., *Velké dějiny země Koruny české IV. a*, s. 75–76.

⁹² BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský*, s. 254; HOENSCH, J., K., *Lucemburkové*, s. 69.

⁹³ KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 44–46; ŽUREK, V., *Karel IV.*, s. 28; SPĚVÁČEK, J., *Karel IV.*, s. 133; VETRUP, D., *Zwischen Eherecht und Familienpolitik*, s. 209–230; FANTYSOVÁ–MATĚJKOVÁ, J.–BOBKOVÁ, L., *Lucemburské nevěsty*, s. 18; Zasnoubení Markéty s Ludvíkem zmiňuje i kronika Beneše Krabice z Weitmile viz *Kronika Beneše z Weitmile*, in: FRB IV., s. 507.

svém strýci Bolkovi Svídnickém.⁹⁴ Nakonec Václava zemřelého v roce 1351 zastoupil samotný Karel, který ovdověl v únoru 1353.⁹⁵ Prvorozeným dítětem tohoto páru byla dcera Eliška. První plán týkající se jejího zasnoubení byl iniciován snahou zajistit připojení Javorska a Svídnicka, na které měla princezna jako zatím jediné dítě Karla a Anny nárok, k České koruně. V roce 1359 se o ní totiž uvažovalo jako o možné nevěstě jednoho z jejich moravských bratřanců, synů moravského markraběte Jana Jindřicha, kteří by v případě, že by Karel zemřel bez mužského potomka, nastoupili na český trůn. Papež však odmítl vydat dispens pro takto blízké příbuzenství.⁹⁶

Později císař upřel svou pozornost na území ležící severně a východně od území České koruny. V Braniborsku, Polsku a Uhersku totiž chyběli mužští dědicové. Braniborsku vládli synové někdejšího císaře Ludvíka Bavora, Ludvík Braniborský, Ludvík Říman a Ota Braniborský. Ludvík Braniborský zemřel roku 1361 a přibližně o dva roky později ho následoval i jeho syn Menhard. Právě kvůli bavorsko-tyrolskému dědictví po Menhartovi vznikl spor mezi braniborskými a bavorskými členy rodu Wittelsbachů. Ludvík Říman a Ota se sblížili s Karlem a slíbili, že pokud nebudou mít mužské dědice, zdědí po nich jejich země Lucemburkové. Spolu s těmito úmluvami došlo i k sňatkové dohodě týkající se Oty a Karlovy dcery Elišky, která měla jistě zajistit užší připoutání Oty k Lucemburkům. V červenci 1365 však zemřel manžel Karlovy dcery Rudolf IV. Habsburský, a to opět zamíchalo polem sňatkové politiky. Místo Elišky byla dvacetiletému Otovi Braniborskému nabídnuta čtyřiadvacetiletá Kateřina a osmileté Elišce byl za manžela určen šestnáctiletý Albrecht III. Habsburský, který by dříve zamýšlen jako ženich dcery moravského markraběte Jana Jindřicha Kateřiny. Dvojitá svatba králových dcer se konala 19. března 1366 v Praze.⁹⁷

Expanzivní politiky se také částečně týkal císařův sňatek s Alžbětou Pomořanskou. V dané době sňatek cílil hlavně na rozbití protilucemburské koalice, kterou tvořil Bogislav Pomořanský, polský král Kazimír, uherský král Ludvík, Karlův zeť Rudolf IV. Habsburský,

⁹⁴ O zasnoubení Václava s Annou KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 79–81; SPĚVÁČEK, J., *Karel IV.*, s. 233; BLÁHOVÁ, M., *Čtyři ženy Karla IV.* s. 168–169.

⁹⁵ O sňatku Karla s Annou Svídnickou KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 83–86.; VELTRUP, D., *Zwischen Eherecht und Familienpolitik*, s. 324–348; SPĚVÁČEK, J., *Karel IV.*, s. 234–235; ŽŮREK, V., *Karel IV.*, s. 61; Více o Anně BLÁHOVÁ, M., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 169–172; Svatbu zmiňuje *Kronika Beneše z Weitmile*, in: FRB IV., s. 521.

⁹⁶ O sňatkovém plánu týkajícího se Elišky a synů Jana Jindřicha KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 111–112.

⁹⁷ KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 122, 127, 132; MAZANCOVÁ, T., *Kateřina Lucemburská*, s. 105–106; HOENSCH, J., K., *Lucemburkové*, s. 129–130; Celkově o tématu Braniborska přehledně BOBKOVÁ, Lenka, *Markrabství braniborské v rukou Lucemburků*, in: *Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14.–17. století (Korunní země v dějinách českého státu II)*, eds. Bobková, Lenka–Konvičná, Jana, Praha 2005, s. 159–190; O dvojitě svatbě roku 1366 podává zprávu *Kronika Beneše z Krabice z Weitmile* viz *Kronika Beneše z Weitmile*, in: FRB IV., s. 534.

syn Ludvíka Braniborského Menard III. a dánský král Waldemar IV. Císaře tento sňatek spojoval příbuzenstvím s Bogislavem Pomořanským, otcem nevěsty, ale i s polským a uherským králem. Alžběta totiž byla přes matku Alžbětu vnučkou polského krále Kazimíra III. Karlovy a Alžbětiny děti tak měly teoreticky šanci na získání polské koruny. Kazimírova sestra Alžběta byla navíc matkou uherského krále Ludvíka, což Karla příbuzensky spojilo i s uherskými Anjouovci. Svatba Karla s Alžbětou se konala v Krakově 21. května 1363.⁹⁸

Na toto navázal další sňatkový plán týkající se Uher a Polska. V roce 1371 se začalo jednat o sňatku císařova a Alžbětina syna Zikmunda s blíže neurčenou uherskou princeznou. V průběhu dalších jednání se už hovořilo konkrétně o druhorozené Marii. Karel se tímto sňatkem pokoušel zbavit uherské podpory svého zetě Otu Braniborského, který odstoupil od dědičných smluv s Lucemburky a svým dědicem prohlásil synovce Fridricha Bavorského. Navíc, jelikož se král Ludvík I. Uherský, otec princezen, stal po smrti svého strýce Kazimíra panovníkem nad uhersko-polským soustátím, mohl Zikmund jako případný manžel uherské princezny očekávat dědictví Polska či Uherska. U Marie se jako u druhorozené předpokládalo spíše dědictví Polska, které mohl Zikmund podpořit i tím, že byl pravnukem polského krále Kazimíra III.⁹⁹ Se severní politikou patrně souvisel i rozjednaný sňatek Jana Zhořeleckého, kterému mělo podle Karlových závětí připadnout Zhořelecko, část Dolní Lužice a Nová marka v Braniborsku, s Eufemií, vnučkou meklenburského vévody Albrechta II. Toto plánované manželství mělo nejspíše upevnit vztahy s rodem ovládajícím území v blízkosti severní hranice České koruny.¹⁰⁰

Karel ovšem zcela opustil otcovu profrancouzskou politiku. Po smrti jeho první manželky Blanky z Valois v roce 1348 a o rok později jeho sestry Bonny, manželky následníka francouzského trůnu Jana, vztahy mezi Lucemburky a rodem Valois výrazně ochladly. Důvod, proč se Karel od této profrancouzské orientace distancoval, lze hledat v Karlově postavení římského krále, později císaře. Mezi římskými a francouzskými panovníky existoval jistý druh mocenské rivality. Navíc se vyskytovaly i konflikty o hraniční území Svaté říše římské a Francie. V daném postavení se pro Lucemburky jevíly sňatky s říšskými rody výhodnější.

⁹⁸ K sňatku Karla a Alžběty Pomořanské KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 123–124; HOENSCH, J., K., *Lucemburkové*, s. 129; ŽŮREK, V., *Karel IV.*, s. 86; Sňatek Karla s Alžbětou zmiňuje *Beneše Krabice z Weitmile*, in: FRB IV., s. 528.

⁹⁹ KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 148–149; DRŠKA, Václav, *Zikmund Lucemburský, Liška na trůně*, Praha 1996, s. 14–15; SPĚVÁČEK, J., *Karel IV.*, s. 434–435; HOENSCH, J., K., *Lucemburkové*, s. 141–142.

¹⁰⁰ Více o sňatku Jana Zhořeleckého BOBKOVÁ, L.–VELIČKA, T.–HOLÁ, M.–ZDICHYNEC, J., *Jan Zhořelecký*, s. 23–25; BOBKOVÁ, L., *Zhořelecké vévodství v koncepci lucemburské České koruny*, s. 15; KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 156–157.

Na počátku vlády potřeboval Karel upevnit své postavení v říši a prosadit se proti Ludvíkovi Bavorovi, jeho synům či proti protikráli Güntherovi ze Schwarzburku. Ještě v době před Karlovým zvolením římským králem hledali Lucemburkové kvůli této ambici spojení. Jednou cestou k jejich získání mělo být výhodné provdání Karlovy dcery Kateřiny. V roce 1344 byla sepsána smlouva o jejím sňatku s o tři roky starším Rudolfem Habsburským, synem rakouského vévody Albrechta II. Ve stejné době však vznikla další sňatková dohoda, která se mohla Kateřiny týkat. Konkrétně se jednalo o smlouvu mezi Janem Lucemburským a míšeňskými Wettiny o sňatku stejnojmenného syna míšeňského markraběte Fridricha II. a lucemburské princezny, která nebyla předně určena. Nevěstou se měla stát dcera markraběte Karla, kterou má nebo bude mít. V danou dobu byla jedinou možností Kateřina. Tímto způsobem chtěli Lucemburkové využít kolize v jinak dobrých vztazích Wittelsbachů a Wettinů, konkrétně mezi Ludvíkem Bavorem a jeho zetěm míšeňským markrabětem. Nakonec se Karel rozhodl pro Habsburky a v roce 1348 s nimi smlouvu o sňatku potvrdil. Následně byla Kateřina odvezena na výchovu na vídeňský dvůr. V roce 1353 se vrátila nakrátko do Prahy, kde se v dubnu za Rudolfa IV. Habsburského provdala.¹⁰¹ Také Karlův sňatek s Annou Falckou, dcerou Rudolfa II. Falckého, synovce Ludvíka Bavora, v březnu 1349 prospěl jeho postavení v říši. Podařilo se mu tak rozbít nepřátelský tábor Wittelsbachů.¹⁰² V pozdějších letech si pro změnu český panovník snažil cestou výhodných sňatků udržet podporu daných rodů v říši a usnadnit svému synovi Václavovi IV. nástup na říšský trůn. Díky své obratné politice se mu podařilo nechat korunovat Václava v roce 1376, tedy ještě za svého života, římským králem.

Na závěr této kapitoly chci shrnout paralely a odlišnosti sňatkové politiky Jana Lucemburského a Karla IV. Na začátek bych zmínila jednu paralelu, která nebyla v předešlém textu řešena. Jedná se o skutečnost, že mnohé sňatkové plány ukončila ještě před sňatkem, nebo krátce po něm smrt. U Jana můžeme uvést příklady jeho sester Marie a Beatrix, které zemřely velice brzy po uskutečnění manželství. V případě Karla IV. lze připomenout jeho

¹⁰¹ K sňatku Kateřiny s Rudolfem Habsburským MAZANCOVÁ, T., *Kateřina Lucemburská*, s. 100–101; KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 55–56, 58, 60–61, 64–65; VELTRUP, D., *Zwischen Eherecht und Familienpolitik*, s. 275–298; Více ke Kateřině také FANTYSOVÁ–MATĚJKOVÁ, J.–BOBKOVÁ, L., *Lucemburské nevěsty*, s. 180–182; O samotné svačbě podává stručnou zprávu i *Kronika Beneše z Weitmile*, in: FRB IV., s. 521.

¹⁰² O sňatku s Annou Falckou KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 72–74; VELTRUP, D., *Zwischen Eherecht und Familienpolitik*, s. 299–317; SPĚVÁČEK, J., *Karel IV.*, s. 214–215; ŽŮREK, V., *Karel IV.*, s. 45–46; HOENSCH, J., K., *Lucemburkové*, s. 96; O Anně Falcké také BLÁHOVÁ, M., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 168–169; Sňatek s Annou Falckou zmiňuje *Kronika Beneše z Weitmile*, in: FRB IV., s. 517.

nejstarší dceru Markétu, která v době své smrti v roce 1349 pobývala na uherském dvoře, ale není jisté, zda k jejímu sňatku s Ludvíkem z Anjou před jejím skonek došlo.¹⁰³

Pokud se vrátím zpět k motivacím sňatků, je možné zkonstatovat, že se oba panovníci pomocí sňatků snažili udržovat dobré vztahy s rody, jejichž panství ležela v blízkosti České koruny. V expanzivní sňatkové politice měl větší štěstí Karel IV. Janův plán na získání dědictví po Jindřichu Korutanském pro syna Jana Jindřicha skončil neúspěchem a prohlášením sňatku za neplatný, kvůli manželově údajné impotenci. Karlovi se pomocí sňatků podařilo získat pro syna Václava javorsko-svídnické dědictví a pro mladšího Zikmunda Uhry, i když se jeho sňatek uskutečnil až po Karlově smrti, a vedla k němu nesnadná cesta. Podle Karlových představ pravděpodobně nevyšel např. sňatek dcery Kateřiny s Otou Braniborským, který měl udržet Otovu náklonost k Lucemburkům. Ota se však od Lucemburků nakonec odklonil a Karel si možnost vykoupení Braniborska musel vydobýt vojensky.

Zřetelným rozdílem v dynastické politice prvních dvou českých králů z rodu Lucemburků je Janova profrancouzská orientace, od které se Karel z podstaty svého odlišného postavení distancoval a místo toho se zaměřil na sňatky, které byly prospěšné pro udržení lucemburské vlády v říši. Právě zájmy Lucemburků v říši byly motivovány sňatky Karlových dvou nejmladších dcer Anny a Markéty, kterými se podrobně zabývám v následujících kapitolách. Nyní je nutné pouze podotknout, že Karel IV. zemřel 29. listopadu 1378, aniž by dcery stačil provdat. Obě byly zasnoubené, ale dokud nedošlo k manželství, existovala možnost tyto plány měnit. Starost s jejich provdáním přešla na jejich nejstaršího bratra Václava. V následujících částech práce se tak budu zabývat také otázkou, zda se Václav otcových ustanovení držel, nebo do sňatků sester zasahoval.

¹⁰³ O nejistotě, zda došlo ke sňatku FANTYSOVÁ–MATĚJKOVÁ, J.–BOBKOVÁ, L., *Lucemburské nevěsty*, s. 180.

4. Anna Lucemburská a její anglický choť

4.1. Anna a Richard

Anna Lucemburská se narodila 11. července 1366 jako první z dětí Karla IV. a jeho čtvrté manželky Alžběty Pomořanské. Karel, zvolený v roce 1346 římským králem a v roce 1355 korunovaný na císaře, měl potomky již z předchozích manželství. V době Annina narození ale žili jen tři z nich, Kateřina, vdova po Rudolfovi IV. Habsburském, podruhé provdaná 19. března 1366 za Otu Braniborského. Ve stejný den se konala také svatba Elišky, Karlovy dcery z manželství s Annou Svídnickou, s Albrechtem III. Habsburským. Na lucemburském dvoře byl vychováván Karlův zatím jediný žijící syn Václav IV. narozený roku 1361, který byl 15. června 1363 korunován českým králem. Tato korunovace se konala tři dny před korunovací Anniny matky Alžběty Pomořanské českou královnou. Alžběta pocházela z wolgastské větve pomořanských vévodů a přes matku, dceru Kazimíra III., v ní kolovala krev polských králů.¹⁰⁴

Ačkoliv Anna byla několikrát zasnoubena, neexistují žádné zprávy, že by byla vychovávána na jiném místě než v Čechách. S největší pravděpodobností pobývala v mládí na některém z královských hradů.¹⁰⁵ První sňatkový plán týkající se princezny vznikl už v roce 1368. Měla se stát nevěstou Karla z Durazzy, pozdějšího neapolského a sicilského krále.¹⁰⁶ Další úvahy o sňatku Anny se zrodily v době, kdy Ota Braniborský odstoupil od dědičných smluv s Lucemburky. Mezi bavorskými Wittelsbachy hledal Karel spojence v osobě vévody Albrechta, jehož se snažil blíže připoutat sňatkem Anny s jeho stejnojmenným synem.¹⁰⁷ V rámci boje o Braniborsko se však Karel snažil naklonit si i další spojence–Wettiny. Annino předchozí zasnoubení bylo proto zrušeno ve prospěch syna míšeňského markraběte Fridricha III. Fridricha.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Informace k rodině Anny Lucemburské KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*

¹⁰⁵ Tuto myšlenku podporuje také Annina latinsky psaná listina z roku 1381, která se týká jejího sňatku s Richardem II. Jako místo vzniku listiny je označen hrad Burgelehens. Mohlo by se jednat o hrad Loket. V tom případě bychom mohli předpokládat, že došlo ke zkromolenému spojení německého pojmu pro hrad (Burg) a názvu hradu (něm. Elbogen). Nicméně je třeba podotknout, že by tak v listině byl pojem hrad použit dvakrát za sebou, poprvé v latině a podruhé v němčině („*Datum in Castro Burgelehens...*“) viz *Foedera*, s. 282. Z tohoto důvodu se spíše přikláním k druhé možnosti, kterou je hrad Krivoklát (něm. Prügüitz/Pirglitz/Bürglitz). Více k této listině na straně 39.

¹⁰⁶ VELTRUP, D., *Zwischen Eherecht und Familienpolitik*, s. 476; SATTLEROVÁ, B., *Anna Česká*, s. 37.

¹⁰⁷ KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 148; V kontextu bojů o Braniborsko BOBKOVÁ, L., *Markrabství braniborské v rukou Lucemburků*, s. 165.

¹⁰⁸ KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 150–151; BOBKOVÁ, L., *Markrabství braniborské v rukou Lucemburků*, s. 167.

Silným zážitkem z mládí byly pro Annu bez pochyby události související se smrtí jejího otce v roce 1378. Císař Karel zemřel v Praze 29. listopadu 1378 kolem osmé hodiny večerní. Jeho tělo bylo vystaveno v audienčním sále Hradu a následně bylo 11. prosince v pohřebním průvodu převezeno přes Malou Stranu, Staré a Nové Město na Vyšehrad do kapitulního chrámu sv. Petra a Pavla. Karel IV. byl na této cestě provázen světlonosi, řeholníky, duchovními, profesory a žáky pražské univerzity, členy urozených rodů, měšťany ale také korouhevnickými s korouhvemi Svaté říše římské, Českého království i vedlejších zemí. Je zaznamenáno, že v průvodu jelo dvacet černě potažených vozů, v kterých měly cestovat Alžběta Pomořanská, Johana Bavorská a manželka markraběte Jošta, Anežka, s doprovodem dvorních dam a pravděpodobně i ve společnosti dětí. Nejspíše se zde nacházela i Anna Lucemburská, které bylo tehdy dvanáct let. Za urozenými ženami pokračovalo dalších 26 vozů s pražskými měšťkami. Císařovo tělo zůstalo přes noc v kapitulním chrámu a posléze se v dalších dnech vracelo do chrámu sv. Víta, kde bylo 15. prosince po mši pohřbeno.¹⁰⁹

Annino postavení se touto událostí změnilo. Hlavou rodu se stal její nevlastní bratr Václav, který se tak ocitl v roli jejího poručníka. Markantněji se však pravděpodobně změna dotkla Anniny matky. Alžběta Pomořanská po manželově skonu do jisté míry ztratila své dřívější postavení a vliv. Z Václavovy strany se navíc mohla bát jeho možných pokusů zkrátit úděly jejích synů.¹¹⁰ Císařovna vdova se snažila chránit prospěch svých dětí. Např. u syna Jana vystupovala jako zastánce jeho zájmů v rámci jeho zhořeleckého panství, přičemž je možné, že jí tento úkol udělil už Karel IV. za svého života. Alžběta s Janem několikrát pobývala ve Zhořelci, přijímala posly, připomínala městu jeho povinnosti k jejích mladému vévodovi a od města také dostávala dárky.¹¹¹

Annin budoucí manžel Richard II. nastoupil na anglický trůn po smrti svého děda Eduarda III. v roce 1377. Byl synem stejnojmenného nejstaršího syna Eduarda III. Eduard, princ z Walesu, známý také pod přezdívkou Černý princ, získal Anglii v rámci stoleté války mnohá vítězství. Během tažení však onemocněl úplavicí. Nikdy se z nemoci plně nezotavil a jeho zdraví zůstalo podlomené. Zemřel 8. června 1376. Richardova matka Jana z Kentu byla též královské krve. Její otec Edmund Woodstock, hrabě z Kentu byl šestým synem Edwarda I. Jana byla vychována u dvora a po popravě jejího otce pro údajnou zradu vyrůstala pod dozorem královny Philippy. Později se Jana tajně vdala za Thomase Holanda, který byl

¹⁰⁹O pohřbu Karla IV. ŠMAHEL, František, *Smuteční ceremonie a rituály při pohřbu Karla IV.*, in. ČČH 91, 1993, č. 3, s. 401–446.

¹¹⁰O rodinných vztazích po smrti Karla IV. BEJBLÍK, A., *Shakespeare a dobrá královna Anna*, s. 92–93.

¹¹¹BOBKOVÁ, L.–VELÍČKA, T.–HOLÁ, M.–ZDICHYNEC, J., *Jan Zhořelecký*, s. 34–35.

správce Williamu Montanagu, hraběte ze Salisbury. Holand však odjel na tažení a Salisbury donutil Janu se za něj provdat. Papež však toto manželství roku 1349 zrušil a uznal nároky Thomase Holanda. O tři roky později zemřel Janin bratr a Holand tak skrze Janu získal titul hraběte z Kentu. Po smrti manžela se Jana provdala za prince Edwarda. Sňatek, který byl podle všeho spojením z lásky, se konal 6. října 1361. Jana se poté snažila ovlivnit i anglickou politiku a často působila jako prostředník smíru.¹¹²

Protože Richardův otec zemřel v poměrně mladém věku roku 1376, nastoupil na trůn po smrti Eduarda III. o rok později právě jeho vnuk, mladý Richard II. Bylo mu však pouhých deset let, proto se vlády ujala rada dvanácti. Královi strýcové k ní sice oficiálně nepatřili, ale ve skutečnosti ji ovládali. Nejřednějším mužem této kliky byl Richardův strýc Jan z Gentu, vévoda z Lancasteru.¹¹³ V roce, kdy Richard nastoupil na trůn, vypršelo příměří s Francií. V Anglii tak došlo ke zvýšení daní, což vyprovokovalo několik povstání. Největší vypukla v roce 1381, tedy krátce před Richardovým sňatkem s Annou.¹¹⁴

4.2. Okolnosti sňatku

První Lucemburkové na českém trůně nepovažovali za nutné navazovat úzké vztahy s dalekou Anglií. U Jana Lucemburského vítězila zcela profrancouzská politika. Právě také na straně Francie bojoval proti Anglii v bitvě u Kresčaku, v které 26. srpna 1346 padl. Úzké vztahy mezi francouzským královským rodem Valois a Lucemburky však výrazně ochladly po smrti francouzské manželky Karla IV. Blanky z Valois v roce 1348 a následně jeho sestry Bonny, provdané za francouzského následníka trůnu, normandského vévodu Jana. Během dlouhých let své vlády Karel povětšinu času zachovával neutralitu ve francouzsko-anglickém sporu tzv. stoleté válce. Ovšem někdy se přeci jen přiklonil k jedné, jindy k druhé straně, a pomocí tohoto taktizování, se snažil pro sebe od daných stran zajistit politické ústupky. V květnu 1347, ještě za života Blanky a Bonny, si Karel s francouzským korunním princem Janem vyměnili listiny o přátelství. V lednu následujícího roku byl zvolen proti Karlovi říšským protikrálem anglický král Eduard III. Z anglické strany se však mohlo jednat pouze o politický tah, který měl Karla IV. přimět k jednání s Eduardem. V červnu 1348 byla podepsána smlouva o Karlově neutralitě v konfliktu. Smlouva však také povolovala

¹¹² SAUL, N., *Richard II.*, s. 7–23.

¹¹³ Více k Richardově nástupu na trůn SAUL, N., *Richard II.*, s. 27; BEJBLÍK, A., *Shakespear a dobrá královna Anna*, s. 101; STEEL, A., *Richard II.*, s. 44.

¹¹⁴ STEEL, A., *Richard II.*, s. 58–91.

anglickému králi najímat žoldnéře ve Svaté říši římské. Karlovi byla zaručena vojenská pomoc ze strany Anglie, pokud by Francie porušila práva říše. Tento bod však Karel nikdy neuplatnil, a to i přes skutečnost, že mu k tomu francouzská strana několikrát poskytla důvod. V roce 1349 se totiž francouzský král Filip VI. zmocnil říšského hrabství Dauphine. V období po podepsání česko-anglické přátelské smlouvy Eduard III. nabídl Karlovi za ženu svou dceru Isabelu. Římský král si však nakonec zvolil za manželku Annu Falckou, jelikož mu tento sňatek pomohl rozdělit nepřátelský rod Wittelsbachů.¹¹⁵

Římský císař se několikrát snažil ve stoleté válce vystupovat jako zprostředkovatel smíru. Takto např. v roce 1355 navrhl mírové dohody. Zároveň mezi Karlem a francouzským králem Janem II. došlo k dohodě o podpoře. Zprostředkování mírového jednání si však císař chtěl nechat zaplatit. Jan II. měl složit lenní slib k říšským územím, kterých se Francie zmocnila. Konkrétně se jednalo už o zmiňované hrabství Dauphiné a Svobodné hrabství burgundské. Snaha o zprostředkování míru však byla zastavena rozpoutáním dalších bojů ze strany Anglie a francouzský král tak návrh míru společně s Karlovými požadavky odmítl. Situace se ovšem změnila po zajetí francouzského krále v bitvě u Poitiers 19. září 1356. Papež Inocenc VI. se obrátil na císaře s prosbou o zprostředkování míru, a ten nakonec svolil. K jednání měly vstřícnější postoj i obě velmoci. Francie byla zdrcena z porážky a Anglie hodlala výhodně využít zajetí francouzského krále. Mírové jednání se konalo na konci roku 1356 v Metách. Karel i tentokrát využil svízelné situace Francie ve svůj prospěch. Díky své roli prostředníka dosáhl naplnění většiny požadavků. Od regenta Francie Janova syna Karla V., který byl synem české princezny Bonny a Karlovým synovcem, získal císař lenní slib k hrabství Dauphiné a Svobodnému hrabství burgundskému. Císař také zrušil všechna francouzská práva k vévodství lotrinskému. Karlovi V. však byla poskytnuta od císaře půjčka 50 000 zlatých. Jednání v Metách však žádné dlouhodobé výsledky nepřineslo. Císař v únoru 1357 obnovil smlouvu s Anglií o neutralitě z roku 1348. Mír byl vyjedнан až roku 1360 v Bretigni, na kterém se však Karel IV. nepodílel. Anglie získala na jeho základě Akvitánii a přístavy Calais, Guines a Ponthieu. Normandie zůstala Francii a anglický král přestal používat titul krále Francie. Francie také měla splácet výkupné za zajatého krále Jana. Po první splátce a předání rukojmích z řad urozených mužů Francie, byl král propuštěn. Po útěku jednoho z rukojmích se však Jan II. do zajetí vrátil a zemřel v něm roku 1364.

¹¹⁵ Více o jednání mezi Čechami a Anglií BŘÍZOVÁ, D. *Vliv kulturních a výtvarných podnětů dvora císaře Karla IV. na dvorskou reprezentaci anglického krále Richarda II.*, s. 200–201; BEJBLÍK, A. *Shakespeare a dobrá královna Anna*, s. 84–86.

Boje se později rozhořely nanovo. Válka se tak řešila i při návštěvě Karla IV. ve Francii na počátku roku 1378. Karel se zúčastnil zasedání královské rady. Nejdříve radil mírovým nabídkám ze strany Anglie nevycházet vstříc a o dva dny později slíbil chránit francouzského krále. Nicméně slib k žádnému reálnému kroku císaře proti Anglii nevedl. Brzy se ostatně Francie a Lucemburkové rozešli v názoru na papežské schizma. Císař brzy na to zemřel, nicméně jeho nástupce Václav IV. se snažil zachovat korektní vztahy s Francií a v roce 1380 s ní obnovil smlouvu o přátelství.¹¹⁶

Pokud se zaměříme na sňatkovou politiku, tak kromě již vzpomenuté úvahy Karla IV. o sňatku s Isabelou Anglickou, vznikl po nástupu mladého Richarda II. na anglický trůn v roce 1377 další česko-anglický sňatkový plán. Císař nabídl Richardovi ruku své dcery Anny. Jistě viděl tento sňatek jako výhodný z hlediska své říšské politiky. Již zmiňovaný mír v Bretigni v roce 1360 posílil mocenské postavení Anglie. V druhé fázi války se sice štěstěna přiklonila na stranu Francie, ale i přes to byla Anglie silným aktérem evropské politiky. Císař se nabízeným sňatkem pravděpodobně snažil udržet dobré vztahy s touto zemí, aby z její strany nedošlo k napadení lucemburských pozic v říši, případně si zajistit v ostrovní velmoci silnou oporu. Anglickou stranou však byl tehdy sňatek zamítnut, jelikož ho nepovažovala za politicky perspektivní. V dané době se pro mladého krále nabízely mnohem lepší partie. Byla zvažována nabídka francouzského krále Karla V. na sňatek Richarda s jeho dcerou Marií. Jako nevěsta se také nabízela dcera navarského krále Karla, který byl nepřitelem francouzského krále. Francouzský návrh již od začátku neměl velkou šanci na úspěch, zato jednání s navarským králem probíhala řadu měsíců. Byla však zastavena, když byl navarskému králi zabaven francouzský majetek. Přemýšlelo se také o Richardově sňatku s dcerou skotského krále Roberta, nicméně tato možnost vzbudila jen malé nadšení, kvůli vzájemné anglické a skotské rivalitě. Mnohem slibněji se jevila jednání o sňatku Richarda s Kateřinou Visconti, která probíhala pravděpodobně od dubna 1378 a přes zimu se protáhla až do roku 1379. Pak se však zastavila, jelikož po vzniku papežského schizmatu, se naskytl jiný výhodný sňatek.¹¹⁷

Vláda dvou papežů začala v roce 1378. Jako první byl zvolen 8. března 1378 v Římě Urban VI. Do svatého města přesídlil z Avignonu natrvalo jeho předchůdce Řehoř XI. v lednu 1377. Následně však o tři měsíce později zemřel. Před svou smrtí usnadnil volbu nového papeže, když stanovil, že ke zvolení stačí prostá většina hlasů. Rozdělení kardinálského

¹¹⁶ O pozici Lucemburků v rámci stoleté války podrobně KAVKA, F., *Čeští panovníci a "stoletá válka" I.*, s. 16–21.; KAVKA, F., *Čeští panovníci a "stoletá válka" II.*, s. 7–13.

¹¹⁷ SAUL, N. *Richard II.*, s. 83–84.

kolegia totiž snadnou volbu nového papeže nenaznačovalo. V kolegiu zasedalo jedenáct Francouzů, kteří však byli rozděleni na dvě skupiny-limousinské, skládající se ze sedmi kardinálů a skupiny druhé, ke které také patřil španělský kardinál Pedro de Luna. Z Italů byli v kolegiu pouze čtyři kardinálové. Sedm francouzských kardinálů nesídlilo v Římě, tudíž nemohli do volby zasáhnout. Rychlé zvolení Urbana VI. uspíšila také hysterie, která vypukla v Římě z obavy, že kardinálové budou chtít vrátit papeže do Avignonu. Urban VI vlastním jménem Bartoloměj z Prignana pocházel z Apulie. Byl prvním Italem po dlouhé řadě francouzských papežů. Byla u něj tak menší pravděpodobnost, že by byl návratu do Avignonu nakloněn. Avšak nový papež byl temperamentní muž, a choval se zvláště vůči francouzským kardinálům přezíravě. Ti začali opouštět jeho dvůr a shromažďovali se v Anagni, kde vyjednávali s italskými kardinály Urbanovo sesazení. Jejich snahu také podporoval francouzský král Karel V. a neapolská královna Jana. Za těchto okolností byl 20. září 1378 zvolen třinácti francouzskými, třemi italskými kardinály a španělským kardinálem Pedrem de Lunou nový papež Klement VII., který se následně usadil v Avignonu. Svou volbu Urbana VI. prohlásili kardinálové za nulitní, jelikož tak prý učinili pod tlakem římské veřejnosti. Urban po tomto kroku jmenoval devětadvacet nových kardinálů, čímž se stalo nejasné i složení kolegia. Papežské schizma rozdělilo evropské panovníky. K podpoře Klementa VII. se po Francii přidali i Kastilie, Aragon a Skotsko. Při Urbanovi zůstali Lucemburkové a mladý římský král Václav IV. získal k této straně na norimberském sněmu roku 1379 i říšská knížata. Dalšími podporovateli římského papeže byla Anglie, Flandry, království ve střední Evropě a Skandinávii.¹¹⁸

Právě Urban VI. inicioval obnovení jednání o sňatku Anny a Richarda prostřednictvím diplomata kardinála Pietra Pilea di Praty. Pileus byl arcibiskupem v Ravenně a zkušeným diplomatem ve službách papeže Urbana. Mimo jiné se podílel na vyjednávání příměří mezi Francií a Anglií v Brugách roku 1375 a o dva roky později na jeho následném prodloužení. Urban si tímto sňatkem snažil zajistit trvalou podporu Richarda II. a Lucemburků. Pro Václava IV. představovalo spojení s anglickým králem způsob, jak vyřešit církevní konflikt, který narušoval vládu v říši a oddaloval jeho korunovaci římským císařem. Navíc stejně jako u jeho otce jistě hrála významnou roli možnost, spojit se s mocnou Anglií a zajistit, že tato země nenapadne jeho pozici v říši. Částečně se Václav tímto krokem mohl snažit vytvořit nátlak na Francii cílící na vyřešení schizmatu a konfliktů o hraniční území

¹¹⁸ K papežskému schizmatu SUCHÁNEK, Drahomír–DRŠKA, Václav, *Církevní dějiny, antika a středověk*, Praha 2013, s. 852–862.

mezi Svatou říší římskou a Francií.¹¹⁹ Podobně pro anglického krále mohl sňatek znamenat v rámci stoleté války nátlakový nástroj vůči Francii.¹²⁰ V dané době totiž projevil zájem o Annu také francouzský král Karel V., který o ní uvažoval jako o nevěstě svého syna Karla VI. Toto vyjednávání také zapadá do doby, kdy byla obnovena smlouva o přátelství mezi Lucemburky a Valois, o které se zmiňují výše.

4.3. Jednání mezi českým a anglickým dvorem

Již brzy po vypuknutí schizmatu začala římská kurie uvažovat o zprostředkování sňatku Richarda II. s Annou Lucemburskou. Angličtí vyslanci Michael de la Pole a John Burley jednající v Miláně o sňatku Richarda s Kateřinou Visconti byli během zimy na přelomu let 1378 a 1379 odvoláni do Říma, aby o tomto návrhu jednali s papežskou kurií. Dříve než tato jednání dospěla ke konci, odjel již zmíněný papežský vyslanec Pileus di Prata v únoru do Prahy, kde měl přednést návrh o sňatku Anny a Richarda mladému králi Václavovi. Do Prahy přijel tento významný diplomat v březnu 1379. Muselo se tak stát nejpozději 24. března, jelikož v tento den v hlavním městě českého království kardinál datoval pět svých listin.¹²¹ Kromě jednání o samotném sňatku Pileus v Čechách vydával množství listin, které se týkaly i jiných záležitostí. Často se jednalo o prodávání odpustků a rozhršení. Nežřídko tímto jednáním získal značnou sumu peněz. Odpustků se např. týkala kardinálova listina z 5. dubna 1379, v níž slíbil odpustky těm, kteří v určité dny navštíví vyšehradský kostel.¹²² Veřejnost byla legátovým jednáním pobouřena. Do Říma si na něj kromě arcibiskupa Jana z Jenštejna stěžoval i jeho vlastní notář.¹²³ V otázce sňatku byl však Pileus úspěšný. Václav po jednání s ním odeslal Richardovi II. výzvu k ustanovení aliance na podporu papeže Urbana. Anglické poselstvo v Itálii bylo následně pověřeno, aby odjelo vyjednávat do Prahy. Itálii pravděpodobně opustilo v září 1379 a následně se s Václavem a kardinálem Pileem Pratou setkalo v Německu. Po jednáních se poselstvo vrátilo do Anglie. Jeho cesta však byla zpomalena zajištěním bandity, z něhož museli být vykoupeni. Z tohoto důvodu se do Londýna poslové dostali nejdříve 20. května 1380.

¹¹⁹ SUCHÝ, M. *Dobrá královna Anna Česká*, s. 8.

¹²⁰ O motivaci Anglie SAUL, N., *Richard II.*, s. 86.

¹²¹ RBMV V/1, s. 33–35, č. 8–12, Praha 24. 3. 1379.

¹²² NA, KVš–L (1130–1523), sign. 254., Praha 5. 4. 1379.

¹²³ BEJBLÍK, A., *Shakespear a dobrá královna Anna*, s. 94.; Podle kardinálových listin lze určit, že Pileus di Prata při svých pozdějších pobytech v Čechách navštívil kromě Prahy např. i Písek či Beroun viz, RBMV I/1, s. 108, č. 418, Písek, 21. 2. 1380; RBMV I/1, s. 205, č. 897, Beroun 29. 10. 1380.

Další poselstvo, které mělo vyjednávat o podmínkách sňatku, odjelo z Londýna 18. června. Tvořili ho sir Simon Burley, králův vychovatel, dále jeho sekretář Robert Baybrook, který byl zároveň příbuzným Richardovy matky, a Bernard van Zetles, rytíř českého původu v minulosti sloužící pod Černým princem. Poselstvo se pravděpodobně setkalo s českým zástupci vedenými Přemyslem Těšínským v Bruggách. Zde bylo smloueno, že obě strany pošlou zplnomocněné vyjednavče. Richard tyto své zástupce jmenoval 26. prosince. Byli jimi John Gilbert biskup z Herefordu, sir Hught Sergrave, sir Richard Abberbury a Walter Skirlaw. Z české strany byli vyslanci pověřeni Václavem IV., Annou a její matkou. Anna k tomuto vydala listinu 21. ledna 1381, v které přijala na radu a žádost bratra Václava a matky, jakožto i z vlastní vůle, nabídku krále Richarda. Dalším vyjednáváním pověřila Přemysla Těšínského, Konráda Krajíře z Krajku, králova nejvyššího hofmistra a nejvyššího purkrabího českého království Petra z Vartenberka a na Kosti. Poselstvo doplnili Beneš z Kravař a Půta z Časlovic.¹²⁴ Stejně zástupce jmenovala 30. ledna v Praze Alžběta Pomořanská a 1. února v Norimberku Václav IV.¹²⁵

Jednání opět proběhlo v Bruggách a v březnu již tato dvě poselstva zamířila do Londýna.¹²⁶ Následujícího jednání se zúčastnil také legát Pileus di Prata. České poselstvo bylo v Anglii vřele přivítáno a 3. dubna bylo hoštěno na večeři pořádané královým strýcem Janem z Gentu. Již 2. května byla zpečetěna smlouva.¹²⁷ Ohledně sňatku bylo domluveno, že Anna bude dovezena ke konci září na Václavovy náklady do Calais. Zbytek princezniny cesty měl zajistit anglický král. Stanovení částky věna bylo odloženo na později. Nakonec česká princezna žádné věno nedostala a Václav IV. navíc získal od Richarda půjčku 20 000 zlatých a slib dalších 80 000 zlatých.¹²⁸ Podle Aloise Bejblíka se částečně jednalo o náhradu škod, které vznikly ze zrušení předešlého Annina zasnoubení. Richard však z částky zaplatil pravděpodobně jen první zálohu.¹²⁹ Ve smlouvě bylo zdůrazněno, že má být princezna po sňatku korunována anglickou královnou. Dále se smlouva týkala česko-anglického spolenectví. Došlo k uzavření aliance namířené proti schizmatikům. Nebyla však

¹²⁴ Svědky této listiny byli pražský arcibiskup Jan z Jenštejna, olomoucký biskup Konrád, slezský vévoda Jindřich, moravský markrabě Prokop, Jindřich a Ondřej z Dubé, Týma z Koldic a další. Tato listina ve *Foedera*, s. 282, Burgelehens 21.1. 1381.

¹²⁵ Svědci císařovny Alžběty byli Zdeněk z Valdštejna, Heřman z Choustníku a olomoucký kanovník Martin. Listina dostupná ve *Foedera*, s. 282–283, Praha 30.1. 1381; Václavova listina viz *Foedera*, s. 283, Norimberk 1.2. 1381.

¹²⁶ Richard jmenoval 29. března 1381 svými zástupci pro jednání s českým poselstvem Edmunda z Canterbury, Hughha Segrave a Alfreda de Vere. Listina viz NA, AČK, sign. 1232, Westminsterký palác 29.3.1381.

¹²⁷ Listina ve *Foedera*, s. 290–292, 2.5. 1381.

¹²⁸¹²⁸ SUCHÝ, M., *Dobrá královna Anna Česká*, s. 8; URBÁNEK, Rudolf, *Anna Anglická, „dobrá královna“*, in: *Královný, kněžny a velké ženy české*, ed. Stloukal, Karel, Praha 1941, s. 129

¹²⁹ BEJBLÍK, A., *Shakespear a dobrá královna Anna*, s. 96.

zakomponována žádná zmínka o vojenském zásahu proti odpůrcům papeže Urbana a Angličané si vymínili právo uzavřít mír i s protivníky, kteří stojí proti Urbanovi. V rámci této smlouvy byl také zajištěn volný pohyb Richardových a Václavových poddaných v říši a v Anglii.¹³⁰

Čeští vyslanci byli den před uzavřením smlouvy za svou snahu anglickým králem odměněni ročními rentami. Přemysl Těšínský získal roční příjem 500 marek, Petr z Vartenberka a Konrád Krajíř každý 250 marek a další členové 500 až 200 florinů.¹³¹ V této době princezna Anna navštívila svého nejmladšího bratra Jana ve Zhořelci, který jí nechal pravděpodobně po obdržení zprávy o uzavření česko-anglické smlouvy uspořádat svatební slavnost.¹³² Po jednáních v Londýně zamířili pověřeni vyslanci Simon Burley, Walter Skirlaw, George Felbringg, Robert Braybrook a Bernard van Zetles s českou skupinou do Prahy, aby zajistili ratifikaci smlouvy Václavem IV. Cesta jim pravděpodobně tentokrát trvala o něco déle, jelikož k ratifikaci listiny došlo až 1. září 1381, tedy asi tři a půl měsíce po odjezdu poselstva z Londýna. Přitom předešlá cesta českého poselstva do Anglie trvala asi dva měsíce a později i princezně Anně zabrala cesta do Anglie pravděpodobně necelé tři měsíce. Pokud tedy budeme předpokládat, že Václav IV. neodkládal potvrzení smlouvy a ratifikoval ji brzy po příjezdu poselstva do Prahy, je patrné, že se poselstvo zdrželo. Mohlo se snad dostat do nebezpečí podobně jako angličtí vyslanci v roce 1380, nebo je možné příčinu zdržení hledat např. v částečné přípravě Anniny cesty do Anglie? Možností však také je, že poselstvo dorazilo dříve a ratifikace smlouvy byla odložena.¹³³

Po těchto jednáních se započalo s přípravami cesty Anny Lucemburské do Anglie. Princezna odjela nejspíše v průběhu října 1381. Doprovázena kromě členů anglického poselstva byla opět Přemyslem Těšínským, Petrem z Vartenberka, Benešem z Kravař a Půtou z Častovic. Konrád Krajíř z Krajku se tentokrát cesty do Anglie neúčastnil, kvůli jinému královskému pověření. Následně se Anna vydala do Bruselu k tetě Janě Brabantské a strýci Václavu Lucemburskému. Zatímco pobývala v Bruselu, odjela část poselstva společně s Václavem Lucemburským do Francie, aby zařídila glejt pro bezpečný průjezd kanálem La Manche. S Annou zůstal Petr z Vartenberka, který ručil za princeznino bezpečí. Následně se

¹³⁰ K podmínkám BEJBLÍK, A., *Shakespear a dobrá královna Anna*, s. 96–97.

¹³¹ Odměny viz *Foedera*, s. 288, l. 5. 1381; Později Přemysla Těšínského odměnil i Václav IV., který mu postoupil královskou polovinu Hlohovska viz ŽÁČEK, Rudolf–KORBELÁŘOVÁ, Irena–DLUHOŠOVÁ, Radmila, „...tělesně krásná, s tvářím jemnou a půvabnou...“, in: Těšínsko, vlastivědný časopis 57, 2014, č. 2, s. 3.

¹³² BOBKOVÁ, L.–VELIČKA, T.–HOLÁ, M.–ZDICHYNEC, J., *Jan Zhořelecký*, s. 41–42.

¹³³ O vyjednávání sňatku SAUL, N., *Richard II.*, s. 85–88.; BEJBLÍK, A., *Shakespear a dobrá královna Anna*, s. 94–97; Pro konečnou fázi vyjednávání více NIEDEROVÁ, E.–HÁJNÁ, M., *Vyslanci z českých zemí u anglického krále Richarda II. v letech 1381–1382 a jednání o královské svatbě*, s. 60–67.

princezna vydala přes Gent do Brugg, kde byla slavnostně přijata flanderským hrabětem. V městečku Gravelines se setkala s hrabětem z Devonu a hrabětem ze Salisbury, kteří byli provázeni gardou 500 ozbrojených mužů. V této chvíli většina brabantské eskorty Annu opustila. Dále neteř ale provázela Jana Brabantská. V polovině prosince Anna dorazila do Calais, kde se setkala s další částí anglického doprovodu. Na budoucí královnu zde čekal např. John Holland, nevlastní bratr krále Richarda. Na tomto místě princeznu opustila část doprovodu jejího bratra. Lodí Anna doplula do Doveru. Její příjezd na anglickou pevninu poznamenala nehoda, jelikož loď, z které Anna vystoupila, se vzápětí potopila, což bylo viděno jako nepříznivé znamení. V Doveru byla Anna přivítána Janem z Gentu, který ji doprovodil na hrad Leeds, kde strávila Vánoce. V lednu se poprvé setkala s manželem. Svatební obřad proběhl 20. ledna 1382. Za své zásluhy při vyjednávání sňatku, byl oddávajícím ustanoven londýnský biskup Robert Braybrook. O dva dny později byla Anna slavnostně korunována Williamem Courtnay, arcibiskupem z Canterbury. Na počest nové královny se konal rytířský turnaj ve Smithfieldu. Na počátku února pak mladou královnu opustila její teta Jana Brabantská, která se po získání glejtu pro návrat přes kanál vydala zpět na své panství.¹³⁴

4.4. Výsledky sňatku

Výběrem nové královny nebyli všichni nadšení. Nespokojenost vyvolávala hlavně skutečnost, že Anna nedostala žádné věno a Richard II. navíc jejímu bratrovi poskytl půjčku. Veřejné mínění se odráží ve vyjádřeních hned několika dobových kronikářů. *Eullogium* zmiňuje, že Richard za Annu zaplatil 22 000 marek.¹³⁵ Stejně tak *Walsingham* se vyjádřil o sňatku v tom směru, že Richard Annu koupil za vysokou cenu a se značným úsilím.¹³⁶ Podobný smysl má i zpráva *Westminsterské kroniky*, v které se o králově svatbě píše, že Richard utratil nemalou část peněz, za tak malou porci masa.¹³⁷ Anna byla v navíc dostatečně materiálně zajištěna ze strany manžela, protože se očekávalo, že bude finančně samostatná. Získala pozemky v Anglii a Irsku, ke kterým byla vázána mnohá privilegia, např. privilegium tržové nebo rybolovu. Byly jí darovány také některé domy v Londýně a část státní daně z textilu. Nicméně většinu času pobývala v přítomnosti Richarda, přičemž ze svých příjmů na

¹³⁴ SUCHÝ, M. *Dobrá královna Anna Česká*, s. 8–9.

¹³⁵ *Eulogium*, s. 355–356.

¹³⁶ *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham 1376–1422*, s. 119.

¹³⁷ MCHARDY, Alison K., *The reign of Richard II., from Minority to Tyranny*, Manchester 2012, s. 93.

chod dvora nepřispívala. Tak ale zvyšovala nároky na státní pokladnu, což nepůsobilo na veřejné mínění nejlépe.¹³⁸

Negativní emoce také vzbuzovala přítomnost Annina českého doprovodu v Anglii. Jak již bylo zmíněno, část českého doprovodu se vrátila již, když Anna přicestovala do Calais. Další skupina opustila českou princeznu před Vánoci 1381. Mnozí však ještě zůstali a byli přítomni při svatbě a následné Annině korunovaci. Odjeli až před podzimem 1382. V tuto dobu také odcestoval těšínský vévoda Přemysl, který v Anglii zanechal svou dceru Markétu. Ta se zde vdala za Simona Felbrigge. Ovšem i další členové českého doprovodu vstupovali do manželství s urozenými Angličany. Tato manželství vedla k zintenzivnění styků mezi českým a anglickým prostředím. Zůstat v Anglii se nicméně rozhodli i jiní příslušníci Annina doprovodu, což pobuřovalo lid, který v těchto cizincích viděl další zátěž na finance králova dvora. Kromě toho nespokojenost vzbuzovalo i Richardovo údajné přezírání přestupků a zločinů českých dvořanů. Skandály se nevyhýbaly ani ženské části této skupiny. Známy je případ Anežky zvané Lancrecra, kvůli které zapudil sir Robert de Vere svou manželku Philippu de Councy, vnučku někdejšího krále Eduarda III. a Richardovu sestřenicí.¹³⁹

Ke snížení oblíbenosti mladé královny mohlo vést i její bezdětné manželství. Ačkoliv manželství Anny s Richardem trvalo dvanáct let, královna nikdy neotěhotněla. Přitom manželé k sobě měli velice blízko a trávili spolu mnoho času. K vzniku této silné náklonosti mohl přispět i faktor jejich podobného stáří. Anglický král byl pouze o půl roku mladší než jeho žena. Existuje teorie, která tvrdí, že Richard byl velmi fixován na svou matku a po její smrti v roce 1385 tuto fixaci přenesl na manželku. Král také velice špatně nesl Anninu smrt, ke které došlo 7. června 1394. Způsobena byla neznámou epidemií. Zámek Sheen, kde Anna zemřela, nechal král srovnat se zemí a velice emocionálně se choval i během jejího pohřbu. Tehdy udeřil a srazil k zemi za pozdní příchodu hraběte z Arundelu.¹⁴⁰ Nenarození dědice tak někteří vysvětlovali Richardovým údajným slibem čistoty podle kultu sv. Edwarda Vyznavače.¹⁴¹ Nicméně se ví o Richardovu zájmu o dvorní dámy, což předešlé vysvětlení vyvrací. Pravděpodobné tak je, že byl některý z manželů neplodný. Neplodnost byla navíc

¹³⁸ SUCHÝ, M., *Dobrá královna Anna Česká*, s. 10.

¹³⁹ SUCHÝ, M., *Dobrá královna Anna Česká*, s. 11.

¹⁴⁰ *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham 1376–1422*, s. 292; O smrti Anny také *Eulogium* s 371.

¹⁴¹ SUCHÝ, M., *Dobrá královna Anna Česká*, s. 10.

v této generaci Lucemburků rozšířená. Z Anniných sourozenců měli potomka jen tři z nich, a i oni byli obdařeni pouze jediným dítětem.¹⁴²

Anglická královna si však časem získala sympatie Angličanů a označení dobrá královna Anna. Na Anninu žádost byly totiž uděleny pardony některým účastníkům selské rebelie z roku 1381. Podle Marka Suchého však není zcestná myšlenka, že byly pardony iniciovány královnou matkou Janou z Kentu, která se tímto způsobem mohla snažit získat pro budoucí královnu příznivé přijetí. K tomu ho vede skutečnost, že první podobný pardon byl vydán již před Anniným příjezdem.¹⁴³ Anna se i v pozdějších letech podílela na udílení milostí. Často se však jednalo o případy nějakým způsobem provinilých králových oblíbenců. Královna také měla zasáhnout v kritickém roce 1388. Tehdy se prosadila skupina šlechticů označovaných jako Lords of Appellant proti Richardovým oblíbencům. Následně byli mnozí tito Richardovi blízcí parlamentem obviněni z velezrady a popraveni. Mezi nimi byl i sir Simon Burley, pro kterého však královna měla vyprosit milosrdnější způsob popravy. Kvůli tomu měla pokleknout před královým strýcem Thomasem Woodstockem. Dalších šest odsouzených pak údajně díky královně získalo milost.¹⁴⁴ Anna tedy tímto způsobem zasahovala do vnitřních politických záležitostí státu. K dobrým politickým vztahům mezi manželem a Lucemburky jistě přispívala udržováním kontaktů se svou původní rodinou, k čemuž mohla přivést i anglického krále. K významnějšímu zásahu do těchto vztahů, např. jako její sestra Kateřina, která se podílela na vyjednání míru mezi jejím otcem a manželem Rudolfem IV. Habsburským, nedostala Anna příležitost, jelikož vztahy Richarda II. s Lucemburky byly po celý její život velice vstřícné.

Z politického pohledu Annino manželství zdaleka nespĺnilo všechny cíle, s kterými bylo k sňatku přistupováno. Naděje Urbana VI. na prosazení byly zklamány. Oficiálně sice vzniklo spojenectví Anglie a Lucemburků proti schizmatikům, ale ke společné vojenské akci nikdy nedošlo a politicky spor vyřešen také nebyl. Urban se tak nikdy proti vzdoropapeži neprosadil a schizma trvalo i po jeho smrti v roce 1389. Snaha Anglie vytvořit tlak na Francii také pravděpodobně nezískala očekávanou odezvu. Podle Františka Kavky od začátku Francie sňatek Anny s Richardem nepovažovala za přílišné ohrožení, jelikož si byla vědoma Václavovy potřeby zachovat s Francií korektní vztahy kvůli zájmům jeho strýce Václava

¹⁴² Mladšímu bratrovi Anny Lucemburské Janu Zhořeleckému se narodila dcera Alžběta v roce 1390. Stejně jméno dostala i dcera Markéty Lucemburské narozená někdy v letech 1391/1392. Potomka se dočkala také Zikmund Lucemburský, který svou jedinou dceru narozenou roku 1409 též pojmenoval Alžběta.

¹⁴³ SUCHÝ, M., *Dobrá královna Anna Česká*, s. 9.

¹⁴⁴ SUCHÝ, M. *Dobrá královna Anna Česká*, s. 9–10; SUCHÝ, M., *Anna Lucemburská*, s. 763.; *Eulogium*, s. 371.

Lucemburského v jeho lucemburském panství, které Václav po jeho smrti v roce 1383 zdědil. Pozdější jednání římského krále tento názor potvrdila, jelikož Václav v roce 1383 a následně i v roce 1390 obnovil s Francií přátelské smlouvy.¹⁴⁵

Politické cíle Václava IV. spojené s tímto sňatkem byly splněny jen částečně. Jak již bylo řečeno, nepodařilo se vyřešit papežské schizma komplikující Václavovu vládu v říši. Pokud jde o vztahy mezi českým a anglickým dvorem, je možné říct, že se po sňatku dvory sblížily. Mezi Richardem a členy rodu Lucemburků docházelo k čilé korespondenci, která řešila jak rodinné, tak i politické záležitosti. Alžbětě Pomořanské tak např. Richard s Annou psali o smutku ze smrti Richardovy matky v roce 1385.¹⁴⁶ V roce 1389 Richard II. informoval Václava o zamýšleném jednání s Francií o míru a zval ho k návštěvě Anglie.¹⁴⁷ Václav sice pozvání odmítl s omluvou, že musí odjet na Moravu a do Uher, ale jednání Anglie a Francie ve své odpovědi podpořil.¹⁴⁸ I když český král Anglii nenavštívil, vydávali se do ostrovní země jiní čeští cestovatelé. Také z Anglie do Čech zavítaly urozené návštěvy. V Praze, na Karlštejně a Žebráku byl např. v roce 1392 pohoštěn Jindřich z Derby, budoucí anglický král Jindřich IV., který se chystal bojovat proti Litvě po boku Řádu německých rytířů. Nakonec si svůj záměr rozmyslel a odcestoval do Jeruzaléma.¹⁴⁹ Mezi anglickým a českým dvorem také putovaly mnohé dary. V roce 1389 např. obdržela Alžběta od své dcery vlněné látky, látky z česané příze a látku z Rynes.¹⁵⁰ Jindy jí zas dcera poslala šperky. Naopak z Čech často jako dary přicházeli koně. Jednoho získal i králův strýc Jan z Gentu. Dobré vztahy značí i skutečnost, že po smrti císařovny Alžběty nechal její anglický zeť sloužit mši za její duši v katedrále sv. Pavla.¹⁵¹ Blízké vztahy mezi zeměmi navíc upevňovala již zmiňovaná manželství českých členů Annina doprovodu s Angličany. Nešlo však o trvalý stav. Po Annině smrti sblížení narušilo úsilí Richarda II. získat v roce 1397 říšskou korunu proti Václavovi IV. O dva roky později byl navíc anglický král sesazen. Jistě však zůstala zachována alespoň některá pouta vzniklá v době Annina pobytu v Anglii, např. ta vzniklá z česko-anglických sňatků.

Sňatek nicméně přinesl oběma zemím obohacení kulturní. Richard II. byl známý důrazem, který kladl na svou vladařskou reprezentaci. Anna tak s ohledem na tento králův zájem mohla vyprávět manželovy o kultuře v její vlasti. Zvyklosti na českém dvoře tak možná

¹⁴⁵ KAVKA, F., *Čeští panovníci a "stoletá válka" II.*, s 7–13.

¹⁴⁶ DCR, s. 35, č.57, po srpnu 1385.

¹⁴⁷., DCR, s. 65–66, č. 99, před červnem 1389.

¹⁴⁸ Zmiňuje DCR, s. 211–212.

¹⁴⁹ SUCHÝ, M. *Dobrá královna Anna Česká*, s. 12.

¹⁵⁰ SUCHÝ, M. *Dobrá královna Anna Česká*, s. 11; SUCHÝ, M., *Anna Lucemburská*, s. 765.

¹⁵¹ SUCHÝ, M., *Dobrá královna Anna Česká*, s. 11; SUCHÝ, M., *Anna Lucemburská*, s.765.

byly příkladem ceremoniálním nařízením a slavnostem na anglickém dvoře. Často se také zmiňuje možný vliv českého obrazového umění na anglické. Je pravděpodobné, že Annu provázela do Anglie i skupina umělců z Čech a Německa. Podle Daniely Břízové však není možné prokázat, že anglický dvůr byl ovlivněn pouze vlivy z Čech, a ne třeba z francouzského prostředí. Výzkum podle ní komplikuje i skutečnost, že mnoho exemplářů umění doby Richarda II. bylo zničeno během ikonoklastického ničení po rozkolu církve. Tuto dobu přežily kvůli své menší nápadnosti častěji knižní malby. Ve spojení s možným českým vlivem se mluví např. o Wiltonském diptychu. Poukazovalo se na podobnost Madony Wiltonského diptychu s Krumlovskou Madonou, či jeho společné znaky s Votivním obrazem Jana Očka z Vlašimi.¹⁵² Daniele Břízové, však tyto argumentace nepřijdou dostatečně nosné pro prokázání jednoznačného českého vlivu. Další vliv Annina doprovodu se hledá i ve vyobrazení Apokalypsy ve Westminsterské kapitulní síni. Mnoho badatelů upozorňuje na podobnost postavy Jana v severní části síně s postavou Boha na retáblu svatého Petra v katedrále v Hamburku. V účetních záznamech týkajících se této výzdoby navíc existují i zmínky o Němcích. Ti mohli být členy Annina doprovodu, nebo se mohli rozhodnout pro cestu do Anglie, kvůli vědomí královnina pobytu zde. Podobně se český vliv hledá u rukopisu Liber Regalis, zachycující iluminace jako korunovace krále a královny, pohřeb krále atd. U tohoto rukopisu se argumentuje např. podobností motivu Ženy ve slunci oděné v apokalyptickém cyklu na Karlštejně, jejíž obličejové rysy připomínají obličej klerika ze scény korunovace v Liber Regalis.¹⁵³ Anna se sama také stala mecenáškou umění. Na svém dvoře pěstovala kult sedmikrásky a podporu u ní našel také básník Geoffrey Chaucer.¹⁵⁴

Zintenzivněním styků českého a anglického prostředí také mohlo dojít k přenosům vlivů v duchovní oblasti. Anna si do Anglie z vlasti přivezla evangelia ve dvou národních jazycích, v českém a německém. Podobné chování bylo spojeno i s hnutím lolardů a viklefismem. V této době např. vznikl v Oxfordu anglický překlad Bible. Dvůr však přestal Viklefovo učení podporovat po roce 1381, kdy byl od moci selským povstáním odstaven Viklefův ochránce Jan z Gentu. Postavení Anny k tomuto hnutí, stejně jako její možná úloha, či úloha jejího dvora v transferu Viklefových myšlenek do Čech, je otázkou. Anna mohla s hnutím sympatizovat, ale nikdy jej veřejně nepodpořila. Částečně ho však zaštiťovala již tím, že vlastnila zmíněné překlady Bible. Její podíl na přenosu Viklefových myšlenek do Čech je však neprokazatelný. Nejvíce se o šíření reformních myšlenek do Čech zřejmě

¹⁵² Madona Wiltonského diptych viz s. 77, příloha č. 3; Krumlovská Madona s. 77, příloha č. 4.

¹⁵³ O přenosech kulturních a výtvarných vlivů BŘÍZOVÁ, Daniela, *Vliv kulturních a výtvarných podnětů dvora císaře Karla IV. na královskou reprezentaci anglického krále Richarda II.*, 199–215.

¹⁵⁴ Více v BEJBLÍK, A., *Shakespear a dobrá královna Anna*, s. 103–106.

zasloužili studenti, kteří působili v Anglii na přelomu 14. a 15. století a následně se vrátili domů.¹⁵⁵

¹⁵⁵ SUCHÝ, M., *Dobrá královna Anna Česká*, s. 12.; ČAPEK, Jan Blahoslav, *Karel IV. a jeho dcera Anna v duchovním vývoji českém a anglickém*, in: *Křesťanská revue* 33, 1966, č. 10, s. 229–231; BEJBLÍK, A. *Shakespear a dobrá královna Anna*, s. 107–109.

5. Markéta Lucemburská a pozadí jejího sňatku

5.1. Markéta a Jan

Markéta se narodila 29. září 1373, jako nejmladší dítě Karla IV. a Alžběty Pomořanské, které se dožilo dospělosti. Po ní se roku 1377 narodil syn Jindřich, který však žil jen krátce. V roce 1373 došlo kromě Markétina narození k několika pro Lucemburky významným událostem. V první řadě v červenci zemřel malý syn Karla IV. a Alžběty Pomořanské Karel a 4. září ho následovala i jeho starší nevlastní sestra Eliška, dcera Karla IV. z manželství s Annou Svidnickou, provdaná od roku 1366 za Albrechta III. Habsburského.¹⁵⁶ Rok 1373 se však zároveň pro Lucemburky ukázal šťastným v otázce expanzivní politiky. Karel IV. po vojenských taženích přiměl Otu Braniborského, aby mu odprodal Braniborské markrabství, které následně při slavnostní ceremonii 2. října v Praze předal svým synům Václavovi, Zikmundovi a Janovi. Je možné, že Karel, který danou událost pořádal jako prezentaci své panovnické moci, mohl plánovat datum slavnosti s ohledem na blížící se porod císařovny Alžběty. Do Prahy se totiž právě kvůli očekávaným křtinám sjížděla urozená společnost, která se tak mohla zúčastnit i slavnostního předání Braniborska.¹⁵⁷ Dítě, kterým nebyl nikdo jiný než právě Markéta, se narodilo ještě před touto ceremonií. Z Markétina dětství podobně jako u její starší sestry Anny žádné podrobnosti neznáme. Můžeme se však domnívat, že jedním z nejsilnějších dojmů tehdy pětileté princezny byla taktéž otcova smrt, či účast na funerální ceremonii.

Rod Zollernů, z kterého pocházel Markétin předurčený manžel Jan III., získal své jméno od hradu nacházejícího se v dnešní spolkové zemi Bádensko–Württembersko ve švábské Albě na jih od města Tübingen, kde ležely původní zollernské državy. První zmínka o rodu pochází z doby okolo roku 1061, kdy dva jeho členové Burchardus a Wezil padli, o čemž se zmiňují anály Bertholda, mnicha z Reichenau.¹⁵⁸ Další známý člen rodu hrabě Fridrich I. byl pravděpodobně synem padlého Burcharda. Za jeho syna Fridricha II. došlo k rozdělení rodu. Fridrichův mladší bratr Burchard založil linii Zollern–Hohenberg.

¹⁵⁶ Karel se narodil v roce 1372; Informace k rodině Markéty Lucemburské KAVKA, F. *Čtyři ženy Karla IV*

¹⁵⁷ O získání Braniborska se zaměřením na vojenské akce STRAKA, Tomáš, *Získání Braniborska Karlem IV., – koupě nebo dobytí?*, in: HOP 7, 2015, č. 1, s. 130–147; O myšlence uspořádání ceremonie udělení lén lén v době očekávaného porodu Alžběty Pomořanské BLÁHOVÁ, Marie, *Pražský hrad 2. října 1373, Ceremoniál předání braniborského markrabství českému králi v soudobých českých zprávách*, in: Verba in imaginibus, Františku Šmahelovik 70. narozeninám, eds. Sommer, Petr–Nodl, Martin–Doležalová, Eva, Praha 2004, s. 136–137.

¹⁵⁸ SCHMID, L. C., *Geschichte der Graffen von Zollern-Hohenberg*, Stuttgart 1862, s. 1.

Hohenberkové vlastnily území na obou stranách staršího zollernského území. Později se však rod Hohenberků rozdělil na několik větví a jejich země na konci 14. století získala hrabata z Württemberku a Habsburkové. Poslední člen hohenberské linie zemřel v roce 1486. Potomci Fridricha II. byli nazýváni linie Zollern–Hechingen. Jeho syn Fridrich III. sloužil císařům Fridrichovi Barbarosovi a Jindřichovi VI., který ho kolem roku 1191 jmenoval norimberským purkrabím.¹⁵⁹ Po jeho smrti si jeho synové opět vlastnictví rozdělili. Konrád I. získal statky vázící se k norimberskému purkrabství a jeho mladší bratr Fridrich starý rodinný majetek ve Švábsku, který patřil větvi Zollern–Hechingen. Další členové rodu se také prokázali jako věrní podporovatelé následujících říšských panovníků. Konrádův syn Fridrich III. podporoval při volbě římského krále v roce 1273 Rudolfa I. Habsburského. Zollernové se následně objevili i v blízkosti Jindřicha VII. Lucemburského. Konkrétně Fridrich IV. z Zollernu byl jedním z urozených pánů, kteří doprovázeli panovníkova syna Jana do Českého království po sňatku s Eliškou Přemyslovnou (1310)¹⁶⁰ Také pozdější římský císař Ludvík Bavor získal podporu Zollernů. Purkrabí Fridrich IV. stál po dvojité volbě římského krále v roce 1314 na jeho straně proti Fridrichu Habsburskému a pomohl Ludvíkovi i v bitvě u Mühldorfu.¹⁶¹ V roce 1330 se Fridrich setkal, patrně na popud císaře Ludvíka, s Janem Lucemburským, který před svou výpravou do Itálie pobýval v Tridentu. Pravděpodobně měl purkrabí tehdy zjistit, jaké jsou královy záměry, a zpravit o nich císaře.¹⁶²

Ačkoliv Zollernové ve 14. století stále drželi úřad norimberských purkrabí, fakticky tuto funkci již nevykonávali. Tehdy se již opírali o vlastní majetek, který získali na území Frank. Mezi ten patřil např. Bayreuth a Cadolzburg, které zdědil v polovině 13. století po své manželce Fridrich III. V roce 1331 rod přikoupil Ansbach a následně Zollerni získali také Kulmbach. S počátkem říšské vlády Karla IV. se kryje působení synů Fridricha IV., tedy norimberských purkrabích Jana II. a Albrechta. Jejich bratr Konrád II. zemřel již v roce 1334, a proto neměl možnost do událostí po Karlově zvolení římským králem zasáhnout. Důležitými postavami byli také bratři purkrabích působící v církevních kruzích. Jednalo se o Fridricha, biskupa v Řezně a Bertholda, biskupa v Eichstattu.¹⁶³ Po smrti Jana II. v roce 1357,

¹⁵⁹ Vládl jako purkrabí Fridrichem I.

¹⁶⁰ BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský*, s. 70.

¹⁶¹ K předkům norimberských purkrabí SMITH, W. B., *Hohenzollern*, s. 364–365; GROSSMAN, J.–BERNER, E.–SCHUSTER, G.–ZINGELER, K. T., *Genealogie des Gesamthauses Hohenzollern*, s. 3–5; Rodokmen Zollernů TAMTĚŽ, s. 526–527.

¹⁶² O setkání Fridricha a Jana v Tridentu BOBKOVÁ, L. *Jan Lucemburský*, s. 155.

¹⁶³ BOBKOVÁ, Lenka, *Norimberk, město Karla IV.*, in: *Ztracená blízkost, Praha–Norimberk v proměnách století*, eds. Fejtová, Olga, Ledvinka, Václav, Pešek, Jiří, Praha 2010, s. 15–23; K državám Zollernů, SMITH, W. B., *Hohenzollern*, s. 364–367; KARNATZ, S., *Burgen, Klöster, Residenzen*, s. 12–14.

vládl společně se strýcem Albrechtem Janův syn Fridrich V.¹⁶⁴ Právě Fridrichových dětí se týkaly sňatkové projekty Karla IV.

5.2. Vztahy Karla IV. s norimberskými purkrabími

Jak vyplývá z předešlé podkapitoly, Zollerni vystupovali jako věrní služebníci říšských králů a císařů. Karel IV. byl však zvolen římským králem proti stávajícímu císaři Ludvíku Bavorovi.¹⁶⁵ Norimberští purkrabí Jan II. a Albrecht se v této situaci rozhodli zachovat věrnost Ludvíkovi, který s nimi až doposud udržoval přátelské vztahy. Důvěra Wittelsbachů k Zollernům se projevila i zapojením purkrabích do správy Braniborské marky.¹⁶⁶ V návaznosti na to císař už v květnu 1346 vyjádřil ochotu nahradit jejich výdaje, které jim vznikly při péči o Braniborsko.¹⁶⁷ V listině z 27. července 1346 císař Zollernům také slíbil zástavu Neustadtu a Vohnburgu. Jednalo se o odměnu za jejich ochotu pomoci císaři v boji proti českému králi Janovi a jeho synovi Karlovi.¹⁶⁸ Po zvolení Karla navíc Zollernové v lednu 1347 listinou potvrdili spojenectví s císařem Ludvíkem a jeho syny.¹⁶⁹

Nicméně po císařově úmrtí, ke kterému došlo 11. října 1347, se Zollernové nepřiklonili k Ludvíkovým synům a už 31. října si nechali od Karla IV. jako říšského panovníka potvrdit všechna privilegia. Ve stejný den vznikly i další listiny, v nichž např. Karel purkrabím zaručil již zmíněné zástavy Vohnburg a Neustadt nad Dunajem či nařídil Židům v říši, aby Zollerny zbavili všech dluhů.¹⁷⁰ V následujících letech vládly mezi Karlem IV. a Zollerny dobré vztahy, které se římský král snažil podpořit vydáváním listin ve prospěch tohoto rodu. Např. 15. února 1348 udělil Karel Zollernům privilegium, ve kterém jim povolil v případě, že purkrabí či jejich nástupci nebudou chtít soudit sami, jmenovat na jejich místo u zemského soudu¹⁷¹ rytíře, který je zastoupí. Norimberští purkrabí také vystupovali jako svědkové Karlových listin. Často se tak stávalo za pobytu krále v Norimberku, nebo při

¹⁶⁴ Jejich společná vláda trvala do roku 1361, kdy Albrecht zemřel.

¹⁶⁵ Korunován byl Karel 26. listopadu 1346 v Bonnu.

¹⁶⁶ Purkrabí Jan II. byl od května 1346 opatrovníkem a od září téhož roku hejtmanem Braniborské marky viz GROSSMAN, J.–BERNER, E.–SCHUSTER, G.–ZINGELER, K. T., *Genealogie des Gesamthauses Hohenzollern*, s. 11.

¹⁶⁷ Viz listina MZ III (1331–1363), s. 139, č. 148, Mnichov 22.5. 1346.

¹⁶⁸ Viz MZ III, s. 142–143, 27. 7. 1346; TAMTÉŽ s. 144 listina Ludvíka Braniborského, v které proklamuje ochotu dát tato území Zollernům do zástavy.

¹⁶⁹ Tato listina v MZ III, s. 149, č. 164, Sherding 29.1. 1347.

¹⁷⁰ Z tohoto dne pochází několik listin ve prospěch Zollernů viz MZ III s. 160–165, č. 178–182, Norimberk, 31. 10. 1347.

¹⁷¹ Landgericht.

příležitostných návštěvách Zollernů v Praze. Purkrabí Jan II. byl například přítomen v hlavním městě České koruny v dubnu 1348, neboť figuroval jako svědek na listinách datovaných 7. dubna v Praze, z nichž jedenáct listin bylo konfirmacemi, které se týkaly ustanovení Českého království a jeho postavení v rámci Svaté říše římské.¹⁷² V roce 1350 zjevně došlo k porušení dobrých vztahů Karla s Zollerny, jelikož se Karel IV. v únoru tohoto roku spojil s Ruprechtem Falckým proti Janovi II. Norimberskému a lankraběti z Leuchtenberka. Toto spojenectví následně v květnu obnovil.¹⁷³ V dalším roce byl však již spor zažehnán. V srpnu 1351 vzniklo spojenectví Zollernů s Karlem, jako českým králem a Rudolfem Falckým. Karel své spojenectví s Zollerny obnovil v roce 1352 i 1353.¹⁷⁴

Přátelství norimberských purkrabích se Karel IV. snažil zachovat v následujících letech dalšími privilegii. V červenci 1353 jim např. dovolil proměnit vesnici Bayersdorf na město.¹⁷⁵ O dva roky později se norimberští purkrabí Jan a Albrecht zúčastnili Karlovy korunovační jízdy do Říma. Při příležitosti slavnostní korunovace dne 5. dubna obdrželi od Karla 14 listin, v kterých je císař odměnil za jejich služby.¹⁷⁶ Potvrdil v nich purkrabím dříve udělená privilegia, udělil těžební oprávnění apod. Také jim daroval místo, kde stával hrad Stauf, který zničil jeho děd Jindřich VII. Lucemburský, a povolil jim zde vystavět hrad nový.¹⁷⁷ Císař Zollernům též udělil opětovné povolení povýšit vesnici Beyerstorf na město. Purkrabí Jan zároveň figuruje jako svědek na dalších listinách vydaných tento den.¹⁷⁸ Karel se snažil dobře vycházet i s bratry norimberských purkrabích, řezenským biskupem Fridrichem a Bertholdem, kterému Karel pomohl v roce 1351 k biskupství v Eichstadtu.¹⁷⁹

Poté, co zemřel v roce 1357 Jan II., vládl Janův syn Fridrich V. společně se svým strýcem Albrechtem. Karel v lednu 1358 Fridrichovi udělil purkrabský úřad.¹⁸⁰ V květnu téhož roku císař Zollernům opět potvrdil všechna privilegia.¹⁸¹ V následujícím roce patrně oba purkrabí navštívili Čechy. Fridrich se objevuje v rozmezí května a června jako svědek dvou listin vydaných v Praze. Albrecht je následně svědkem listiny Karla IV. vydané

¹⁷² Tyto listiny v MZ III, s. 183–185, č. 205–210, Praha 7.4. 1348; NA, AČK, sign. 295–311, Praha 7.4. 1348.

¹⁷³ MZ III, s. 212, č. 243, Praha 26.2. 1350; TAMTÉŽ, s. 218, č. 250, Norimberk 19.5. 1350.

¹⁷⁴ Listiny jsou dostupné v MZ III, s. 232–233, č. 266, Pírna 22.8. 1351; MZ III, s. 245–246, č. 282, Praha 23.11. 1352; MZ III., s. 257–258, č. 296, Pasov 15.7. 1353.

¹⁷⁵ Listina udělující toto povýšení v MZ III, s. 258–259, č. 297, Pasov 18.7. 1353

¹⁷⁶ O přítomnosti Jana II. a Albrechta se zmiňuje BOBKOVÁ, L. *Norimberk, město Karla IV.*, s. 20; Listiny pro Zollerny v MZ III, s. 269–281, č. 312–325, Řím 5.4. 1355.

¹⁷⁷ Jedná se o hrad Stauf ležící na jih od Norimberka mezi městem Hilpoltstein a obcí Thalmässing viz BARTH, Georg. *Burg Stauf (Landkreis Hilpoltstein/Bayern)*, in: *Burgen und Schlösser–Zeitschrift für Burgenforschung und Denkmalpflege*, 9, 1968, č. 2, s. 54.; Listina v RI VIII, č. 2050, Řím 5.4. 1355.

¹⁷⁸ MZ III., s. 282., č. 326–328, Řím 5.4. 1355.

¹⁷⁹ BOBKOVÁ, L. *Norimberk, město Karla IV.*, s. 17.

¹⁸⁰ Viz listina v MZ III, s. 329, č. 384, Praha 4.1. 1358.

¹⁸¹ Listina dostupná v MZ III, s. 337, č. 391, Sulzbach 31.5. 1358.

v červenci tohoto roku na Karlštejně.¹⁸² V následujících letech byl císař k Zollernům stejně štědrý, jako v době předchozí. Povolil purkrabím razit mince na určitých místech jejich panství, udělil jim zástavy apod.¹⁸³ Fridrich se navíc v době své samostatné vlády po smrti strýce stal v roce 1362 fojtem ve Frankách, o rok později začal stejný úřad vykonávat v Alsasku a v roce 1367 ho Karel pověřil fojststvím v Horním Švábsku.¹⁸⁴

Karel IV. využíval podpory Fridricha V. také ve snaze získat Braniborsko od Oty Braniborského. Jak již bylo dříve zmíněno, ten Lucemburkům slíbil dědické právo na jeho země, pokud zemře bez dědice, avšak ke konci 60. let se sblížil se svými bavorskými příbuznými a následně změnil svou vůli v jejich prospěch. Příměří, které purkrabí Fridrich V. společně s Janem, lantkrabím z Leuchtenbergu sjednal 23. října 1371 v Pirně, ukončilo první etapu bojů o Braniborsko. Bylo uzavřeno mezi Karlem IV. a jeho synem, českým králem Václavem na jedné a biskupem bamberským Fridrichem a jeho bratry Baltazarem a Vilémem, markrabaty míšeňskými na straně druhé.¹⁸⁵ Rozšiřovalo dřívější příměří, které Karel dohodl v Pirně s Otou Braniborským, bavorským vévodou Štěpánem II. a jeho syny, salcburským arcibiskupem a uherským králem Ludvíkem již 16. října 1371. Příměří mělo trvat do 5. června 1373. Není však jisté, jestli dva posledně jmenovaní dali k tomuto příměří souhlas.¹⁸⁶ Po stanovené době byly boje o Braniborsko obnoveny a císař nakonec bojovými akcemi na území Braniborské marky donutil Otu, aby mu zemi odprodal. Fridrich V. se pravděpodobně zúčastnil i slavnostního předání marky císařovým synům, které proběhlo 2. října v Praze. V daný den je totiž uveden jako svědek na listině vydané v Praze, v níž je deklarováno právě předání Braniborska Lucemburkům.¹⁸⁷

Jak vyplývá z předešlého textu císař se dlouhodobě snažil udržet si náklonost Zollenů. Potvrzoval a uděloval jim různá privilegia. Zollernům bylo povoleno povýšit vesnici na město, císař purkrabím udělil těžební oprávnění, odpouštěl jim dluhy či povoloval razit mince

¹⁸² Tyto listiny v MZ III, s. 356, č. 409, Praha 5.5. 1359; MZ III, s. 356, č. 410, Praha 1.6. 1359; MZ III, s. 356, č. 411, Karlštejn 20.7.1359.

¹⁸³ Poprvé povoluje razit mince purkrabímu Albrechtovi v Cadolzburgu a Langenzen v lednu 1361 viz MZ III, s. 401–402, č. 462. 20.1. 1361. V prosinci toto privilegium uděluje Fridrichovi pro Bayreth a Culmbach viz MZ III, s. 441–442, č. 500, Norimberk 13.12. 1361; V dubnu 1372 privilegium rozšiřuje na Langenzeun a Neustadt na Aichi viz MZ IV, s. 224–225, č. 193, Cheb 24.4. 1372; Ze zástav, které Zollerni od Karla IV. získali lze zmínit město Feuchtwang, které jim byl zastaveno v dubnu 1376 viz MZ IV, s. 362–363, č. 323, Norimberk 23.4. 1376.

¹⁸⁴ MZ III, s. 458–459, č. 511, Norimberk 6.4. 1362; MZ III, s. 466, č. 519, Norimberk 28. 2. 1363; MZ IV, s. 118–120, č. 107, Praha 31.3. 1367.

¹⁸⁵ Listina o příměří MZ IV, s. 213–214, č. 182, Pima 23.10. 1371; Originál NA, AČK, sign. 1064.

¹⁸⁶ O příměří také SPĚVÁČEK, J., Karel IV., s. 432, nebo TÝŽ, *Václav IV.*, s. 72–73; KAVKA, F., *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355–1378)*, díl 2, s. 132; BOBKOVÁ, L., *Velké dějiny země koruny české, IV. a*, s. 413.

¹⁸⁷ Bližší informace k získání Braniborska STRAKA, T., *Získání Braniborska Karlem IV., koupě nebo dobytí*, s. 130–147; BLÁHOVÁ, M., *Pražský hrad 2. října 1373*, s. 131–140; Originál listiny z 2. října 1373 NA, AČK, sign. 1100, 1101.

na určitých částech jejich panství. Poměrně častý kontakt Zollernů s císařem dokládají svědectví purkrabích na Karlových listinách. O císařově náklonosti k Fridrichu V. svědčí také jeho pověření prostřednictvím ve sporu s Otou Braniborským, či jeho jmenování fojtem ve Frankách, Alsasku a Horním Švábsku.

V případě Fridricha Karel sáhl také k osvědčenému prostředku k utužení vztahů, který ve spojení s tímto rodem ještě nerealizoval: ke sňatkové smlouvě. Pokud budeme hledat počátek uvažovaného příbuzenského spojení Lucemburků s Zollerny, musíme se vrátit do roku 1361. V dubnu 1361 se purkrabí Fridrich V. s největší pravděpodobností zúčastnil křtin Karlova syna Václava v Norimberku. Opět totiž v této době vystupuje jako svědek v císařském privilegii vydaném pro Pavla z Freisingenu.¹⁸⁸ Patrně již tehdy mohl být sjednán sňatek sotva narozeného Václava s Fridrichovou dcerou Alžbětou. Karel však nechal dohodu zlistinit až 3. června v Praze.¹⁸⁹ Prostřednictvím tohoto sňatku se Lucemburkům otvírala možnost získat další majetek na západ od České koruny. Bylo totiž dohodnuto, že pokud se purkrabímu nenarodí mužský dědic, přejde jeho panství na Václava a Alžbětu. Zároveň však bylo pamatováno i na další členky rodu Zollernů. Ostatním dcerám purkrabího Fridricha bylo slíbeno věno 8 000 zlatých, které se mělo zdvojnásobit, kdyby zollernský majetek zdědil Václav. Pokud by některá z dcer vstoupila do kláštera měla získat doživotní rentu 200 zlatých ročně. Zajištěna měla být i vdova po Fridrichu V. Alžběta míšeňská a dcera zesnulého Fridrichova strýce Albrechta. Císařovna Anna Svídnická potvrdila tato ujednání 6. června.¹⁹⁰ Je otázkou, nakolik byla smlouva vnímána reálně. Pro prvorozeného císařova syna byla dcera norimberského purkrabího málo urozená nevěsta. S tímto sňatkem mohlo také souviset povýšení Zollernů do stavu říšských knížat v roce 1363. Je možné, že Karel k tomuto přikročil i proto, aby zmírnil sociální nerovnost budoucích manželů, nebo se naopak mělo jednat o odškodnění rodiny purkrabího v době, kdy se císař již poohlížel po vznešenější nevěstě pro Václava.¹⁹¹ Sňatková dohoda však byla fakticky zrušena až v roce 1365, kdy bylo rozhodnuto zasnoubit Václava s uherskou dědičkou Alžbětou. Ve stejný den udělil císař

¹⁸⁸ Listina, na které je Fridrich uveden je datovaná 7. dubna v Norimberku viz MZ III, s. 413, č. 472, Norimberk 7.4. 1361; Slavnostní křest Václava se konal 11. dubna. Více o tom SPĚVÁČEK, J., *Václav IV.*, s. 34–35.

¹⁸⁹ Listina k zasnoubení Václava IV. a Alžběty viz MZ III, s. 414–417, č. 474, Praha 3.6. 1361.

¹⁹⁰ Potvrzení zasnoubení Annou viz MZ III, s. 419, č. 477, Praha 6.7. 1361; Originál NA, AČK, sign. 796, Praha 6.6. 1361; O tomto sňatkovém plánu také BOBKOVÁ, L., *Úloha dítěte v dynastické politice prvních Lucemburků na českém trůně*, s. 53–54 a SPĚVÁČEK, J., *Václav IV.*, s. 38–39.

¹⁹¹ K prvnímu názoru se přiklání BOBKOVÁ, L., *Norimberk, město Karla IV.*, s. 22. S druhým názorem pracuje BOBKOVÁ, L., *Úloha dítěte v dynastické politice prvních Lucemburků na českém trůně*, s. 53; O povýšení Zollernů na říšská knížata se zmiňuje také SPĚVÁČEK, J., *Václav IV.*, s. 44.

Fridrichovi V. další privilegia a finanční odměny. Možná šlo o odměnu za ochotu k ustoupení od zasnoubení.¹⁹²

Je nutné položit si otázku, proč Karel IV. tolik usiloval o dobré a stabilní vztahy s Zollerny, a stál o navázání těsných příbuzenských vazeb. Po ztroskotání prvního plánu manželství Václava a Alžběty, totiž došlo po narození Zikmunda Lucemburského, ke vzniku dalších dvou sňatkových plánů, které se týkaly narozeného Zikmunda a jeho případné budoucí sestry, jimiž se podrobněji zabývá následující podkapitola této práce. Takovéto jednání mohlo být iniciováno potřebou vytvořit ve Frankách pro lucemburskou říšskou vládu pevnou oporu.¹⁹³ Císař se výše naznačenými cestami pravděpodobně pokoušel vytvořit z níže postavených říšských rodů, jako byli Zollernové, jemu loajální mocná knížata, která by mu byla zavázána. Tvořila by tak protiváhu vůči kurfiřtským a výše postaveným rodům jako byli Wittelsbachové či Habsburkové, které mnohdy uplatňovaly suverénní politiku bez většího ohledu na císařovy zájmy a přání. Nově vzniklá vysoká říšská šlechta pak mohla být nápomocná zvolení Karlova syna Václava římským králem a následně i jeho vlastní říšské vládě. Avšak zdaleka ne všechny stejně postavené rody jako Zollernové, byly obdařeny takovou nákloností císaře. Např. páni z Hohenlohe, kteří poskytovali císaři stejně věrné služby, jako norimberští purkrabí, tak vysokou přízeň nezískali. K příklonu k Zollernům patrně přispívala také blízkost jejich panství k České koruně. Zollernové byly totiž nejbližšími sousedy české Horní Falce, kterou císař od roku 1353 sceloval, a kterou k České koruně inkorporoval v den své císařské korunovace.¹⁹⁴ V rámci Václavova zasnoubení s Alžbětou Norimberskou navíc vznikla i šance území České koruny rozšířit o panství Zollernů, což bylo již detailně rozebráno v textu výše. Z tohoto hlediska bylo tedy sblížení s Zollerny pro Karla výhodné i z jeho pozice českého krále. Pro norimberské purkrabí byly dobré vztahy s císařem prostředkem k vzestupu rodu. Plánované sňatky Zollernů se členy císařské rodiny, které dobré vztahy s císařem pojišťovaly, navíc významně působily na prestiž rodu.

¹⁹² O zrušení zasnoubení SPĚVÁČEK, J., *Václav IV.*, s. 54; Listiny z 24. prosince 1365 obsahují zrušení dohody o sňatku Václava a Alžběty viz MZ IV, s. 77–78, č. 52, Praha 24.12. 1365; Fridrichova listina NA, AČK, sign. 949, Praha 24.12. 1365; Karel následně Fridrichovi poskytl cla a nároky na zcizená říšská léna v Alsasku viz MZ IV, s. 79–80, č. 71, Praha 24. prosince 1365.

¹⁹³ O motivu sňatkové úmluvy týkající se Václava SPĚVÁČEK, J., *Václav IV.*, s. 38; O důvodu potřeby blízkých vztahů s tímto rodem i BOBKOVÁ, L., *Úloha dítěte v dynastické politice prvních Lucemburků na českém trůně*, s. 53.

¹⁹⁴ SCHUBERT, E., *Franken als konigsnaher Landschaft unter Karl IV.*, s. 884–885.

5.3. Průběh jednání

V roce 1368 byla myšlenka na příbuzenské spojení Lucemburků a Zollernů obnovena. V únoru se císaři narodil syn Zikmund, kterého Karel obratem zasnoubil s další dcerou Fridricha V., Kateřinou Norimberskou.¹⁹⁵ Již 18. února byla vydána listina o jejich zasnoubení. Kateřině v ní bylo slíbeno věno na zástavách Rabenstein, Baiersdorf, léžící severně od Norimberka a na pevnostech Rauher Kulm, Schlechter/Kleiner Kulm v Horní Falci. Zikmundovi byla přislíbena, jak bylo zvykem, stejná částka zajištěná na objektech Hiltpolstein, Beheimstein, Turndorf, Frankenberg, a městečku Pegnitz, tedy místech ležících v české Horní Falci. Bylo ustanoveno, že pokud by se purkrabímu Fridrichovi narodil mužský dědic, měli oba snoubenci dostat navíc 2 000 stříbrných. V případě, že by Fridrich V. zemřel bez syna, měla být v dědictví Kateřina zvýhodněna, podobně jako v dřívějším, v této době již zaniklém sňatkovém projektu, její sestra Alžběta. Pokud by došlo k této situaci, výše zmíněné 2 000 stříbrných získat neměli. Ve smlouvě se také domlouvá postup pro případ, že by některý ze snoubenců zemřel v následujících pěti letech. Tehdy měl být, pokud by to bylo možné, Zikmund nahrazen některým svým bratrem a Kateřina sestrou. Jako další možnost zachování přátelství bylo již v této listině také zmíněno možné zasnoubení do pěti let narozených dětí, konkrétně dcery císaře Karla a syna Fridricha V.¹⁹⁶

Druhá listina se zabývala již samotným sňatkem zmíněných dětí, které se mají narodit do pěti let. Císařově v budoucnu narozené dceři bylo slíbeno věno 10 000 kop českých grošů pojištěných na lokalitách v Horní Falci, konkrétně na městech Auerbach, Aschenbach, hradech Hartenstein, Strahlenfels, a městečku Velden. Stejně tak Fridrich měl svému synovi dát 10 000 kop českých grošů, a to na hradě Hohemberg, městě Wunsidel, Weissenstadt, hradě Rudolfstein a Epprechstein, tedy na zollernském majetku v blízkosti Chebska. Stejně jako v první listině bylo dáno, že v případě úmrtí některého ze snoubenců má daného nahradit některý ze sourozenců. Pokud by se narodilo dítě, jen jedné ze smluvních stran, mohlo být toto dítě zasnoubeno s někým jiným po uplynutí lhůty pěti let od tohoto jednání.¹⁹⁷ Dále byla uzavřena smlouva, která stanovila sankce, kdyby se stalo, že se děti narodí, ale nějaká strana bude chtít úmluvy porušit. Tento krok mohl požadovat purkrabí Fridrich, po zkušenostech se

¹⁹⁵ Zikmund se narodil 15. února 1368 v Praze, zatímco císař pobýval v Norimberku, kde po obdržení zprávy o jeho narození dojednal jeho sňatek s Kateřinou Norimberskou.

¹⁹⁶ Listina o zasnoubení Zikmunda a Kateřiny viz MZ IV, s. 141–145, č. 129, Norimberk 18.2. 1368; Fridrichova NA, AČK, sign. 1010, Norimberk 18.2. 1368.

¹⁹⁷ Karlova listina o sňatku do pěti let narozených dětí viz MZ IV., s. 145–148, č. 130, Norimberk 18.2. 1368.; Fridrichova listina MZ IV, s. 149–152, č. 131, Norimberk 18.2. 1368 nebo NA, AČK, sign. 1009, Norimberk 18.2. 1368.

zrušením zasnoubení Václava IV. a Alžběty. Strana, která by úmluvy porušila, měla zaplatit 100 000 zlatých, což Lucemburkové zaručili na hradech Floss, Parkstein, Weiden a Zollernové na Zwernitz, Wirsberg a Bayereuth v panství Kulmbach.¹⁹⁸ Také bylo domluveno, že pokud dojde k naplnění obou sňatků, anulují se vzájemně finanční závazky a platná bude pouze část týkající se částky 2 000 hřiven stříbra, která má být vyplacena Zikmundovi a Kateřině.¹⁹⁹

Ačkoliv v panovnických rodinách docházelo k vyjednávání sňatku dítěte dříve než v sedmi letech, kdy zasnoubení povolovala církev, zcela běžně, tento případ mezi ostatními vyniká. Jen málokdy docházelo k zasnoubení ještě nenarozených dětí. V minulosti k tomuto kroku sáhl Jan Lucemburský v případě sňatkové smlouvy s Wettiny. Do tohoto rodu se měla provdat dcera markraběte Karla, kterou měl, nebo bude mít. Ovšem v tomto případě v úvahu přicházela v daný čas alespoň Karlova dcera Kateřina, která byla zasnoubená s Rudolfem IV. Habsburským, ale nebyla dosud provdána, zatímco listina z roku 1368 se týkala opravdu pouze dětí narozených v budoucnu. Zdá se, že neexistuje žádný písemný důkaz, že by se církev k tomuto kroku nějak negativně vyjádřila. Vztahy císaře a papeže Urbana V. nadále zůstávaly vstřícné a papež v listopadu daného roku korunoval v Římě Alžbětu Pomořanskou císařovnou. Zda pokáral císaře osobně je otázkou. Mohl však ve své situaci, kdy se snažil natrvalo přesídlit do Říma a potřeboval císařovu podporu, Karlovo jednání schválně přehlížet.²⁰⁰

Této zvláštní sňatkové úmluvě však přálo štěstí. Už někdy v průběhu následujícího roku se narodil Fridrichovi V. první syn Jan a o dva roky později Fridrich, který tak mohl v případě Janova úmrtí zaujmout místo budoucího císařova zetě. Následně se 29. září 1373 narodila v Praze také princezna Markéta, při jejímž křtu byl pravděpodobně přítomen i její budoucí tchán Fridrich V., který, jak už bylo zmíněno výše, figuroval jako svědek na listině o předání Braniborska Karlovým synům vydané 2. října 1373.

K dalšímu jednání došlo v prosinci 1375, kdy patrně Fridrich V. slavil společně s císařem a Václavem IV. vánoční svátky v Chebu. Kromě jednání o sňatcích se

¹⁹⁸ Karlova listina zabývající se sankcí MZIV, s. 156–158, č. 134, Norimberk 18.2. 1368; Fridrichova listina MZ IV, s. 158–160, č. 135, Norimberk 18.2. 1368; Originál dostupný v NA, AČK, sign. 1011, Norimberk 18.2. 1368; Více o těchto smlouvách BOBKOVÁ, L., *Úloha dítěte v dynastické politice prvních Lucemburků na českém trůně*, s. 54–55.

¹⁹⁹ Karlova listina k tomuto MZ IV., s. 152–154, č. 132, Norimberk 18.2. 1368; Fridrichova MZ IV., s. 154–156, č. 133, Norimberk 18.2. 1368; Více o jednáních SPĚVÁČEK, J. *Václav IV.*, s. 59–60; KAVKA, F., *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355–1378)*, s. 68.

²⁰⁰ K tématu přenesení papežského sídla do Říma v době papeže Urbana V. SPĚVÁČEK, J., *Karel IV.*, s. 252–258.

pravděpodobně řešila i otázka nástupu Václava IV. na říšský trůn, při jejímž řešení se počítalo s podporou Zollernů. Václav IV. totiž 28. prosince vydal listinu, ve které slíbil, že pokud se stane římským králem, potvrdí Zollernům všechna léna a privilegia.²⁰¹ Následující den vydal purkrabí Fridrich prohlášení, v němž slibuje, že bude Václava podporovat po jeho zvolení římským králem, za Karlova života i po něm. Iniciativa k jednání o nástupu Václava IV. na říšský trůn mohla souviset s úmrtím císařova mladšího bratra Jana Jindřicha v listopadu tohoto roku. Jeho smrt byla pravděpodobně císaři připomínkou vlastní smrtelnosti a mohla ho nasměrovat k tomuto jednání. Ve stejný den, kdy vznikla listina první, tedy 28. prosince došlo ke zrušení zasnub Zikmunda a Kateřiny a zároveň k potvrzení sňatku, tentokrát již konkrétně mezi Janem III. a Markétou Lucemburskou.²⁰² Spoluvydavatelem listiny o sňatku Jana a Markéty, byl Václav IV, který se tak zavázal k jejímu dodržení. Markétě bylo opět slíbeno věno 10 000 kop českých grošů, avšak na pozměněných místech. Stejně jako v roce 1368 měla získat města Auerbach a Eschenbach, ale dále už nově hrad Parkstein, město Weiden a hrad Thurndorf. Poslední lokalita byla v roce 1368 slíbena jako věno Zikmundovi, po jehož zrušeném zasnoubení se toto místo uvolnilo. Změna míst také souvisela se zástavou části Horní Falce Otovi Braniborskému, po odkoupení Braniborska. Z manželovy strany došlo k jedné změně. Místo hradu Epprechsteinu měl získat Bayreuth, který dříve figuroval, jako jedna ze zástav, jíž Zollernové ručili v případě, že by nedodrželi úmluvy z roku 1368.²⁰³

Přesné datum sňatku Markéty a Jana neznáme. V literatuře se lze setkat s mnoha různými daty. Jiří Spěváček v rejstříku své monografie *Karel IV., Život a dílo* uvádí u jmen Jana a Markéty rok sňatku 1387.²⁰⁴ Janovi by v té době bylo již kolem osmnácti let a Markétě přibližně patnáct. Ve své další monografii o Václavu IV. však již u jména Jana III. z Zollernu udává dobu sňatku před 25. květnem 1381.²⁰⁵ V tomto případě by ženichovi bylo přibližně dvanáct a nevěstě téměř osm let. Oba snoubenci by v této době již dosáhli nutného věku pro symbolický sňatek. Lenka Bobková ve stati *Úloha dítěte v dynastické politice prvních Lucemburků na českém trůně* se přiklání k názoru, že k sňatku došlo přibližně deset let po obnovení smlouvy v prosinci 1375, tedy kolem roku 1385.²⁰⁶ V době sňatku by tak Jan byl asi

²⁰¹ MZ IV, s. 341, č. 309, Cheb 28.12.1375.

²⁰² Listina týkající se zrušení zasnub Zikmunda a Kateřiny viz MZ IV, s. 346, č. 311, Cheb 29.12.1375; Listina o zasnoubení Jana a Markéty MZ IV, s. 342–345, č. 310, Cheb 28.12.1375.

²⁰³ K jednáním 1375 SPĚVÁČEK, J., *Karel IV.*, s. 449–450.

²⁰⁴ SPĚVÁČEK, J., *Karel IV.*, s. 657, 672.

²⁰⁵ SPĚVÁČEK, J., *Václav IV.*, s. 708; K tomuto názoru se také přiklání práce GROSSMAN, J.–BERNER, E.–SCHUSTER, G.–ZINGELET, K. T., *Genealogie des Gesamthauses Hohenzollern*, s.13, 216. Tento rok by navíc odpovídal ustanovení sňatkové listiny, v které je určeno, že má k sňatku dojít v době, kdy nevěstě bude osm let.

²⁰⁶ BOBKOVÁ, L., *Úloha dítěte v dynastické politice prvních Lucemburků na českém trůně*, s. 56.

šestnáctiletý a Markéta dvanáctiletá. V tomto případě by se tak mohlo jednat už o konzumovaný sňatek.

5.4. Výsledky sňatku

Podobně jako o průběhu a datu sňatku, ani o životě Markéty po boku Jana III. nemáme mnoho informací. Víme, že se z manželství někdy v letech 1391/1392 narodila dcera Alžběta.²⁰⁷ V roce 1394 byla Markéta společně s manželem a dcerou zmíněna jako účastník dobrých skutků řádu cisterciáků kláštera Heilsbronn.²⁰⁸ Klášter nechal vybudovat v roce 1132 biskup Ota z Babemberku, který pocházel z rodu hrabat z Ansbachu. Roku 1333 předal císař Ludvík Bavor ochranu nad klášterem norimberským purkrabím, kteří jej využívali jako svou rodovou hrobku.²⁰⁹ Krátce poté, co Markétin tchán předal vládu svým synům, obdržela princezna 27. listopadu 1397 finanční dar od bratra Václava ve výši 10 000 zlatých. Bratr ji také upozornil na částku 2 000 zlatých, která jí měla být vyplácena každý rok po dobu deseti let.²¹⁰ Česká princezna zemřela 4. června 1410 tedy v necelých 37 letech. K úmrtí došlo nejspíše během její návštěvy bratra Zikmunda v Uhrách. Pohřbena byla v Budíně.²¹¹

Markéta se tak nedožila sňatku své dcery s hrabětem Eberhardem z Württemberka. Alžběta byla zasnoubena v roce 1406, ale k sňatku došlo až někdy kolem 22. listopadu 1412.²¹² Z tohoto manželství vzešla dcera, pojmenovaná taktéž Alžběta, která se později provdala za Jana IV. z Werdenbergu.²¹³ Po Markétině smrti získala její dcera od otce dědictví

²⁰⁷ Alžběta se provdala v roce 1412 za Eberharda z Württemberka. Vdávala se tedy v době, kdy jí bylo přibližně dvacet let. Její manžel se narodil roku 1364, a byl tak asi o sedmadvacet let starší. Jejich manželství trvalo přibližně pět let, jelikož Eberhard 16. května 1417 zemřel. Alžběta následně strávila dalších dvanáct let jako vdova. Zemřela 29. dubna 1429 ve Schorndorfu v 37 letech, tedy v podobném věku jako její matka. Pohřbena je v kostele kolegiální kapituly ve Stuttgartu viz GROSSMAN, J.–BERNER, E.–SCHUSTER, G.–ZINGELER, K. T., *Genealogie des Gesamthauses Hohenzollern*, s. 13, 216–217.

²⁰⁸ MZ V, s. 328., č. 322, klášter Heilsbronn 1394.

²⁰⁹ Více BUNDSCHUH, Johann Kaspar, *Heilsbronn*, in: TÝŽ, *Geographisches Statistisch-Topographisches Lexikon von Franken II, Stettinisch 1800*, s. 553–555.

²¹⁰ Tyto dvě listiny v MZ V, s. 403–404, č. 307, 308, Norimberk 27.11. 1397.

²¹¹ GROSSMAN, J.–BERNER, E.–SCHUSTER, G.–ZINGLER, K. T., *Genealogie des Gesamthauses Hohenzollern*, s. 13; KAVKA, F., *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 180.

²¹² Před zasnoubením se dne 26. března vzdala dědického práva na otcovské i mateřské dědictví viz listina MZ VI, s. 329, č. 329, 26.3 1406. Situace se však pravděpodobně za sedm let změnila, jelikož Jan III. nechal Alžbětě po Markétině smrti přepsat její mateřské dědictví. Je otázkou, co mohlo tuto změnu způsobit. Není např. možné, že postup v roce 1406 inicioval purkrabí Jan ve snaze zachovat co největší díl dědictví pro případné syny, v které stále doufal? Pak by změnu v roce 1413 mohlo vysvětlit úmrtí Markéty. Jan, který se s největší pravděpodobností již nemínil oženit, tak ztratil na ději na mužského dědice, a v tom případě se mohl rozhodnout štedře zaopatřit svou jedinou dceru.; Listina k zasnoubení v MZ VI, s. 330–332, č. 330, 27.3. 1406; K sňatku GROSSMAN, J.–BERNER, E.–SCHUSTER, G.–ZINGELER, K. T., *Genealogie des Gesamthauses Hohenzollern*, s. 13 nebo SPĚVÁČEK, J., *Václav IV.*, s. 708.

²¹³ O Alžbětě Württemberské se zmiňuje BAUM, W., *Císař Zikmund*, s. 304.

po matce (1413) ve výši 40 000 zlatých, které byly zastaveny na městě Bayreuth, hradech Hohenberg, Wunsidel, hradě a městě Artzperg, Epprechstein a Kirchenlomnitz a městě Weissenstadt.²¹⁴ Alžběta také minimálně jednou zastávala roli prostředníka. Její otec Jan III. totiž umožnil 3. května 1415, aby rytíř Konrád z Pomerfeldu vykoupil hrad Liebenau za 12 stovek zlatých. Právě Alžběta a rada Wilhelm z Meyentalu starší měli dohodnout jeho službu, za kterou by získal finance na zaplacení této částky.²¹⁵

Pro samotnou Markétu se pravděpodobně žádný doklad podobné aktivity nedochoval. Nabízí se však otázka, nakolik mohla osobně ovlivňovat vztahy mezi Zollerny a Lucemburky. Zollernové navíc nejednou působili jako rozhodčí sporů vznikajících v rámci lucemburské dynastie. Nemohly se tedy její názory odrazit např. v postoji jejího manžela vůči jednotlivým Lucemburkům? Bohužel žádný pramen, který by dokazoval její působení ve vztazích mezi Zollerny a Lucemburky nemáme. Vyloučit však tuto možnost také nelze, a tak i z tohoto důvodu je přínosné se dále zabývat výzkumem vztahů Zollernů a Markétiných bratrů Václava a Zikmunda.

Purkrabí Fridrich V. zůstal loajální vůči Václavu IV., od roku 1376 korunovanému římskému králi, i po smrti Karla IV. Nejednou figuroval jako jeden ze zástupců Václava IV. při různých jednáních v říši. V této roli se nacházel např. v říjnu 1381 v Norimberku, kde Václavovi zástupci jednali s říšskými městy o zemském míru.²¹⁶ Také v říjnu 1390 figuroval jako jeden ze zplnomocněných vyjednávačů při jednáních o spojeneckých smlouvách mezi francouzským a českým králem.²¹⁷ V listopadu 1385 Václav Fridricha jmenoval jedním z rozhodčích jeho sporů s rakouským vévodou Albrechtem.²¹⁸ Purkrabí však také zasahoval do problematických vztahů uvnitř lucemburské dynastie. V roce 1394 byl společně s míšeňským markrabětem Vilémem I. rozhodčím, který měl urovnat spor mezi moravskými markrabaty Joštem a Prokopem Lucemburským.²¹⁹ Václav IV. se k Zollernům choval téměř stejně pozorně jako v minulosti jeho otec. V únoru 1381 potvrdil Fridrichovi všechna léna a privilegia.²²⁰ Dále purkrabímu daroval některá říšská léna. Např. v říjnu 1381 dal Fridrichovi

²¹⁴ MZ VII, s. 180–181, č. 226, Plassemberg 9.7. 1413; Tento majetek se shoduje s některými objekty, které figurovaly jako obvěnění Markéty a Jana ze strany Zollernů. Konkrétně byla shodná místa Bayreuth, Hohemberg, Wundsiedel, Weissenstadt.

²¹⁵ MZ VII, s. 303, č. 402, Beisdorf, 3.5.1415.

²¹⁶ SPĚVÁČEK, J., *Václav IV.*, s. 144.

²¹⁷ SPĚVÁČEK, J., *Václav IV.*, s. 206.

²¹⁸ MZ V, s. 167, č. 165, Karlštejn 6.11. 1385.

²¹⁹ SPĚVÁČEK, J., *Václav IV.*, s. 231.

²²⁰ MZ V, s. 97–98, č. 85, Norimberk, 3.2. 1381.

jako říšské léno českou část Münchberga a v dubnu 1396 mu daroval léna v Regnitzlandu.²²¹ Václav také Zollernům v červenci 1384 rozšířil právo razit zlaté mince kromě Langenzenu a Neustadtu i v Bayreuth, Kulmbachu.²²² Římský král kromě samotného Fridricha V. obdaroval i jeho syny. Např. Fridrichovi VI. přiřkl v roce 1396 roční příspěvek 1 000 zlatých z královské komory.²²³ Avšak zdá se, že již v těchto letech mohly být dobré vztahy částečně oslabovány. Přispět k tomu pravděpodobně mohl také spor říšských měst s knížaty. Kvůli tomuto napětí se v únoru 1384 sešla říšská knížata bez vědomí krále v Mergentheimu a jedním z účastníků byl i Fridrich V.²²⁴ Ten se později, v roce 1394 dokonce zúčastnil shromáždění odpůrců Václava IV. v Českých Budějovicích.²²⁵

I přes to, že se ve vztazích římského krále a Zollernů začaly přibližně od 80. let projevovat neshody, hledal Václav IV. stále v Zollernech oporu, a to i po Fridrichově předání moci jeho synům Fridrichu VI. a Janovi III. Zdá se, že měl Václav blíže k Janovi III., jehož služby často vyhledával. Jana Václav IV. pověřil v kritickém dubnu 1399, aby ho usmířil s jeho bratrem Zikmundem.²²⁶ Na podzim téhož roku zplnomocnil Václav Jana, aby ho zastupoval na říšském sněmu, případně, aby vyjednával s kurfiřty, kteří proti římskému králi vystupovali.²²⁷ Na rozdíl od Jana se jeho bratr Fridrich VI. klonil spíše na opačnou stranu. Sice byl v roce 1389 obdařen úřadem říšského hejtmana v Bavorsku a Frankách, nicméně již další rok byl jedním z knížat, kteří v květnu 1399 ujednali příměří mezi mohučským arcibiskupem Janem II. Nassavským a durynským lankrabětem Baltazarem, jejichž spor mohl narušit jednotu protilucemburské koalice. Zároveň se také ve stejnou dobu deset říšských knížat dohodlo na politické součinnosti v případě boje s říšskými městy, či při odboji poddaných. K tomuto se zavázal jak Fridrich VI., tak i jeho bratr Jan III.²²⁸ Brzy po Václavově sesazení z říšského trůnu 20. srpna 1400 se Fridrich projevil jako velký zastánce jeho protivníka, nového římského krále Ruprechta III. Nový král byl ženatý s Václavovou dětskou snoubenkou Alžbětou Norimberskou, sestrou Jana III. a Fridricha VI. Zollerny tak pojily s novým římským králem stejné příbuzenské vazby jako s Lucemburky. Fridrich VI. se

²²¹ Listina k Münchbergu MZ V., 104–105, č. 95, Pabenhäusen 3.10. 1381; Listina k lénům v Regnitzlandu TAMTÉŽ, s. 361–362, č. 360, Praha 7.4. 1396.

²²² MZ V, s. 144, č. 142, Heidelberg 22.7. 1384.

²²³ Listina k peněžnímu daru Fridrichovi VI. MZ V, s. 367, č. 368, Karlštejn 25.8. 1396.

²²⁴ SPĚVÁČEK, J., *Václav IV.*, s. 175.

²²⁵ Více SPĚVÁČEK, J., *Václav IV.*, s. 242.

²²⁶ Václavova listina v MZ VI, s. 47–48, č. 46, Praha 16.4. 1399.

²²⁷ SPĚVÁČEK, J., *Václav IV.*, s. 300, 304.

²²⁸ Fridricha jako říšského hejtmana Bavorska a Frank zmiňuje GROSSMAN, J.–BERNER, E.–SCHUSTER, G.–ZINGELER, K. T., *Genealogie des Gesamthauses Hohenzollern*, s. 13; Podrobněji o Fridrichových aktivitách proti Václavovi SPĚVÁČEK, J. *Václav IV.*, s. 299–300; Podle Jorga K. Hoensche se právě během květnových jednání ve Forchheimu podařilo protilucemburské koalici přesvědčit Fridricha VI. Norimberského a další knížata o potřebě sesadit Václava IV. z říšského trůnu viz HOENSCH, J.K., *Lucemburkové*, s. 177.

nacházel v červnu a červenci 1401 mezi zplnomocněnci, kteří měli za Ruprechta jednat se zástupci Václava IV.²²⁹ Ve stejném období zároveň Fridrich jednal Ruprechtovým jménem s moravským markrabětem Joštem a českými pány o spojení, které ač tak nebylo proklamováno v listině, mohlo být namířeno proti českému králi.²³⁰ Také od Ruprechta získali Zollerni některá léna. Jan dostal v roce 1403 Neuhaus a Selb. Fridrichovi nový římský král přidělil v roce 1404 město Schwabach, které sám držel jako zástavu, kvůli sňatku s Alžbětou Norimberskou.²³¹ Nicméně mezi Ruprechtem a Janem III. existovaly dlouhodobé spory, což dokazují listiny, v nichž se opakovaně jmenují rozhodčí v těchto sporech. První listina vznikla v květnu 1406, další pak v říjnu 1408.²³²

Purkrabí Fridrich VI. nakonec Ruprechta III. v roce 1409 opustil a vstoupil do služeb Zikmunda Lucemburského. Uherský král Fridrichovi následně v červenci 1410 připsal 20 000 zlatých a zastavil mu kvůli této částce různé lokality, mezi nimi např. Pressburg a Comorn.²³³ Právě Fridrich se stal velkým propagátorem Zikmundova zvolení římským králem.²³⁴ I v dalších letech byl Fridrich Zikmundovi oporou. V lednu 1411 např. Fridrich varoval město Frankfurt, aby stálo po boku krále.²³⁵ Také už 8. července 1411 jmenoval Zikmund Fridricha VI. vrchním správcem a hejtmanem Braniborské marky.²³⁶ V lednu dalšího roku mu Zikmund předepsal roční dávku na daních franckých říšských měst.²³⁷ V roce 1412 vyšly tři listiny týkající se správy Braniborska. V srpnu vyšla listina, ve které Zikmund nařizuje několika konkrétním městům Staré Marky,²³⁸ aby vzdaly hold purkrabímu jako jejich hejtmanovi a správci a staly se poslušnými.²³⁹ V listině z 13. září Zikmund podobně nabádá Prignitz²⁴⁰. Třetí listina ze dne 29. října 1412 povolává braniborského šlechtice Hansena z Quizowa ke dvoru Zikmunda Lucemburského, aby se zodpovídal za svou neposlušnost vůči purkrabímu

²²⁹ SPĚVÁČEK, J., *Václav IV.*, s. 327; Ruprechtem je k tomuto zplnomocněn v listinách viz MZ VI, s. 107, č. 108, Ansbach 23.6. 1401; MZ VI, s. 112, č. 116, Heidelberg 15.7. 1401.

²³⁰ SPĚVÁČEK, J., *Václav IV.*, s. 328; 8. července Ruprecht zplnomocňuje zástupce pro jednání s Joštem a českými pány viz MZ VI, s. 111, č. 13, Heidelberg 8.7. 1401.

²³¹ MZ VI, s. 191–192, č. 199, Wynszheim 13.3. 1403; TAMTĚŽ, s. 227, č. 239, 19.4. 1404

²³² MZ VI, s. 337–338, č. 338, Heidelberg 9.5. 1406; TAMTĚŽ, s. 487–488, č. 463, Norimberk 30.10. 1408.

²³³ Listina viz MZ VI, 618–619, č. 561, Wissegrad 25.7.1410; Více k tomuto BAUM, W., *Císař Zikmund*, s. 88.

²³⁴ Fridricha jako silného propagátora Zikmundovy volby označuje Jorg K. Hoensch viz HOENSCH, J.K., *Lucemburkové*, s. 191; Podrobněji o Fridrichově roli v jednání o volbě Zikmunda BAUM, W., *Císař Zikmund*, s. 89–95; Zikmund byl zvolen 21. července 1411. Pro svou volbu získal i svého bratra Václava, kterému slíbil, že se zasadí o jeho císařskou korunu. Vzniklo tedy dvouvládí podobně jako v letech 1376–1378, poté, co byl Václav IV. ještě za života císaře Karla zvolen římským králem viz HOENSCH, J. K., *Lucemburkové*, s. 191.

²³⁵ MZ VI, s. 646, č. 590, Budín 27.1. 1411.

²³⁶ MZ VII, s. 1–5, č. 1, Budín 8.7. 1411.; Fridrichovo jmenování potvrdili Václav IV., což dokládá listina Fridricha VI. viz NA, AČK, sign. 1436, Praha 18.12. 1412.

²³⁷ MZ VII, s. 48–49, č. 44, Budín 29.1. 1412.

²³⁸ Část Braniborska.

²³⁹ MZ VII, s. 123, č. 128, Budín 12.8. 1412.

²⁴⁰ MZ VII, s. 126, č. 139, Budín 13.9. 1412.

Fridrichovi.²⁴¹ Listiny napovídají, že Fridrichova správa Braniborska nebyla zcela bezproblémová.

V dubnu 1415 se Zikmund rozhodl služby Zolternů velkoryse odměnit a zároveň vyřešit své problémy s Braniborskem. Markrabství totiž Fridrichovi VI. zastavil a přenechal mu i úřad kurfiřta a arcikomorníka.²⁴² Dobré vztahy pokračovaly i po této události. V červenci tohoto roku Fridrich od Zikmunda získal židovskou daň ze všech severoněmeckých zemí.²⁴³ Výše popsané vřelé vztahy mezi Zikmundem a Fridrichem pak vyústily v událost, která završila vzestup Zolternů. Braniborsko, které již Fridrich držel jako zástavu, mu Zikmund v Kostnici 18. dubna 1417 přenechal jako léno.²⁴⁴ Zikmund se na Fridricha spoléhal i v letech následujících. V roce 1418 zastával Fridrich za Zikmundovy nepřítomnosti v říši úřad říšského místodržitele a později se také zapojil do bojů proti husitům.²⁴⁵

Je otázkou, proč takovouto náklonost projevoval Zikmund Fridrichovi, který s ním byl spřízněný přes manželku jeho bratra, a ne právě svému přímému švagrovi Janovi III., který žil až do roku 1420. Možný důvod bych pravděpodobně hledala v Zikmundových špatných vztazích s Václavem IV. Zdá se totiž, že právě v Janovi hledal oporu Václav. Jak bylo výše zmíněno, Václav často spoléhal na svého švagra a pověřoval ho vyjednáváním problémů v říši před svým sesazením. Později se na Jana obracel i po zvolení Zikmunda římským králem. Např. 6. dubna 1412 Václav Jana pověřil, aby získal zpět hrady Hohenstein a Hartenstein od Oty Heydena.²⁴⁶ Jan Václavovi poskytoval půjčky. V květnu 1416 Václav totiž zastavil za 24 000 zlatých rýnských hrad Beheimstein, městečko Pegnitz a Altstadt, hrad Frankenberg, Erlangen a Friesen, hrad a vesnici Michelsfeld.²⁴⁷ Právě z toho důvodu se mohl Zikmund opřít spíše o Fridricha, který předtím podporoval Ruprechta III., proti Václavovi. K Janovi ho pravděpodobně nepojily tak úzké vztahy jako k Fridrichovi, ale nedá se na druhou stranu říct, že by vztahy mezi nimi byly špatné. Jan byl např. během volby římského krále v roce 1411 pověřen Zikmundem, aby za něj spravoval braniborský hlas a později byl purkrabí římskému

²⁴¹ MZ VII, s. 134, č. 151, 29.10.1412.

²⁴² MZ VII, s. 299–302, č. 400, Kostnice 30.4. 1415; GROSSMAN, J.–BERNER, E.–SCHUSTER, G.–ZINGELER, K. T., *Genealogie des Gesamthauses Hohenzollern*, s. 13.

²⁴³ MZ VII, s. 321–323, č. 422, Basilej 22.7. 1415.

²⁴⁴ MZ VII, s. 451–452, č. 588 Kostnice 18.4. 1417; Ke slavnostnímu předání došlo v Kostnici viz GROSSMAN, J.–BERNER, E.–SCHUSTER, G.–ZINGELER, K. T., *Genealogie des Gesamthauses Hohenzollern*, s. 13 nebo HOENSCH, J. K., *Lucemburkové*, s. 212; BAUM, W., *Císař Zikmund*, s. 93.

²⁴⁵ GROSSMAN, J.–BERNER, E.–SCHUSTER, G.–ZINGELER, K. T., *Genealogie des Gesamthauses Hohenzollern*, s. 13; HOENSCH, J. K., *Lucemburkové*, s. 213, 215.

²⁴⁶ MZ VII, s. 69–70, č. 64, Praha 6.4. 1412; O stejném pověření informuje také listina Jana III. z Zolternu, v které zároveň slibuje, že neuza vře žádnou dohodu bez králova souhlasu viz NA, AČK, sign. 1443, Plassenburg 10.4. 1412.

²⁴⁷ Listina Jana III. informující o této zásta v viz NA, AČK, sign. 1460, Praha 31.5. 1416.

králi nápomocný při turecké hrozbě, za což mu Zikmund nechal přepsat 20 000 zlatých na říšské dani, jako náhradu za jeho škody.²⁴⁸

Poté, co jsme se v textu zabývali podrobným rozbořem vztahů mezi Zollerny a Lucemburky, je nutné zhodnotit, zda Markétin sňatek naplnil cíle, které si od něj zúčastněné strany slibovaly. Karlovy cíle tento sňatek splnil částečně. Již před Markétiným sňatkem představovali Zollernové oporu pro Karla a zpočátku i jeho syna Václava. Samotný sňatek pravděpodobně sblížil Václava s jeho švagrem Janem více než s Fridrichem VI. Právě Fridrich se pak rychle přiklonil k jeho protivníkovi Ruprechtovi III. Později Fridrich VI. začal výrazně podporovat Zikmunda Lucemburského, zatímco Jan III. častěji prokazoval služby Václavovi IV. Pokud se jedná o Karlovu snahu získat jako český král podporu v prostoru Horní Falce, tak je nutné podotknout, že císař od šedesátých let obrátil pozornost spíše na sever a později Horní Falc zastavil Otovi Braniborskému. Naopak naděje Zollernů spojené s tímto sňatkem se naplnily v bohaté míře. Díky dobrým vztahům s Lucemburky Zollernové získali prestiž a moc. Vyvrcholením jejich vzestupu se stalo získání Braniborska a s ním kurfiřtského hlasu.

²⁴⁸ O působení Jana III. Zollemu během volby římského krále BAUM, W., *Císař Zikmund*, s. 93; Listina týkající se 20 000 zlatých z roku 1415 viz MZ VII, s. 348, č.401, Kostnice 13. 11. 1415.

Závěr

Oba zkoumané sňatky byly iniciovány politickými zájmy Lucemburků v říši. Měly této dynastii zajistit podporu daných rodin a zamezit riziku napadení Lucemburků v pozici římských králů. Královské sestry byly díky těmto politickým kalkulům provdány do zcela hierarchicky odlišných rodin. Právě sňatky vysoce urozených žen se mohly vyznačovat větší sociální variabilitou vybraných ženichů. Princezny totiž častěji než princové, pro které byly hledány urozené nevěsty, pomáhaly navazovat příbuzenské vztahy s méně urozenými rodinami, které však byly za konkrétních politických situací a podmínek výhodnou partií.

V obou případech došlo k uzavření sňatku až po smrti Karla IV. Václav IV. tak mohl v případě politické potřeby dynastické plány pozměnit. U Markéty sňatek domluvil Karel IV. již v roce 1368 a později jej potvrdil v prosinci 1375. V tomto roce už jako spoluvydavatel listiny figuroval Václav IV., který původní úmluvy skutečně dodržel a svou sestru Markétu za Jana III. z Zollernu provdal. U Anny byl proces uzavření sňatku složitější. Karel IV. ji v dětství zasnoubil několikrát, až nakonec roku 1377 Anninu ruku nabídl anglickému králi Richardovi, který ji však odmítl. Po vzniku papežského schizmatu a Karlově smrti zasáhla třetí strana. Tou byla papežská kurie Urbana VI., který předpokládal, že mu užší spojení jeho podporovatelů otevře cestu k prosazení se proti protipapeži Klementovi VII. Lze však říci, že přes Karlův pokus o uzavření česko-anglické sňatkové aliance, byla její realizace výtvorem dynastické politiky Václava IV. Je tedy zřejmé, že Václav neváhal vytvářet vlastní dynastickou politiku, jelikož v Annině případě platné zasnoubení kvůli jejímu sňatku s Richardem II. zrušil. Shodou náhod však politické okolnosti nasměrovaly Václavovu sňatkovou politiku směrem k dynastickým plánům, o kterých dříve uvažoval i Karel IV. Podobně jako u Anny také u sňatku Jana Zhořeleckého, dalšího v době Karlovy smrti svobodného císařova potomka, se Václav vrátil k sňatkovému plánu, který chtěl uskutečnit jeho otec. Ten chtěl pro syna získat ruku vnučky meklenburského vévody. Za Václavovy vlády se toto spojení uskutečnilo, i když došlo k obměně v osobě nevěsty a Janovou ženou se stala jiná vévodova vnučka.

Pokud porovnáme zkoumané sňatky s dynastickou politikou Jana Lucemburského, zjistíme, že se odlišují. Jan nikdy nepřistoupil k sňatku s tak výrazně nižším rodem oproti Lucemburkům, jako byly Zollernové a sňatek Anny zase nezapadal do Janovy profrancouzské sňatkové orientace.

Jak bylo běžné, princezny neměly velké slovo při vybírání manželů. U Anny však máme alespoň doložený souhlas k sňatku a její účast při určování poselstva pro vyjednávání. Také máme doloženo, že do sňatku Anny tímto způsobem zasáhla i její matka. Pro sňatek její mladší sestry Markéty takovýto pramen postrádáme. K zasnoubení v tomto případě však došlo již před narozením nevěsty a bylo potvrzeno, když byly Markétě dva roky. V takto nízkém věku od ní jistě nemohl být vyžadován podobný souhlas jako od Anny. Pokud došlo v pozdějších letech k nějakému dalšímu potvrzení zasnub, nedochovaly se k němu žádné prameny.

Politické cíle Lucemburků vkládané do obou manželství byly naplněny jen částečně. V případě Annina sňatku sice došlo ke sblížení Václava IV. s anglickým dvorem, ale ne takovému, aby vyřešilo problém papežského schizmatu. Navíc po Annině smrti blízké vztahy mezi panovníky postupně zanikly. Podobně ani u Richarda II. nedošlo k naplnění jeho nadějí vkládaných do spojení s dcerou římského císaře, neboť se ukázalo, že jako nátlakový nástroj na Francii sňatek nezafungoval. U Markéty trvaly dobré vztahy na obou stranách její rodiny, dokud byli Lucemburkové pevně usazeni na říšském trůnu. V krizových letech se zdá, že Jan III. držel při švagrovi víc než jeho bratr, avšak i on ho posléze opustil. Dobré vztahy pak znovu ožily, když se na říšském trůnu adaptoval Zikmund Lucemburský. Zollemům nakonec sňatek a podpora Lucemburků dopomohly k získání Braniborska.

Odlíšnost sňatků spočívala také ve vzdálenosti nového domova princezen od českého prostředí. Starší Anna se provdala do vzdálenější země. Sňatek byl proto významný i kvůli zintenzivnění styků českého a anglického prostředí, což bylo důležité i pro kulturní vývoj zemí. U Anny máme doložené její zásahy do vnitropolitické situace Anglie. Polickým vztahům mezi Richardem II. a Lucemburky napomáhala udržováním kontaktu s původní rodinou, k čemuž mohla přivést i svého manžela. K výraznějšímu prostředkování mezi manželem a původní rodinou, podobně jako tak učinila např. její sestra Kateřina, která pomohla dojednat mír mezi otcem a svým manželem Rudolfem IV. Habsburským, Anna neměla příležitost, jelikož vztahy Lucemburků a Plantagenetů byly po celý její život velice vstřícné.

Markéta se oproti Anně provdala do těsné blízkosti území České koruny. Kvůli tomuto faktoru a blízkým vztahům Lucemburků s Zollem, je možné předpokládat, že byla více zatažena do problémů Lucemburků, tedy do konfliktů uvnitř dynastie, pozdějšího úpadku Václavovy vlády v říši apod. Ačkoliv pro její působení v politice nemáme žádné doklady, je s ohledem na tuto skutečnost možné předpokládat, že se mohla pokoušet do problémů

původní rodiny zasahovat a formovat vztahy mezi Lucemburky a Zollerny. Po stránce kulturní tento sňatek takové obohacení jako Annino manželství nepřinesl, jelikož styky mezi oblastí Norimberku a českým dvorem byly hojné už před ním.

Na postavení českých princezen v nové zemi mohlo mít vliv i jejich selhání v hlavním úkolu manželek, kterým bylo porození dědice. Ani jedna sestra nepřivedla na svět mužského potomka, což mohlo vést k disonanci mezi manželi. Anna za své dvanáctileté manželství ani jednou neotěhotněla a její sestra přibližně za pětadvacet let života s Janem III. porodila jedinou dceru. U Richarda a Anny se zdá, že jejich neplodnost vztah mezi nimi nenarušila. U Markéty neexistují prameny, které by pomohly uspokojivě na danou otázku odpovědět. Musíme si tak pomoci pouhou úvahou. O manželství není zaznamenán žádný skandál, což by naznačovalo, že mohlo být relativně spokojené. Navíc by tuto představu mohla podpořit skutečnost, že se Jan III. po Markétině smrti v roce 1410 znovu neoženil a následujících deset let života strávil jako vdovec. Přitom měl z manželství s Markétou pouze jedinou dceru a chyběl mu tak mužský dědic. Situaci se mohl pokusit vyřešit druhým sňatkem. V dané době mu ostatně bylo pouhých jednačtyřicet let. Je tedy otázkou, zda nemohlo stát za jeho rozhodnutím zůstat vdovcem citové pouto k zemřelé Markétě.

Použité prameny

Národní Archiv, fond Archiv České koruny, přístupné digitálně na adrese:
<https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/fond>

Národní Archiv, fond Archiv kolegiální kapituly vyšehradské, přístupné digitálně na adrese:
<https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/KVs/fond>

Eulogium Historiarum sive Temporis Continuatio Eulogii III ed. Haydon, Franc Scott, London 1858, přístupné digitálně na adrese:
<https://archive.org/details/eulogiumhistoria03hayd/page/n5/mode/2up>

Foedera Conventiones, Literae et Cujuscunque Generis Acta publica, inter reges Angliae, et alios quosvis imperatores, reges, pontifices, principes, vel communitates ab ineunte saeculo duodecimo, viz ab Anno 1102, ad nostra usque Tempora, Habit aut Tractata, ex Autographis infra Secretiores Archivorum Regionum Thesararias, per multa Saecula reconditis, fideliter Exscripta VII, ed. Rymer, Thomas, Londýn 1709, přístupné digitálně na adrese:
https://books.google.cz/books?id=16BSAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gb_s_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Fontes Rerum Bohemiarum IV, ed. Emler, Josef, Praha 1884, přístupné digitálně na adrese:
<https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=11&bookid=177>

Kroniky doby Karla IV., překlad: Pavel, Jakub–Bláhová, Marie–Zachová, Jana, Praha 1987.

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas Illustratia III, Acta Urbani V. (1362–1370), ed. Jenšovský, Bedřich, Praha 1944., přístupné digitálně na adrese:
<https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=13&bookid=210>

Monumenta Zollerana, Urkunden-buch zur Geschichte des Hauses Hohenzollern III–VII, eds. Freiherr von Stillfried, Rudolf–Märcker, Traugott, Berlin 1857–1861, přístupné digitálně na adrese:
http://opac.regesta-imperii.de/lang_de/anzeige.php?gesammtitel=Monumenta+Zollerana.+Urkundenbuch

Regesta Bohemiae et Moraviae aestatis Venceslai IV. I./1–7, ed. Jenšovská, Věra, Praha 1967, 1968, 1974, 1976, 1978, 1981, 1982; II., ed. Vavřínek, Vladimír, Praha 1968; III, ed. Kopičková, Božena, Praha 1977; IV, ed. Kopičková, Božena, Praha 1989; V/1, 2, eds. Beránek, Karel–Beránková, Věra, Praha 2006; VI, ed. Kopičková Božena, Praha 2013; VII,

ed. Krafl, Pavel, Praha 2010; VIII, eds. Psík, Richard–Bok, Václav, Praha 2015; IX, eds. Blechová, Lenka–Sedláček, Petr–Večeře, Vojtěch, Praha 2020.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae VII/1–5 (1358–1363), eds. Mendl, Bedřich–Linhartová, Milena, Praha 1954, 1955, 1958, 1961, 1964, přístupné digitálně na adrese: <https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=8>

Regesta Bohemiae et Moraviae, diplomatica nec non epistolaria VIII/1, 2, ed. Blechová Lenka, Praha 2017.

Regesta Imperii, Bd. VIII. Die Regesten des Kaiserreichs unter Kaiser Karl IV., 1346–1378, eds. Bohmer, J. F.– Huber, A., Insbruck 1877., v online verzi přístupné na adrese: <http://www.regesta-imperii.de/regesten/8-0-0-karl-iv.html>

The diplomatic correspondence of Richard II., ed. Perroy, Edouard, London 1933

The Chronica Maiora of Thomas Walsingham, 1376–1422, ed. Clark, James, G., translated by Presst, Davis, Woodbridge 2005

Použitá literatura

BARTH, Georg, *Burg Stauf (Landkreis Hilpoltstein/Bayern)*, in: *Burgen und Schlösser, Zeitschrift für Burgenforschung und Denkmalpflege* 9, 1968, č. 2, s. 54, přístupné digitálně na adrese: <https://journals.ub.uni-heidelberg.de/index.php/bus/article/view/42058/35774>

BAUM, Wilhelm, *Císař Zikmund, Kostnice, Hus a války proti Turkům*, Praha 1996

BEJBLÍK, Alois, *Shakespear a dobrá královna Anna*, Praha 1989

BENEŠOVSKÁ, Klára, *Svatba Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny ve Špýru*, in: *Královský sňatek, Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský 1310*, ed. TÁŽ, Praha 2010, s. 28–35

BLÁHOVÁ, Marie, *Čtyři ženy Karla IV.*, in: *Lucemburkové, Česká koruna uprostřed Evropy*, eds. Šmahel, František–Bobková, Lenka, Praha 2012, s. 166–173

BLÁHOVÁ, Marie, *Pražský hrad 2. října 1373, Ceremoniál předání braniborského markrabství českému králi v soudobých českých zprávách*, in: *Verba in imaginibus, Františku Šmahelovi k 70. narozeninám*, eds. Sommer, Petr–Nodl, Martin–Doležlová, Eva, Praha 2004, s. 131–139

BLECHOVÁ, Lenka, *O dětech a dětství, Naučení, O výchově dívek*, in: *Dvořáčková–Malá, Dana–Holý, Martin–Sterneck, Tomáš–Zelenka, Jan a kol., Děti a dětství, Od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019, s. 35–36

BLECHOVÁ, Lenka, *Výchova dítěte podle knížecích zrcadel, Jiljí Římský a Konrád z Megenbergu*, in: *Dvořáčková–Malá, Dana–Zelenka, Jan a kol., Ženy a děti ve dvorské společnosti*, Praha 2015, s. 21–30

BOBKOVÁ, Lenka, *Jan Lucemburský, Otec slavného syna*, Praha 2018

BOBKOVÁ, Lenka–VELIČKA, Tomáš–HOLÁ, Mlada–ZDICHYNEC, Jan, *Jan Zhořelecký, Třetí syn Karla IV.*, (Korunní země v dějinách českého státu VII), Praha 2016

BOBKOVÁ, Lenka, *Markrabství braniborské v rukou Lucemburků*, in: *Společné a rozdílné, Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14.–17. století (Korunní země v dějinách českého státu II.)*, eds. Bobková, Lenka–Konvičková, Jana, Praha 2005, s. 159–190

- BOBKOVÁ, Lenka, *Norimberk, město Karla IV.*, in: *Ztracená blízkost*, Praha–Norimberk v proměnách staletí (Documenta Pragensia 29), eds. Fejtová, Olga–Ledvinka, Václav–Pešek, Jiří, Praha 2010, s. 15–23
- BOBKOVÁ, Lenka, *Úloha dítěte v dynastické politice prvních Lucemburků na českém trůně*, in: Dvořáčková–Malá, Dana–Zelenka, Jan a kol., *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, Praha 2015, s. 47–57
- BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny zemí Koruny české IV. a (1310–1402)*, Praha–Litomyšl 2003
- BOBKOVÁ, Lenka, *Zhořelecké vévodství v koncepci lucemburské České koruny*, in: HOP 7, 2015, č. 1., s. 9–22
- BOLOGNE, Jean-Claude, *Svatby, Dějiny Svatebních obřadů na západě*, Praha 1996
- BŘÍZOVÁ, Daniela, *Vliv kulturních a výtvarných podnětů dvora císaře Karla IV. na královskou rezidenci anglického krále Richarda II.*, in: *Obrazy uctívané, obdivované a interpretované: sborník k 60. narozeninám profesora Jana Royta*, eds. Šmied, Miroslav–Záruba, František, Praha 2015, s. 199–215
- BUNDSCHUH, Johann Kaspar, *Heilsbronn* in: TÝŽ, *Geographisches Statistisch-Topographisches Lexikon von Franken II.*, Stettinisch 1800, s. 553-555, přístupné digitálně na adrese: <https://www.bavariikon.de/object/bav:BSB-MDZ-00000BSB10721957>
- ČAPEK, Jan Blahoslav, *Karel IV. a jeho dcera Anna v duchovním vývoji českém a anglickém*, in: *Křesťanská revue* 33, 1966, č. 10 s. 229–231
- DOLEŽALOVÁ, Eva, *Výchova a vzdělání, Děti a církev, Středověk*, in: Dvořáčková–Malá, Dana–Holý, Martin–Sterneck, Tomáš–Zelenka, Jan a kol., *Děti a dětství, Od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019, s. 369
- DOLEŽALOVÁ, Eva, *Výchova a vzdělání, Děti a církev, Způsobilost podle církve*, in: Dvořáčková–Malá, Dana–Holý, Martin–Sterneck, Tomáš–Zelenka, Jan a kol., *Děti a dětství, Od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019, s. 369–370
- DRŠKA, Václav, *Zikmund Lucemburský, liška na trůně*, Praha 1996
- DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, Dana, *Ctnostná manželka a panovnice*, in: TÁŽ, *Královský dvůr Václava II.*, Praha 2011, s. 139–146

DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, Dana, *Děti v panovnické rodině*, in: TÁŽ, *Dvůr jako téma, Výzkum panovnické společnosti v českém středověku-historiografie, koncepty, úvahy*, Praha 2020, s. 165–179

DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, Dana, *Dětství na pražském dvoře*, in: TÁŽ, *Královský dvůr Václava II.*, Praha 2011, s. 123–138

DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, Dana, *Péče v rodině, Rodina na panovnickém dvoře, Budoucnost a možnosti*, in: Dvořáková–Malá, Dana–Holý, Martin–Sterneck, Tomáš–Zelenka, Jan a kol., *Děti a dětství, Od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019, s. 152–159

DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, Dana, *Péče v rodině, Rodina na panovnickém dvoře, Příchod na svět*, in: Dvořáková–Malá, Dana–Holý, Martin–Sterneck, Tomáš–Zelenka, Jan a kol., *Děti a dětství, Od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019, s. 138–144

DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, Dana, *V ohrožení, Panovnický dvůr, Nejisté vyhlídky*, in: Dvořáková–Malá, Dana–Holý, Martin–Sterneck, Tomáš–Zelenka, Jan a kol., *Děti a dětství, Od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019, s. 433–434

DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, Dana–HOLÝ, Martin–STERNECK, Tomáš–ZELENKA, Jan a kol., *Děti a dětství, Od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019

DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, Dana, *Ženy na dvoře*, in: TÁŽ, *Dvůr jako téma, Výzkum panovnické společnosti v českém středověku–historiografie, koncepty, úvahy*, Praha 2020, s. 165–179

ENNEN, Edith, *Ženy ve středověku*, Praha 2001

FANTYSOVÁ–MATĚJKOVÁ, Jana–BOBKOVÁ, Lenka, *Lucemburské nevěsty*, in: Lucemburkové, Česká koruna uprostřed Evropy, eds. Šmahel, František–Bobková, Lenka, Praha 2012, s. 174–176

GOODY, Jack, *Proměna rodiny v evropské historii*, Praha 2006

GROSSMAN, Julius–BERNER, Ernst–SCHUSTER, Georg–ZINGELER, Karl Theodor, *Genealogie des Gesamthauses Hohenzollern*, Berlin 1905, přístupné digitálně na adrese: <https://archive.org/details/genealogiedesges00gros/page/n3/mode/2up?view=theater>

GUERREAU–JALABERT, Anita, *Příbuzenství*, in: *Encyklopedie středověku*, eds. Le Goff, Jacques–Schmitt, Jean–Claude, Praha 2020, s. 540–551

HOENSCH, Jörg K., *Lucemburkové, Pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308–1437*, Praha 2003

JILEMNICKÁ, Adéla, *Sňatková politika Jana Lucemburského*, bakalářská práce PedF UK, Praha 2015, přístupné digitálně na adrese: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/73180/BPTX_2012_2_11410_0_35211_0_0_134170.pdf?sequence=1&isAllowed=y

KARNATZ, Sebastian, *Burgen, Klöster, Residenzen, Eine Reise zu Orten der Hohenzollern in Franken*, Cadolzburg 2017

KAVKA, František, *Čeští panovníci a “stoletá válka“ I.*, in: *ĎAS 17*, 1995, č. 1, s. 16–12

KAVKA, František, *Čeští panovníci a “stoletá válka“ II.*, in: *ĎAS 17*, 1995, č. 2, s. 7–13

KAVKA, František, *Čtyři ženy Karla IV., královské sňatky*, Praha 2002

KAVKA, František, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355–1378), Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika, 1, 2*, Praha 1993

KAVKA, František, *Život na dvoře Karla IV.*, Praha 1993

KLAPISCH–ZUBER, Christiane, *Mužství a ženství*, in: *Encyklopedie středověku*, eds. Le Goff, Jacques–Schmitt, Jean–Claude, Praha 2020, s. 413–423

KLAUS, Arnold, *K sociálním dějinám dětství ve středověku*, in: *Historická demografie 15*, 1991, s. 123–140

KOPIČKOVÁ, Božena, *Urozená paní*, in: *Člověk ve středověku*, eds. Nodl, Martin–Šmahel, František, Praha 2002, s. 57–91

KOPIČKOVÁ, Božena, *Věnná města a jiné majetky českých královen ve 14. a 15. století*, in: *Dvořáčková–Malá, Dana–Zelenka, Jan a kol., Ženy a děti ve dvorské společnosti*, Praha 2015, s. 97–108

KOPIČKOVÁ, Božena, *Žena evropského středověku v zajetí své doby*, in: *Lenderová, Milena a kol., Eva nejen v ráji, Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 13–44

KOPIČKOVÁ, Božena – FANTYSOVÁ–MATĚJKOVÁ, Jana, *Dvě manželky Jana Lucemburského*, in: *Lucemburkové, Česká koruna uprostřed Evropy*, eds. Šmahel, František–Bobková, Lenka, Praha 2012, s. 149–151

- LAURIN, František, *Pokrevensví a švagrovství jakožto překážky manželství rozlučující podle práva*, Praha 1891, přístupné digitálně na adrese: https://digi.law.muni.cz/bitstream/handle/digilaw/10715/Cirkevni_pravo_1801_1918_0007-1891-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- LEBE, Reinhard, *Království jako věno, sňatková politika v dějinách*, Praha 1999
- LENDEROVÁ, Milena–KOPIČKOVÁ, Božena–BUREŠOVÁ, Jana–MAUR, Eduard, *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2008
- MALYSZ, Bohdan, *Markéta Těšínská, zapomenutá dcera Přemysla I Nošáka na dvoře anglického krále Richarda II.*, in: *Těšínsko: vlastivědný časopis* 55, 2012, č. 1, s. 1–10, přístupné digitálně na adrese: https://www.muzeumct.cz/images/casopis-tesinsko/digiarchiv_pdf/Tesinsko_2012_1.pdf
- MAZANCOVÁ, Tereza, *Kateřina Lucemburská*, in: *HOP*, 3, 2011, č. 2, s. 99–109
- MCCARTHY, Conor, *Marriage in Medieval England, Law, literature, practise*, Woodbridge 2004.
- MCHARDY, Alison K., *The reign of Richard II., from Minority to Tyranny*, Manchester 2012
- NIEDEROVÁ, Eliška–HÁJNÁ, Milena, *Vyslanci v českých zemích u anglického krále Richarda II. v letech 1381–1382 a jednání o královské svatbě*, in: *Ve znamení Merkura: šlechta českých zemí v evropské diplomacii*, eds. Gaži, Martin–Hájna, Milena, České Budějovice 2020, s. 60–67
- NODL, Martin, *Dvě tváře středověkého dětství, Malý dospělý versus milované dítě.* in: *Nodl, Martin, Středověk v nás*, Praha 2015, s. 35–57
- NODL, Martin, *In facie ecclesiae*, in: *Manželství v pozdním středověku, Rituály a obyčeje (Colloquia mediavalia Pragnesia 14)*, eds. Kras, Pavel–Nodl, Martin, Praha 2014, s. 53–61
- NODL, Martin, *Rituál královských svateb a zasnub*, in: *Antropologické přístupy v historickém bádání*, eds. Nodl, Martin–Tinková, Daniela, Praha 2007, s. 163–187
- NODL, Martin, *Středověk v nás*, Praha 2015
- OTISE-COUR, Leah, *Rozkoš a láska, Dějiny partnerských vztahů ve středověku*, Praha 2002
- PARAVICINY–BAGLIANI, Agostino, *Životní období*, in: *Encyklopedie středověku*, eds. Le Goff, Jacques–Schmitt, Jean–Claude, Praha 2020, s. 911–920

SATTLEROVÁ, Barbora, *Anna Česká–anglická královna (1366–1394)*, diplomová práce FF Univerzita Hradec Králové, 2018, přístupné digitálně na adrese: <https://theses.cz/id/via5sr/STAG86427.pdf>

SAUL, Nigel, *Richard II.*, London 1999

SCHMID, E., *Geschichte der Graffen von Zollern-Hohenberg und ihrer Graffschaft, Stuttgart* 1862, přístupné digitálně na adrese: https://books.google.cz/books?id=IwEBAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=de&source=gs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

SCHUBERT, Ernst, *Franken als konigsnahe Landschaft unter Karl IV.*, in: Kaiser Karl IV. 1316–1378, Forschungen uber Kaiser und Reich, eds. Patze, Hans, Neustadt 1978, s. 865–890

SMITH, William Bradford, *Hohenzollern*, in: Medieval Germany, An Encyclopedia, ed. Jeep, John, New York 2001

SPĚVÁČEK, Jiří, *Karel IV. (1316–1378), Život a dílo*, Praha 1980

SPĚVÁČEK, Jiří, *Václav IV. (1361–1419), K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986

STEEL, Anthony, *Richard II.*, Cambridge 1941

STRAKA, Tomáš, *Získání Braniborska Karlem IV., koupě nebo dobytí?*, in: HOP 7, 2015, č. 1, s. 130–147

SUCHÁNEK, Drahomír–DRŠKA, Václav, *Církevní dějiny, antika a středověk*, Praha 2013

SUCHÝ, Marek, *Anna Lucemburská, královna anglická*, in: Lucemburkové, Česká koruna uprostřed Evropy, eds. Šmahel, František–Bobková, Lenka, Praha 2012, s. 763–766

SUCHÝ, Marek, *Dobrá královna Anna Česká*, in: Dějiny a současnost 21, 1999, č. 3, s. 8–12

ŠIMŮNEK, Robert, *Žena na dvoře a žena ve dvoře*, in: Dvořáčková–Malá, Dana–Zelenka, Jan a kol., *Ženy a děti ve dvorské společnosti*, Praha 2015, s. 78–94

ŠMAHEL, František, *Smuteční ceremonie a rituály při pohřbu císaře Karla IV.*, ČČH 91, 1993, č. 3, s. 401–416

URBÁNEK, Rudolf, *Anna Anglická, „dobrá královna“*, in: *Královny, kněžny a velké ženy české*, ed. Stloukal, Karel, Praha 1941, s.128–137

VELTRUP, Dieter, *Zwischen Eherecht und Familienpolitik, Studien zu den dynastischen Heiratsprojekten Karls IV.*, Warendorf 1988

ŽÁČEK, Rudolf–KORBELÁŘOVÁ, Irena–DLUHOŠOVÁ, Radmila, “ ...tělesné krásná, s tváří jemnou a půvabnou...“, in: Těšínsko: vlastivědný časopis 57, 2014, č. 2, s. 1–12, přístupné digitálně na adrese: https://www.muzeumct.cz/images/casopis-tesinsko/digiarchiv_pdf/Tesinsko_2014_2.pdf

ŽŮREK, Václav, *Karel IV., Portrét středověkého vládce*, Praha 2018

ŽŮREK, Václav, *Sňatková politika Karla IV.*, in: *Císař Karel IV., 1316–2016, První česko – bavorská zemská výstava*, eds. Fajt, Jiří–Hörsch, Markus, Praha 2017, s. 189–193

Přílohy

1. Podoba majestátní pečeti Richarda II. Převzato z:
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:P406-Great_Seal_of_Richard_II.jpg (online),
(citováno 10.8. 2022). Autor: John Cassell
2. Pečeť Pilea di Praty, na listině uložené v NA, KVš-L, sign. 254, Praha 5.4. 1379
3. Madona z Wiltonského diptychu, Převzato z:
[https://cs.wikipedia.org/wiki/Wiltonsk%C3%BD_diptych#/media/Soubor:The_Wilton_Diptych_\(Right\).jpg](https://cs.wikipedia.org/wiki/Wiltonsk%C3%BD_diptych#/media/Soubor:The_Wilton_Diptych_(Right).jpg) (online), (citováno 10.8. 2022)
4. Krumlovská Madona. Převzato z:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Krumlovsk%C3%A1_madona#/media/Soubor:Krumlovska_madona_KHM.JPG (online), (citováno 10.8. 2022). Autor: Ondraness
5. Listina Fridricha V. o zasnoubení v budoucnu narozených dětí s jezdeckou pečetí, uložena v NA, AČK, sign. 1009, Norimberk 18.2.1368
6. Pečeť Jana III. na listině uložené v NA, AČK, sign. 1443, Plassenburg 10.4. 1412

1. Příloha



2. Příloha



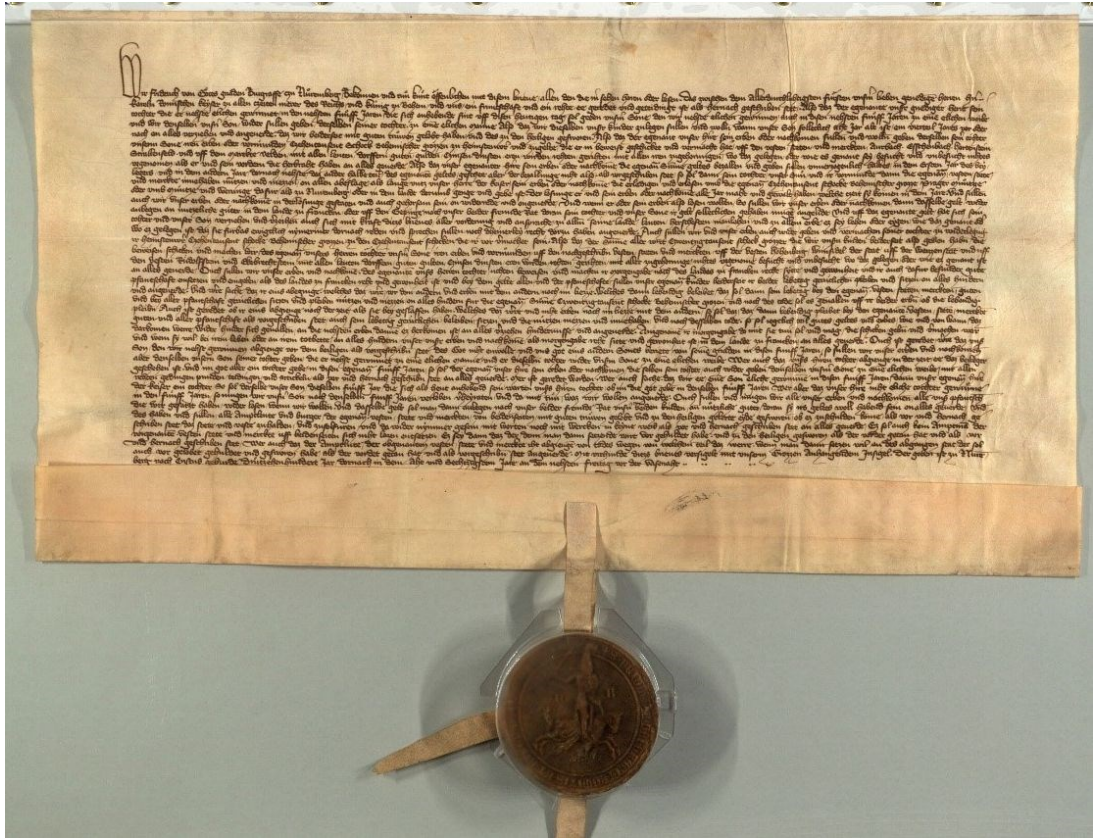
3. Příloha



4. Příloha



5. Příloha



6. Příloha

